

The Project Gutenberg eBook of Pinya de Rosa. Volume 2, Book 4, by Joaquín Ruyra

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Pinya de Rosa. Volume 2, Book 4

Author: Joaquín Ruyra

Release date: March 13, 2005 [EBook #15347]
Most recently updated: December 14, 2020

Language: Catalan

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PINYA DE ROSA. VOLUME 2, BOOK 4 ***

-

PINYA DE ROSA

VOLUM 2

LLIBRE QUART

NOVEL·LETES CAPITULADES

INDEX

EL REM DE TRENTA QUATRE. I. II. III. IV. V.

LIDIL·LI DEN TEMME.

I Preludis.

II Proposició.

III De la tragèdia a lidil·li.

IV El collaret.

V Felicitat.

EL REM DE TRENTA QUATRE

Ja que sempre vols que et conti coses de marina- m'escrigué la senyora Marianna Saura, -t'explicaré amb tots els ets i uts un viatge que vaig fer en barca de mitjana: un viatge de no res (no et facis il·lusions); però te'l vull servir tan a la menuda, seguint les notes que en tinc preses en un llibre de memòries, que ja serà prou que no te n'atipis. Així potser no et tornaràs a queixar de la meva eixutesa.

Tu ja saps que el pare era patró i que feia la carrera d'Alacant. Fill de Blanes, s'havia casat amb una

granaire de Roses que tenia una caseta al barri de mar i una vinya a la vora del poble. Aquestes dues finques varen motivar que el matrimoni s'establís a Roses, des d'on el pare va seguir la seva navegació de cabotatge, eixamplant el comerç que havien començat els seus sogres. Ell era amo del carregament i de la barca, i ell se la comandava: de manera que s'ho guanyava tot. Franc de nòlits en un temps en què el cabotatge produïa bastant, pots comptar si es va aprofitar. Això sí, els seus mariners havien d'ésser precisament blanencs, perquè no creia que enlloc del món nasquessin ni es formessin homes tan aptes per a les coses del mar com en el seu poble; i aquesta dèria, que el féu mal veure amb la gent de Roses i que el portà a més d'una topatia amb els patrons del Masnou, de Lloret i d'altres punts de la Costa, que pretenien igual honor per a llurs nadius, triomfà de totes les contradiccions, i amb elles se féu més enterca i exclusiva.

Els baixos de casa, al voltant del jardinet, eren magatzems. Aquí arròs, allí garrofa, més enllà rodells de cèrcols, en un cantó blat, a l'altre userdes, terrissa de totes menes, fustatges... no estaven pas mai buits. Els negociants a l'engròs venien a comprar. A la llinda de la porta, a les envistes del mar, se solien fer els tractes. El pare s'estava dret, recalcat al brancal, amb les mans a les butxaques, i escoltava pacientment, tot fumant i amb els ulls mig aclucats, la paraula dels negociants. Ell no gastava gaire saliva: demanava preu i deixava dir. A la fi venien els oferiments.

-M'ho doneu per tant?

-Hissa!

-Ne voleu més-quant?

-Hissa, hissa!

-Posem-ho a tant-més-quant?

-Amarra.

Pronunciada la paraula *amarra*, ja la venda estava feta, i era tan sagrada i tan ferma com si n'hagués passat el notari.

El pare era un llop de mar, un home estranyot: més aviat baix que alt, ossut i magristó, de cap gros i de rostre brúfol i ferreny, solcat per fondes arrugues. Anava afaitat de cara, i es deixava el pel sota les barres com una mena de collar. Tenia les celles grosses, ajuntades, negres com sutge, i solia guaitar de reüll amb un mirar que enfosquia l'aire. Posa-li una pipa a la boca, dóna-li una veu enrogallada, vesteix-lo amb una samarreta blava, unes calces amples de vellut de cotó i una gorra peluda amb una bola al bell mig del cocoronell, i... ja el tens. Oidà, manca una circumstància remarcable: caminava eixancarrat, amb tanta de fermesa i d'aplom i posant els peus tan plans, que només de veure'l se comprenia que, encara que se li ventés una empenta de part darrera, no se'l faria caure: sempre anava com qui se la tem. I això és propi de tots els mariners avesats a guardar equilibri sobre el mòbil pont de les naus. Veuràs, para-t'hi.

Altrament ell no reia mai. La seva calma i la seva mala humor eren inalterables. Mes, per aspres que fossin les seves maneres, m'estimava tant, que la seva voluntat era una joguina de la meva. No li restava més família que jo: els altres fills i la dona se li havien mort, i en mi havia concentrat tot el seu afecte. Per a mi no tenia un no de durada. Amb una postureta, una rabiola o una llàgrima aconseguia d'ell qualsevol cosa. Si m'ho hagués posat al cap, fins i tot s'hauria deixat afaitar les barballeres i s'haguera desvesat de fumar amb pipa. Però ¿per què havia jo de contrariar les seves aficions? ¿No m'agradava, per ventura, que es respectessin les meves?

Me vaig criar com els arbres de la rambla. La meva educació es pot dir que la vaig emmenar jo mateixa. El pare només era bo per a esquitxar pessetes. -No miris preus: vui els millors mestres.- De cosir, de planxar, de fer mitja i coixinet, gairebé no en vaig aprendre; i, en canvi, de fer flors i brodats estranys, de tocar el piano i de pintar, n'estic força ensinistrada. Si sé escriure regularment, ho dec al gran nombre de novel·les que vaig llegir. Dragava totes les que em venien a les mans; però les que varen deixar més llevat a la meva imaginació foren l'*Atala*, els *Viatges de Gulliver* i, principalment, la *Corina*, de Madame de Staël. Jo mateixa em considerava una Corina, sinó que el meu art predilecte no era el de la música ni el de la poesia, sinó el de la pintura, en la qual havia progressat bastant sota l'ensenyança d'un mestre vell, cabellut i misantrop, que, mal comprès dels seus contemporanis, se n'era vingut a Roses a remugar les seves glòries somniades i els seus desenganys reals.

La meva especialitat era la marina. M'embadalia contemplant la riquíssima coloració del mar, el seu moviment, les roques que s'hi banyen, lhoritzó desembarassat, immens; les platges on el sol vessa tot el seu or... Estudiar això, saturarme'n, somniar-ho i estergir amb els pinzells el somni sobre la tela, o delícia! Sempre m'hauries trobada per la costa amb el portaestudis i l'ombrel·la, ja pintant, ja cercant punts de vista. En dies de temporal no hi havia qui em fes estar a casa. A pluja batent m'enfilava a les

roques assorollades pel terrabastall tronador de l'onatge. A pluja batent i amb el paraigua inutilitzat per la ventada, m'entretenia, a voltes, apuntant una nota, mentre el ruixat m'amarava de cap a peus. I no era pas solament l'interès de la nota desitjada, lo que em portava a tals ardideses, sinó la creença de que les havia de fer per respondre dignament al concepte d'artista genial que de mi mateixa tenia format. Jo era un esperit ardent, posseït d'entusiasme estètic; i per lo tant... té, que troni, que llampi, que em mulli, que m'enfredori, jo no me n'he de sentir, no m'he de parar més que en la bellesa. De comèdies per aquest estil, no se n'hi representen poques ni gaires, en el cor de cada u! Ara que se m'és refredada la febre romàntica i que no pretenc ser més saberuda que qualsevol altra dona de sa casa, ¡què ridícules em semblen aquelles fal·leres!

Però, per ridícules que fossin, eren aleshores el foc de la meva ànima i l'alè de la meva vida: a elles ho sacrificava tot, i per elles fou que em vaig ficar al cap d'acompanyar el pare en un dels seus viatges. Un viatge en barca de mitjana! Vols res més poètic? Estens la teva ala com un aucell, i t'abandones al buf del vent per la planura del mar. Les ones gronxen el teu son, i quan te despertes, sents a sota el fustatge, on descansa el teu coixí, l'harmonios escorriment de les aigües. I ¡quin espectacle de costa, d'horitzó, de mar!... Vaja, era lo que em convenia: m'aniria amarinant, amarinant de cos i d'ànima. I això m'era necessari: no es pot pintar bé sinó lo que s'ha sentit amb molta intensitat.

Estàvem en plena tardor. Erem a primers de novembre. La Santa Rita, ja carregada, estava a la fonda, balandreja que balandrejaràs, esperant l'hora de llevar àncores. Vaig veure que el pare prenia tranquilament el sol a la porta forana del jardí, tot carbonant la seva pipada inacabable i ventant ullades de satisfacció a la seva barca. Encara no li havia indicat el meu desig. Calia no trigar gaire a comunicar-l'hi o es perdia l'ocasió. Em vaig decidir de cop i volta. Vaig posar-me al seu costat, recalcant el cap a la seva espatlla, i, després d'una estoneta d'estar així, li vaig clavar un pessiguet a la galta i li vaig dir, amb el graciós somris d'un infant aviciat: -Mireu, tinc una fal·lera: feu portar els meus entriquets a la *Santa Rita*, perquè demà m'embarco amb vós.

No he vist mai una expressió de cara com la que ell prengué al sentir aquesta proposta. Era un home molt senyor dels seus nirvis, però no en pogué ser tant que, amb la sorpresa, la pipa no se li esquitllés de les dents i li caigués a la pitrera. Me vaig mig espantar. -Calleu, calleu!- vaig cridar, tapant-li la boca, temerosa de l'andanada que m'anava a descarregar. -¿No veieu que us esteu cremant? - Vaig descordar-li la samarreta per apagar l'escampall de foc que li cremava la camisa i espolsar-ne la cendra que la recobria. Tot espolsant i agençant-lo, vaig tractar de persuadir-lo: -No vos hi oposeu pas, vaja: seria inútil. No us demano pas tant: ¡només una vegada:!... aquesta i prou. I no em parreu de perills ni d'incomoditats: ho tinc tot pensat i apamat i... estic ben decidida. Fa temps que no penso en res més. L'alegria, que em donaríeu! I, mireu, jo no sóc pas una senyoreta melindrosa: tinc sang de pare: enteneu?... El meu cor és mariner com el vostre, i allà on vós aneu puc anar jo; i... vaja, que no vull que em deixeu en terra.

-No?- va fer ell amb sorna, revestint-me de foscors amb una de les seves mirades més negres i malagradeses.

-No!- vaig respondre resolutament, picant de peus i acarontant-lo.

-Fuig, fuig, cap d'estornell!- exclamà apartant-me d'una braçada. -¿Que ens hem venut l'enteniment? Uix! ¡Que totes les dones siguin llampades! totes!

Va girar l'esquena, i se n'anà, rondinant, cap a la platja.

Aquell dia no vaig dinar. Tot el matí vaig fer el bot tancada a la meva cambra. Després ne vaig sortir, vaig passar d'esquitllentes davant del pare, que estava sol a taula, vaig travessar el jardinet, i em vaig asseure al graó de la porta amb les cames al carrer. Vaig tapar-me la cara amb el davantal, i vaig adoptar el posat d'un greu desconsol. No era tot comèdia, no: me veia la partida perduda, i el plor m'anava cara avall; però exagerava les mostres de la meva dolor, perquè, prevalguda de lo molt que el pare m'estimava, comprenia que així el feia patir, i em venjava d'ell. En aquells moments m'hauria agradat fins i tot morir-me perquè el molt tossut se desesperés. Si m'hagués sabut fer venir una basca de debò, ben forta, ben forta...

Mentrestant, ell, que havia dinat en quatre esgarrapades, se passejava amunt i avall del jardí sense dir una paraula, passeja que passejaràs. Al cap d'una estona va sortir de casa, passant pel meu costat, i vaig sentir que les seves petjades s'allunyaven. Amb tot i això, vaig figurar-me que no em deixaria de vista. -De prop o de lluny ell me vigila- vaig pensar. -Que ho vegi, que pateixo!- I vaig seguir arraulida, embolicada, retorcent-me... Així vaig estar tota la tarda; i el bo de l'home, que devia patir més que jo, a la vesprada no pogué resistir més. Va tornar (el vaig conèixer en la remor dels peus, perquè no el podia pas veure, abrigada com estava, cap i tot, amb el davantal), va tornar, se n'entrà cap al menjador, i, pujant escales amunt, se posà a cridar fort, sens dubte a posta perquè jo el sentís: -Paula!... Joan!... Que dormiu? Au! fora nyonya! Arreplegueu les maletes de la noia, i cap a la platja. Que les portin a

bordo. Vol venir-hi a menjar galeta, la poca-solta. ¡Deu estar-hi massa bé, al món, mal llamp!... Ànsia!... i que vingui el temporal i el quinoccius!... ¡A veure si ens neguem tots i no en resta nissaga, de can Saura!

Jo l'escoltava aturant l'alè. Per una part reia per sota el nas amb l'alegria d'haver assolit l'objecte de la meua dèria, i, per altra part, la tendresa de veure'm tan estimada m'estovava les entranyes i m'aigualia els ulls. Vaig sentir que el pare venia cap al jardí. -Ara m'hauria d'aixecar i fer-li una abraçada ben estreta- vaig pensar amb emoció; però estava morta de vergonya i no gosava destapar-me la cara. Ell me la descotxà d'una manotada.

-Fins a quin dia hem de plorar?- va dir amb entonació reganyosa.

Aleshores me vaig alçar plorant i rient, me vaig arrapar als pèls de les seves barballeres estirant-los-hi falaguerament... i una besada, i dues, i...

-Prou, prou- mormolà ell amb la seva serietat de sempre. -Eixuga't els degotalls, i... vés, que enllesteixin el sopar, que has de tenir gana i avui ens hem de ficar al llit dejorn, perquè demà hi ha matines.

II

El dia següent ens embarcàrem abans de fer-se clar. Llevàrem àncores a trenc d'alba, i, amb un oratge manyac que prisava lleugerament les aigües del golf, vàrem estendre totes les veles. Marxàvem en popa, sense balanceigs ni capbussades. L'airet que venia de terra, tot fresc i flairós com si acabés de llevar-se d'un jaç d'herbes humides, s'esmunyia per sobre meu amb un palp de carícia; i jo li deia, aplacant-me les faldilles estufadisses:

-Vaja, prou!... tafanerot!

Un dels mariners, que sentí aquestes paraules, va esclafir una rialleta i digué:

-Deixeu-vos fer alguns petons i abraçades, pubilla. Aquest ventet és innocent, com una criatura i no crec que us encadarni. Deixeu-lo que us acaroni. Veieu que s'ès llevat de matí per dar-vos s'adéu-siau, mentres a terra tothom dorm. Rebeu-lo d'amic.

-Certament- vaig fer jo: -no el puc pas renyar, ja que de tots els fills de la terra és l'únic que s'ha llançat al mar per saludar-nos.

-Àngela!- exclamà el mariner aprovant-me. I, sentint que el pare pegava un cop de taló sobre el pont, va córrer a fermar una corda tot cridant: -No me'n descuido, no!

Aquell mariner era fill de Blanes, com tots els de la tripulació. Vindria a tenir uns quaranta anys, i era altet, escardalenc, cella-ros i de mirar garneu. Li deien *en Vadô Set-trossos*, perquè semblava fet a peces mal ajuntades: quan caminava, els braços li penjaven balandrim-balandram, el cap se li tombava d'ací i d'allà, i les sofrages se li doblegaven com xarneres que van massa fluixes. Talment se diria que era desconjuntat. Per falla de malucs, la faixa se li solia escórrer en espiral fins a les cames. La visera de la gorra sempre li fugia del front, decantant-se-li cap a l'una o l'altra de les orelles. Allò, que t'he fet reparar, de que els mariners eren, per lo general, gent ferma, de caminar segur, avesats a resistir qualsevolga balandrada, no va pas per a en Vadô. Aquest era ben a l'inrevés: no resistia els cops de mar, sinó que s'hi doblegava, adaptant-se a totes les ondulacions, emmotllant-se a tots els moviments; però això no el privava de ser un bon treballador, entès en l'ofici, diligent en la maniobra i lleuger com pocs per a enfilarse pels arbres i les antenes a tall d'esquirol.

Quan ell me deixà, vaig romandre sola prop de l'orla de babord. No m'hi podia estintolar, per què estava tota ella coberta d'una rosada menuda i atapeïda que brillava enteladament amb un gris metàl·lic; més, com que la marxa era tan suau, no hi havia pas perill de perdre l'equilibri. Mentrestant els galls cantaven, cantaven allà en el poble, que s'anava allunyant. Feien la il·lusió de que diguessin: -Adéu-siau...Quan tornareu?...Trigareu poc?...- Les cases s'esblanqueïen sobre el blau mort de les muntanyes amb una vagarosa agitació de llum i ombres que els comunicava moviment. Algunes finestres, amb llurs vidrieres esbandides d'aurora, s'allumaven com ulls daurats, aclucadissos, massa ensunyats encara per a guaitar obertament. Totes les entonacions eren delicades, tendres, d'una fusió harmoniosa. Jo m'hi encantava. El pare es va plantar al meu costat, eixamparrellat i mirant-me de reüll a estones a estones.

-Que redimontri bades?- me va preguntar a la fi.

-Miro el paisatge- li vaig dir: -miro com se va despertant el poble... Que bonic!... Oi?

-Uix!- va fer ell, tocant l'ase. -Vet aquí lo que ets, tu: sempre vols lo que no tens. Ara t'encantes mirant el poble com si no te n'haguessis pogut afartar en tota la vida d'estar-hi. Doncs per què n'has volgut fugir, cap de pardalets?

-Oh! no me'n penedeixo pas! Al contrari: estic més contenta!- vaig dir. I pegant-li uns quants copets a la galta amb el palmell de la mà, -Sou un bon pare!- vaig exclamar. -Valeu més or que no peseu!... ¡Si sabéssiu lo que us estimo, caret!

La cara se li estufà, la satisfacció li vessava dels ulls, i s'insinuà un somrís en la seva bocassa feréstega; però el va dissimular amb una ganyota, i, llançant una grossa escopinyada, barbollejà:

-Puà!... Maleït siga el suc de la pipa!... Ja has vist la teva cambra?

-No: encara no m'ha llegut d'anar-hi.

-Ah, vatua! Com que has hagut de fer la maniobra... ¿No than pas sortit mulettes al call de la mà?

-Apa, manxaire! ¡Que en teniu, de malícia, sota el tel de llengua! Si no he ocupat les mans, he ocupades altres coses: enteneu? Estava mirant...

-Si que has d'haver suat! Ja veig que no estaràs mai en vaga, si Santa Llúcia et conserva les eines amb què treballes. I doncs, ¿quan te lleurà, de baixar a la cambra?

-Ànsia, anem-hi tots dos, rondinairot: veniu- vaig dir. I, mig abraçant-lo, me lenduia. Però ell, després de donar tres o quatre camades amb precipitació, refrenà el meu impuls i s'aturà en sec.

-Au, au!... no estic per galindaines. Aviat això seria un joc de criatures. Passa o passaré.

Altrament hauria sigut difícil que haguéssim pogut passar tots dos alhora, perquè el lloc on ens havíem aturat estava embarassat d'esparcines, cadenes i rodells que no deixaven més que estrets caminals. Quan se porta molta farda de coberta se forma cobertada, que consisteix en una estiba tapada amb draps o estores, per damunt de la qual transiten els mariners, pujant-hi i baixant-ne per unes escales posades a cada testa d'ella; mes, com en aquell viatge la Santa Rita no duia fora de la bodega altra càrrega que una dotzena o una dotzena i mitja de rodells de cercols, no s'havien pogut estibar de la manera acostumada i s'eren jaquits ací i allà en els punts en què menys destorb feien per a la maniobra. D'aquí resultava que, si bé es podia anar de cap a cap del bastiment a peu pla, no es trobaven gaires places desembarassades.

Vaig deixar, doncs, que el pare em precedís. Arribat que fou al bolou, que és una obra que s'aixeca en forma de caixa davant de l'arbre de mitjana, n'obrí la corredora i el portaló, i davallà a dins en un santiamén. Jo, seguint-lo, me vaig ficar també dins aquell cau. Anava baixant graó a graó, i ja només treia enfora el cap i els braços, quan vaig sentir una veu infantívola que em saludava amb marcat accent blanenc:

-Bon dia, senyora Anneitta.

Vaig entregar-me, i allà, sobre coberta, dintre un barracó arrambat a la banda d'estribord, vaig llambregar la cara emmascarada d'en Miquelet Cadenera, *el noi de bordo*, que estava pelant patates entremig de dos fogons ablamats que li cairejaven de foc les fesomies.

-Hola, Cadenera!... ets tu?...- vaig cridar. -Què fas?

-Endego sa minestra. Mireu: pelo patates...

-És a dir que ets el cuiner de bordo?

-Carau!... no! no tant, mestressa. Sóc... sotacuiner, si voleu: encenc es foc, vento, escombros, poso es bacallà en remui... Cuinar, no: d'això se'n cuida en Pau Ternal, ¡que hi té una grapa!...

-Bona notícia! A veure com ens tractareu.

El xicot va obrir un armariet i en va treure un pollastre bo i plomat, ensenyant-me'l.

-Què me'n dieu, d'això?

-Tiva! Si a *bordo* us tracteu així, qualsevol s'entauli en terra.
¡Jo que em pensava que no menjàveu sinó galeta i vianda salada!

-Galeta per a un viatge de dues setmanes o tres, a tot estirar! Si haguéssim d'anar a ses Amèriques...

-Vaja, vaja: no ens aflaquirem pas. Ja em sembla que em tindreu sovint de parroquiana.

-Tant de bo de Déu!

-T'agradarà?

-Més que pa i mel.

-I per què?

-Perquè... net, mestressa... quan vós sou aquí, a sa cuina hi canten ets àngels en cos de camisa: amb sa flaire sola dets armaris, es més neulit s'hi retornaria, llampus!... I, quan vós no hi sou, no diré pas que ballem es goigs de Sant Prim, perquè de brossa per a atipar-se no en manca; però no és això d'ara, ca! Vós porteu es dijous gras.

Rient rient, vaig acabar de baixar l'escala. Al peu d'ella m'esperava el pare, que, així que em tingué al seu costat, m'indicà, amb una braçada en rodó, la petita peça on érem, i va dir, entre majestuós i mofaire:

-La cambra capitana.

Figura't una lludriguera quadrada, tan baixa de sostre, que era impossible recórrer-la sense ajupir-se o vinclar el cos. L'única part on una persona podia estar dreta i amb el cap alt era la de sota el bolou, el qual servia d'entrada i de lluern. Amb dues passes i mitja hauries amidat el pis de llarg a llarg. No obstant, com que ja la coneixia per haver-la visitada altres voltes, aquella cambra que tan pomposament m'acabaven de designar amb el nom de *capitana*, no me'n vaig pas agradar ni desagradar. Només vaig interessar-me pel moblatge. A l'un dels costats hi havia un coi molt ben paradet, amb el seu cobrellit ramejat, el seu llençol net de bugada, el seu coixí amb puntes i la seva cortineta d'indiana. En un altre costat hi havia un rentamans de ferro amb un càntir de llauna; un sofanet que amagava sota el seu seient enconxat aquell atuell que les persones fines usen i no anomenen; i, penjat a una llata amb un clau de ganxo, un mirall, que, si per lo petit no et permetia que t'hi contemplassis la cara sinó a trossos, en compensació et multiplicava les fesomies, de manera que, segons com te posaves, t'hi veies amb dos Nassos o tres ulls. A la banda de proa hi havia un penja-robes encortinat, i en la de popa, en una balma que s'obria sobre una mena de sostremort, el meu equipatge, dues maletes, el portaestudis, l'ombrel·la, el tamboret de tres peus... No s'havien descuidat de res: fins hi havien posat la capsa de cartró del meu barret, un barret que el pare m'havia dut de Barcelona per Santa Anna, tan ple de flors i coloraines de mal gust, que encara no m'havia atrevit a estrenar-lo.

-Ja que no has volgut fer la pols a les senyores de Roses- mormolà el bon home al reparar que jo em mirava aquella capsa, -potser a València gastaràs més coratge. Allí no ho saben pas, si sempre has dut mantellina i si ta mare no n'emprava sinó de blanca. Vui que donis el cop; vui que vegin que la pubilla Saura és una senyora amb tots els ets i úts: m'entens?...

-Bé, bé: ja en parlarem, d'això.

-Com, que en parlarem? ¡Vuit duros que em costa, i no haver-te'l pogut veure posat!

-Doncs no patiu més: teniu.

Vaig agafar la capsa, en vaig treure el barret, i allí mateix me'l vaig posar.

-Vaja, què tal m'escau?- vaig dir asseient-me al sofà.

El pare entrebadà la seva bocassa, encantant-se i manejant el cap amunt i avall com aquell qui no se sap acabar la seva, admiració. Se coneixia que cercava un mot de lloança i que no en trobava cap de prou granat; i, després d'haver pres alè dues o tres vegades sense assolir la paraula a què l'havia d'aplicar, atalaià per la clariana del bolou la figura trencadella d'en Vadô Set-trossos, i va cridar, amb un clam de l'ànima:

-Veni-me aquí, Vadô! Baixeu!... ¡Mireu's-em això! Què us en sembla?

En Vadô s'esmunyí ràpidament per l'escala, relliscant d'esquena pels llistons més que davallant-hi amb els peus, i, jup i mig amagat darrera el pare, va visurar-me llaminerament amb els seus ulls garneus, i va dir, amb la seva veu més manyaga:

-Què voleu que em sembli, mestre Saura? Veig que ha vingut sa primavera i que aqueix plançó ha tretes ses flors que li pertocaven.

-Ben xerrat!- exclamà el pare. -Cap i barret semblen d'una peça. ¡Arri allà, les senyorotes de Roses, amb les seves cares mústigues i els seus barrets rancis!- afegí, com escombrant les al·ludides amb una mirada de menyspreu. -Arri allà! Això, és llum de minyona! Oi, Vadô? Si la porto un diumenge a missa

amb aquest maig al cap i...

-Qui es miraria s'altar?- reparà en Set-trossos en to compungit.

Aleshores el pare encengué la pipa, pitjant el foc amb el seu dit gros recremat, sota el qual crepitava l'aire a cada xuclada; i després, traient-se el broc de la boca i escopint, va sacsejar les espatlles i mormolà:

-La llàstima és que totes les dones tenen una corda fluixa. Un hom pensa que els hi endevinarà el gust, i es gasta els quartets; però ni els mils! No n'he pogut entendre mai cap. Anem, anem a la nostra feina: els bastiments són de més bon governar, Vadô.

En Vadô Set-trossos no va manifestar sobre aquest punt la seva opinió; però va amoixar-se entre dos dits les aletes del nas d'una manera que indicava una reserva plena de pensaments, i, tot seguint el pare, me va endreçar dues llargues mirades: l'una decantant el cap sobre el muscle dret, i l'altra decantant-lo sobre el muscle esquerre, mentre els braços li fugien en ziga-zaga per davant del cos, cercant l'escala, i les cames se li ressagaven amb fallança.

Després d'haver desat el barret, amb el propòsit de no lluir-lo sinó en altres ocasions semblants, me vaig ajeure en el sofà. ¡Que bé s'hi estava! Com que m'havia llevat tan de matí, la son m'aclucava els ulls. La barca marxava amb un moviment suau que l'alçava i abatia lentament de popa a proa i la feia cruixir d'una manera quasi imperceptible, deixant sentir una nota fina, que, amb la seva prolongació llarguíssima i el seu desmai peresós, descrivia musicalment la bonança que ens acompanyava. La son m'anava envaint. Aquella cambreta petita i tranquil·la, que surava sobre les aigües allunyant-se de la terra, tenia una mena de poesia que lligava dolçament amb la de les imatges somnioses que començaven a flotar per la meva pensa. Insensiblement vaig esmunyir-me de la realitat. Viatjava cap a un món desconegut, cap a un país fantàstic; i... així em vaig adormir. I no et creguis que hagués fet petar només una becaina, no: va ser una matinada de dues hores llargues.

Un cop desperta i ben esparvillada, me vaig rentar, i tira cap a coberta. Ja havíem sortit del golf i navegàvem per enfora. El mar era d'un blau igual i puríssim, que contrastava simpàticament amb el ros daurat dels arenys i del roquer, d'on ens anàvem apartant. El terral havia caigut, i en son lloc regnava un garbí massa novell per a tenir gaires forces, però que les adquiria majors a manera que desplegava per l'espai la seva volada serena. De moment en moment la nostra marxa s'apressava. El cap de Creus fugia, arronçant-se, arronçant-se... Les blavors puríssimes s'eixamplaven.

Vaig posar-me a cercar un recés i un setial per a seure; i, havent-me adonat de que l'avi Mauva estava assegut a sotavent, al peu de l'arbre mestre, vaig aclofar-me al seu costat sobre un pilot d'esparcines. El vell seia d'anques al pont, amb les cames encreuades. Capjup, amb les ulleres escorregudes fins a la punta del nas, i la mà armada d'una agulla saquera i d'un didal de corona que amb prou feines se li ficava al capciró del dit, estava apedaçant-se unes calces.

-Apa, sastre, aprofiteu el bon temps- li vaig dir. -La barca rumbeja com una oca per un estany, el mar només fa rum-rum com un gat que s'adorm, i el sol té una revifalla d'estiu. Qui diria que fóssim a la tardor? Vaja, que no us he pas portat malastrugança. Un temps així, ni comprat.

Tot estirant el fil del seu cosit, m'esguardà per sobre les ulleres, acompanyant la seva mirada amb un somrí bondadós, que posà en descobert les seves genives blavenques, emmarletades amb dues o tres dents tinnyoses i enderrocades, i contestà:

-Sí, bon temps per a una passejada.

-I millor encara per a un viatge- vaig fer jo.

-Si es viatger està de calma, no diré que no; però... mira, noa: ton pare no les voldria mai, unes tempures així. A sa sortida des golf hem estat encantats més d'una hora i mitja. Es vent que ara portem ès eixeridet i va refrescant que és un gust; però ve de proa: entens? Hem de navegar de volta i volta, parant ment de no caure a sa deriva i de no orsar tampoc massa, per no perdre camí. Cada passa ens costa cent gambades.

-Vosaltres feu com els pagesos, que mai són contents del temps.

-No, a mi tant me fa. Encara que, contractat com estic a tant per viatge, sa durada m'escursa es jornal, no m'hi encaparro. D'ençà que es va morir sa de casa, que bé haju, tant me fa ser ric com pobre. ¿Per què els hai de voler, es cortos?

Va callar amb aire trist, reprenent la seva feina. La costa s'allunyava. Les blavors puríssimes s'anaven estenent.

-No teniu fills?

-Una noia casada.

-I doncs?

-No ès tot u. Es seu marit se'n cuida. Jo... més aviat li seria una nosa.

-Sou viudo de temps?

-Ara, per sa diada de Sant Tomàs, va fer vuit anys que vaig saber-ho al tornar de viatge.

-Ah, vatua!

-Sí, va ser una cosa molt trista. Jo havia deixat a sa de casa, bona i eixerida. Estava molt contenta, perquè, amb es dinerets que havíem arreplegats, havíem comprat una caseta i un llagut, i llavors jo feia es darrer viatge per a guanyar unes peces de sardinals. ¡Ja mai més viatjar!... Viuríem junts. Jo seria pescador... patró de barca... Un bon descans. Sa meva veieta em gomboldaria: sempre la tindria as meu costat com un àngel de sa gorda. Ella tot això m'ho deia amb ets uis. ¡Que me'n deien, de coses, ets uis d'aquella dona! A sa llinda de sa porta ens vàrem abraçar sense pensar mals averanys i em va dir: «-Porta'm melons d'Alacant» «-Prou, dona, prou.» ¡Sa sang de ses venes, li hauria donat, si me l'hagués demanada!... Ja saps que sóc de Blanes: oi? Sa nostra casa era a sa banda de mar, a un cap de sa platja; i així que vaig saltar en terra vaig fer via cap allà, amb tot de bones notícies a sa punta de sa llengua per a alegrar es cor de sa bona veia. Portava es diners a sa pitrera per ensenyar-los-hi de seguida: «-Mira, lo que hai gonyat!» A mig camí me varen escometre dues veïnes. No estava pas per a elles. ¡Al diable, ses tafaneres! «-Sa teva dona està malalta», me varen dir. Jo vinga estirar es pas... i ja no sé què més m'enraonaren; fins que, quan vaig agafar es picador de sa porta, me varen dir, net i clar: «-Hereu Mauva, sa teva dona s'ès morta: la vàrem enterrar ans d'ahir.» I jo encara no m'ho creia. Me semblava que sentia es trepeig d'ella per dins... i pica que picaràs. Encara sento aquells trucs aquí, a sa boca des cor. Res: igual que picar a un sepulcre.

Quan l'avi acabà aquesta relacioneta, els ulls m'espurnejaven; i, per dissimular, vaig passejar-los pel mar i pel cel. Tot era blau: el veritable país blau, puríssim, immaculat.

-Però ¿per què no us esteu amb la vostra filla?

-Sa noia se'n cansaria, de mi. No vui fer nosa. Amb sa dona era diferent. Mira: ella tenia set anys més que jo i era una mica geperuda; però no l'hauria baratada per sa més jove i maca des poble. Es seus uis d'aquella dona m'estimaven: entens?... m'estimaven! D'ençà que ès morta veig que sa meva vida ès perduda sense profit. M'ho hai venut tot: sa casa, sa barca... i no tinc pas delit d'anar en terra.

Una llàgrima va rodolar pel seu nas, aturant-se en el ferro de les ulleres. Tot corrent a veles desplegadas pel país blau i desert, l'enyorança d'amor d'aquell home desaferrat de la terra me va semblar tan santa, tan santa, que la nostra barca em féu pensar en la que ens pinten els místics carregada d'ànimes que van cap al Paradís. No vaig dir res més. El vell, també mut, clavava amb un repunt groller el pedaç de les seves calces, cus que cus.

Les nobles tristeses aporten al cor un dolç , repòs, una mena d'aprovació celestial, de la qual cal gaudir en silenci. La meva ànima va eixamplar-se per l'espai. ¡Que bé em trobava, entre aquelles blavors puríssimes! La brisa brunzia en l'aparell com en una gran arpa, espargint sordes harmonies. Les ones s'escorrien, garlant inarticuladament com infants que gatxegen. ¡Enllà, enllà!... Tot era bell, però s'hi enyoraven encara certes belleses pressentides. Enllà, enllà!...

En això va ressonar en l'aire una cantarella, en la qual vaig reconèixer la veu flautosa d'en Vadô Set-trossos. No obstant, no veia ningú enlloc.

-I ara!- vaig exclamar. -Sento la passada, i no veig l'aucell en part del món.

-Ès que sa vela el tapa- me va dir l'avi Mauva. -S'aucell ès a dalt de tot de s'abre mestre. Hi ha pujat a endegar no sé què d'una corona, i treballa sota sa galeta, abraçat a sa espiga per damunt des calcés. Té, mira-te'l com baixa.

En aquell moment en Vadô Set-trossos va davallar, com un pregadéu de rostolls, a lo llarg d'una corda.

-Hola, pubilla!- cridà així que va reparar-me. -Vinc de muntanya, on ets airets són prims i desperten una gana d'allò més endiastrada. Si es camins fossin de més bon transitar, us diria que hi pugéssiu... Sabeu quina hora ès?

-No: m'he deixat el rellotge a la cambra.

-Bé, no cal pas que l'aneu a cercar. De rellotges rai, no en manquen. Veureu, que aviat n'hauré trobat un.

Va guaitar cap a la banda de terra, i exclamà:

-Vatua! Tot just són dos quarts de dotze; i en Pau Ternal, que tot ho passa per ses busques minuterres, no ens darà sa minestra fins as bell toc de ses piadoses.

-I on l'heu vista pintada, l'hora?

-A s'ombra des turons, pubilla. Si vos es tiguéssiu enclavada com ells, sense moure-us ni posticar-vos, es vostre nas també la pintaria. Es sol no enganya mai: no fa com es mal de cor, que sempre va d'avançada.

A l'hora corresponent vàrem dinar. La taula consistia en un quarter de batiport posat sobre un rodell de cèrcols; però un cop ben parada amb les seves estovalles, blanques com una tofa de neu, feia tan bon efecte com si l'hagués construïda un ebenista de ciutat. No hi havíem de menjar més que el pare i jo (perquè els mariners s'estimaven més fer-ho pels reconcs de la barca amb el plat a la mà), i ens hi colcàrem, asseient-nos en els calaixos de popa, amb les cames de gairell per no poder ficar-les en cap entrepetge. Jo tenia un got a la vora del meu plat, i el pare un porró blau, lligat de gallet a tarot amb una cordella que servia per a passar-lo de mà en mà. I, vet allà que ve en Pau Ternal, caminant amb tota la majestat d'un personatge que coneix la seva importància, portant a pols, entre grapa i grapa, la gran olla de l'estofat: la deixa sobre els estalvis, i la destapa amb un ample moviment de braç que sembla dir: -Proveu això, llepeu-vos-en els llambrocs, i digueu-me si no hi trobeu la quinta essència de la meva saviesa.

El pare se féu la part omplint-se el plat a curull, provà una trumfa, enguerxí la boca, arrufà el nas, i, entregirant-se i mirant en Pau amb ulls entravessats, rondinà, tot mastegant mastegant:

-Ès fumat com una xemeneia.

Al sentir aquestes paraules, en Pau, que s'esperava un compliment, va tornar-se més groc que una metzina, va abocar-se a l'olla, i, ventant amb la mà el fum que en sortia, se l'acarrerà al rostre i l'aspirà d'una nassada.

-Cull... eres!- exclamà, estrafent, a mitja naixença, la mala expressió que se li havia començat a escórrer dels llavis.

Jo m'esqueixava de riure; l'avi Mauva, que era a la canya del timó, va esclafir també la mitja rialla; i en Vadô Set-trossos, si no hagués sigut tan desconjuntat, s'hauria desllorigades les conjuntures, perquè reia i tornava a riure cent vegades, i cada volta amb més extraordinàries contorsions. En Pau Ternal estava consternat. El pare, seriós com sempre, passejava sobre nosaltres la seva negra mirada, com fastiguejat de la nostra ximpleria.

-Vaja, no n'hi ha per tant- digué a la fi. -Una cosa ès riure i l'altra beneitejar. ¡Prou, Vadô, prou! ¿Ara no ho coneixeu, pastanaga, que ès un gran rebaix, per a un home, això de que el vegin esvoletegar com un pollastre que vol rompre un quicaraqic? ¡Quin cap de casa, vatua el món!

Però en Vadô Set-trossos no era pas senyor de si mateix: suava d'angúnia, s'inflava de venes, cloïa la boca, i prenia per un moment un aire compungit; mes de seguida la ratxa riallera li botia les galtes, i havia de engegar-la, mal que li pesés, sotraguejant de cap a peus. A l'últim va aixecar-se, fugí tentinejant per entre la farda, i deixà sentir-hi, al darrera, per llarga estona, un glo-glo semblant al d'una ampolla que es vessa borbollejant.

Aleshores el pare s'encarà amb en Pau Ternal.

-Pau, vós teniu un defecte molt gros... i pareu ment, pareu ment... Ja sabeu lo que us vaig dir: entre homes no es mira prim; però hi ha una senyora a *bordo*, i vui que es respectin les seves faldilles. Poc parlar: enteneu? A la vostra llengua s'hi crien els renecs com les orellanes en els polls. Feu-vos-hi un nus. Mireu: no heu dit sinó una paraula, i de per poc... si no la vireu a temps... hauríeu ben negat l'alioli.

En Pau Ternal era un home massís, encirat, ancaboterut, ample de cos, ferm de cames i amb les espatlles tirades a escaire d'un coll sempre aplombat. Tenia els ulls molt separats, esparveradissos i blaus, la pell encesa i les celles roges. Usava un bigoti també roig, espuntat, aspre com fils d'espart i retallat arran de boca en forma de dos raspallets. De lo restant de cara anava afaitat. En la seva testa es reparava certa partió característica: el front, abombat a banda i banda, formava al mig un clotarell

vertical que, prolongant-se, davallava, quasi esborrat, per la carena assaplanada del nas, saltava a la canal del llavi superior, molt marcada entre les dues meitats bessones del bigoti, i s'enfonsava en l'ampla barba, arreguerada com un albercoc; i, per la part de darrera, el bescoll, dividit en dues besses robustes i rodones, i la clenxa, que ratllava els foscos cabells aplacats a cada costat de clatell a còpies de bandolina, completaven la remarcable vedruna. Al primer cop d'ull se coneixia que havia de ser presumit. Gastava gorreta de setí negre, ja vella i deslluïda, però doblegada sobre el front amb cuidadós entonament; mocador de seda esfilagarsat, cenyit al coll amb un nus de carreter; armilla de quadrets violats descordada, deixant veure la faixa blava, que abrigava el cos fins a dalt de tot del ventrell, i amb l'ala esquerra ornamentada per una verdelosa cadena de rellotge, en la qual dringaven penjarelles de medalles i altres futeses; calces de vellut, color de molsa seca, pelades i esgrogueïdes a clapes pel fregadís, amb una gireta als garrons que indicava el mirament amb què eren encara tractades; i, finalment, botes de cuir fort, grosseres, feixugues, de doble sola clavetejada, i enllustrades polidament. No portava gec, i, a pesar de la frescor del temps, duia les mànegues de la camisa atrossades als colzes, reganyant uns braços revinguts, colorits de vermellós pelussam.

En aquella ocasió es veia que la vanitat se li era ben emmusteïda; però va aguantar el xàfec a cara daigua, sense moures ni badar la boca.

Jo vaig tractar de consolar-lo en lo que més el corferia.

-Pau- entre queixalada i queixalada: -aquest estofat és de primera. Si no fos el fumall que el dimoni ha ficat en el vostre fogó per desacreditar-vos, jo us prometo que hauria sigut cosa llaminera i que tothom us hauria fet justícia. Més no tingueu por que lhaguem de llençar. No en sobrarà gota, no. El fum no shi sent sinó a la primera engolida: després el paladar va trobant-hi les fineses... i com més sen menja, més bo sap. Les fulletes de llor hi són a la bona mida, el vi ranci ben mesurat, i la sal ensopegada. Quin estofat! Jo voldria que a casa una coquesa que el fes així, baldament mel fumés cada dia.

Aquestes paraules varen encoratjar-lo en gran manera.

-No pubilla: no mel vulgueu alabar. Precisament tot el mèrit de sestofat consisteix en saroma: enteneu? Poseu-li una mala flaire quelsevulga, i vatua... dallonses!... ja el podeu donar as gossos. Si no fos estada aquesta desgràcia, sí, que hauríeu trobat es compte. Però sa culpa no és meva: hi ha certes feines que shan de encarregar an es marrec. Li ai de llevar ses orelles, llamp me matu! I ara vull que tasteu unes sardines a sa marinesca: veureu! I ja caigu aquí mort em sec i amb sa ànima condemnada...

-Prou, prou!- va saltar, interrompent-lo, el pare.- Ja vos esllavisseu, Pau: val més que digueu «culleres». Però lo millor serà que porteu les sardines i que elles parlin per vós.

Mestrestant vaig fer plat per a lavi Mauva i per en Vadô Set-trossos, i els vaig portar allà a on eren. Déu tho pac- me va dir el primer; i laltre em va tirar una floreta:

-De mans tan boniques mai era estat servit, pubilla. Any de bé sia.

Quant vaig tornar a la taula vaig sentir un gran terrabastall cap a lindret del barracot que servia de cuina; i, abans dhaver pogut preguntar res, vaig veure sortir, per entre larbre de mitjana i una cimbellada de rodells, un peuàs calçat amb una bota clavetejada, i al capdevall daquell peuàs el pobre Miquelet Cadernera, que botent com una pilota, vingué a caure de boca terrosa a dos pams de mi.

-Fort!- rondinà el pare -Així se fa amb els nois que baden. Que aprengui a sirgar dret.

-Vaja això és massa!- vaig replicar jo acudint a lajuda del xicot, que saixecava adolorit, palpant-se les macadures. -¿On has rebut, caret?

-De primer a sos Bertran: sabeu?... i deprés aquí, a ses canyeles i es genolls... i en es colzes i... Llamp de Pau! És una mala bèstia. Se preval de que sóc petit; perquè si no...

-Anem, anem: no gastis quimera. Vina: seuràs al meu costat. Avui seràs el meu nuvi: vols?

-Es Cardeneres no son per a vós, mestressa.

-I per què no?

-Perquè vós sou rica, i a casa no hi ha un pa a sa post.

-Mireu si barrina, aquest infant! Però ca!... ja tentenc herbeta que et dius marduix: no em vols perquè no et faig goig per massa vella.

-Veia no!- va dir tornant-se vermell i abaixant els ulls. -Avui per avui encara sou ben fresqueta i... Déu

n'hi doret.

-Bé, ja ho veig: tens por de que m'envelleixi aviat; però per una diada ja em pots pendre, sobretot si et tracto bé. ¿Què me'n dius, d'aquesta racció d'estofat?

Va esclafir una mitja rialla i es posà a menjar, arplegant la vianda amb els dits.

-Té, garrí: no facis córrer les forquilles d'en Salgueda- li digué el pare allargant-n'hi una de boix.

Després va venir en Vadô Set-trossos, i en Pau Ternal va portar les sardines, que foren molt celebrades. Tothom se va ben atipar. El porró va passar de mà en mà quatre voltes en rodó, amb les seves corresponents marxos cap a l'avi Mauva, que no desemparava la canya timonera. Els bevedors tenien punt a fer durar la xerricada i a dir algunes gràcies entre glop i glop, mentre el vi se'ls anava embassant a la boca.

-Es vi ès sang- va dir en Vadô Set-trossos, bevent entrepernat d'una manera estranya; -però, si no ès sang batejada, se pot beure sense por de pecar.

-No tingus escrípol, sant cristià- saltà en Pau. -Jo et responc de que cap taverner hi ha fetes trafiques. Ès bon vi de Llança.

-No pas jo que en llenci una gota- respongué de seguida el bevedor jugant amb la paraula.

-No el lences per a tu, però sí per a nosaltres. Vatua s'ànima d'un penjat! ¡no en coles poc, de mam!- observà en Pau Ternal.

-Encara no en beuré tant com en pot veure un pollastre- replicà en Vadô.

De dites enganyoses per aquest estil n'anaren i en vingueren moltes. L'únic que bevia seriosament i respectat de tothom era el pare, que aprofità tots els torns que li tocaren i, quan estigué saciat, s'aixecà, encengué la pipa i va dir:

-Jo ja estic complert. Ara, per a vosaltres, mig porró més i prou. Avui us deixo fer barrila.

I se n'anà xano-xano cap a proa, amb la pipa a la boca i les mans ficades dintre les butxaques de les calces.

La seva absència i la tornada del porró varen augmentar l'alegria. El porró passà d'en Pau a en Vadô i d'en Vadô a l'avi Mauva, que el deixaren braument escolat. Després havia d'anar a en Miquelet Cadernera, que se l'esperava encantat, mirant-se'l sense parpellejar, amb els seus ullassos rodons com botons i plens d'un desig que llustrejava en les seves nines d'una foscor envellutada semblant a la de la pelfa negra posada sota un vidre; però en Pau procurà agafar la cordella quan el broc va passar a frec del nassiró camuset del xicot, i, fent saltar el porró i eixamparrellant-se, va posar-se en actitud de xerricar.

-Ai, mare, mare!- exclamà en Cadernera amb desesper... -Això ès una injustícia! ¿I vós ho permetreu, mestressa?

-Calla, mala eruga!- replicà en Pau -Voldria veure't esquerdat de set i no et donaria una salut d'aigua, grandíssim fumacassoles!

-¿Encara no m'heu estovat prou, botxí de criatures?

-Vatua sa...sa...!

-Ajudeu-me, mestressa: ¡sóc es vostre nuvi!

-Tu, bordissot escarransit!

-Sí- vaig dir: -ès un tracte que hem fet suara suara.

-Essent així,- argüí en Vadô Set-trossos rient i fent cortesies exagerades -es noi de bordo se'ns ha passat mestre i tots l'havem de respectar. Pau, ajupir-se i fora! A qui no té costats, sa roba li cau; però, amb uns costats tan bons, en Cadernera pot posar-se totes ses calces de *bordo*. Pau, dóna-li es porró per refrescar a sa salut de sa núvia.

-Està bé- va respondre en Pau Ternal transigint. -¡Maleïda sigu sa meva sang si no sé respectar sa gent que s'ho mereixen, enc que sigu en sa persona d'un poiós i malparit com aqueix ventafocs! Però

ens ha de divertir una mica. Que begu de fantasma!

-Bona, bona!- va cridar en Cadenera pegant un bot. -Jo faré sa fantasma i em beuré tot es vi d'una tirada. Podeu xerrar per ses butxaques. Però... ei! no val a tocar-me! Si en vesso una gota, mateu-me!

Pujà de peus sobre els galliners, se tombà en un moment a l'inrevés les parpelles, girà els ulls en blanc, i, tirant el cap endarrera, agafà d'esma el porró, l'aixecà en l'aire, i, trabucant-lo de gallet a poc a poc, se deixà caure el rajolí al bell mig del front. El vi es va partir en dues regueretes, que s'apartaven a cella i cella, baixaven pels llagrimalls i eren absorbides per la boca llargament entrebadada, amb el llavi superior aplacat a les dents i l'inferior sortit en relleix un través de dit. La figura del xicot no podia resultar més llòbrega i estranya. Amb els seus ulls d'estàtua, que es diria que ploessin sang, la seva cara descolorida i la seva immobilitat quasi absoluta, no semblava un ser humà. A mi em feia més pena que goig, i les gràcies que deien en Pau i en Vadô per fer-lo riure i engargussar-lo no m'han deixat més record que el d'una cosa enfadada. Aquell pobre noi de deu anys, groc, flac i altonet, amb les robes que li curtejaven en braços i cames indicant la seva misèria; criat entre llops de mar, creixent entre renecs i mals tractes, m'inspirava una greu compassió. No vaig estar atenta més que a defensar-lo si de cas, per vessar-se-li alguna gota de vi, el maltractaven els dos galifardeus que estenien al seu darrera llurs manasses, preparats a descarregar-li clatellada. Però en Cadenera tenia tanta seguretat en el paper que representava, que no hagué pas de menester la meua intervenció. Va escopsar el raig fins a les acaballes, i després alçà la mà esquerra, l'esmunyí pel broc i en tapà el forat amb el dit gros, evitant així que alguna gota ressagada es pogués escórrer impensadament; va adreçar a pleret el cap, acarrerant cap a la boca, amb estudiats decantaments, la mullena vermellova que li llagrimjava per les galtes; i, un cop l'hagué ben xarrupada, llançà un sospir i somrigué.

-N'hi havia poc!- exclamà. -Aquests mosquits de bóta se n'havien fet un bon panxó, i, amb una mica més que s'hi haguessin adobat, sa fantasma no n'hauria trobat gota.

-Calla, maleït de Déu!- va dir en Pau rient. -Ets es rei de ses fantasmes; ets un embut de taverna; ets sa glòria des nostre celler. Vina: m'has guanyat es cor: fem ses paus.

Va abraçar el bordegàs, se'l carregà a coll-i-bé, i se l'emportà saltant saltant.

En Vadô Set-trossos es fregà el clatell a mà revessa tot mirant-me amb els seus ullets de verd d'olivera, i, torcent el cos, me tocà el muscle amb el colze del braç que li restava en vaga.

-Pubilla, certes bromes no me les gasteu mai més: enteneu?- va dir baixet baixet. -Són dolentes pes ventrell. Un hom cria salivera i... vaja, no dóna.

-I ara! de què vos les haveu?

-¿De què voleu que me les haju, sinó des vostre nuviatge, que m'ha donat goig sense alegria? No en parreu, d'aquestes coses, fins que vajun de bo. I, quan es casori sigu cert i passat per mà de rector, heu d'endegar aquesta barca que sembli sa vila de Menjidorm. Jo us tallaré patró de com ha d'estar: veureu. Totes ses banderes i gallardets que flamejun as vents; un ram de flors a sa galeta, i un altre as cap de mort per a tapar-li sa calbura. Aneu escoltant. A cada botafió, una llangonissa penjada; ses soles, curulles de torrions fins; es cenals, guarnits amb neules; a cada bitó un cabridet rostit; un gall dindi enastat a cada escàlam; ets arbres, rempeuats amb cartells de vi blanc; ets am...

Un xiulet que sonà va tallar-li la paraula a flor dels llavis, i el bon home corregué a la maniobra, no sense indicar-me, amb un anguleig de braços i una estesa de mans, que es reservava la continuació del seu projecte per a una altra estona.

Aleshores les veles foren canviades de posició. De primer romangueren fluixes i el vent hi espetegava; però la barca anà virant i tornaren a omplir-se, impulsant la nau cap a terra; així com fins llavors l'havien empesa mar enfora.

Vaig anar a proa per guaitar. La terra semblava una llarga broma ajaçada sobre el mar, amb els contorns superiors d'un blau fluid i clar que es mig fonia en les espessors de l'aire i es barrejava amb les calitges, tacada més avall d'esfumades rossors i ombres moradenques. Les sinuositats de la costa s'eren arrasades. El cap de Creus i el golf de Roses no es distingien per cap entrada ni relleu. Els Pireneus, amb sos vessants ennuvolats, eren de mal obirar; i sols brollava netament la cima del Canigó, que blanquejava en la serena del cel com un astre naixent deslluït per la llum del dia. Cap a ponent cendrejaven algunes muntanyes, i més enllà s'estenia l'horitzó buit.

Com que probablement no havia de tornar a veure mai més aquell paisatge en circumstàncies iguals, en volguí treure un bosqueig. Vaig agafar el portaestudis, i vinga cercar colors. Com més pintava, més m' enamorava d'aquells tons febles delicadíssims; però i que difícils eren d'ensopegar amb justesa! Els ocres terrejaven massa; totes les pintures resultaven massa grolleres... Si detallava, perdia la fluïdesa;

si pintava a grans taques, no em sortia sinó un núvol en què ningú hauria endevinat una costa. Vaig suar de valent. I, no obstant, allò era bonic: les fondàries d'aire, la llunyania, la blavor del mar escampant-se vibradora per l'ambient... ¡Tenir-ho al davant dels ulls i no saber-ho arregar!

I no en vaig saber: vaig haver de plegar, convençuda de la meva impotència.

El pare, recolzat a l'orla de proa, llançava un xiulet de tant en tant, i cridava: -¡Orsa, orsa!- La barca va arrambar força cap a migdia, cap a l'horitzó buit, per l'indret de les últimes terres obiradores.

-Què hi ha, per allí?-vaig preguntar-li.

-Per a on? Allà hi ha Palamós- va dir, assenyalant amb el dit una clapa rossenca. -Més enllà les muntanyes de Tossa, les serres de Bandina, i altres.

-Vaja, d'aquesta bordada ens plantem a Blanes.

-Uix!- exclamà girant-se d'esquena.

-I bé! què vol dir, *uix*? ¡Sou més malagradots!...

-Doncs ¿com t'he de contestar, si dius uns disbarats tan grossos? ¿Que et creus que això és una bala que va dretament allà on s'és apuntada l'escopeta? A Blanes!

-Però què hi sap, una?

-Sabessis callar al mencos!- barbotejà entre dents. I afegí, recalcant molt les paraules, com el mestre que es veu obligat a explicar a un deixeble estult una lliçó que de tan clara és enfadosa: -Amb el vent de proa no es va allà on se vol, sinó allà on se pot. Anem de gairell, de gairell, com els crancs. Apuntem a Blanes, i bon goig de tocar a Palamós. ¿Entens, marinera de terres endins? Si aquesta nit pots dormir en aigües de Palamós, dóna't per ben contenta i digues que la Santa Rita és la barca més fina de la mar.

-Ès que en té fama, de fina.

-Doncs, si serva malament, serà per culpa del patró: oi?

-No, cristià de Déu: això no. Cap patró ni pilot us passa la mà per la cara, en aquestes mars. Els Saures en vénen de nissaga, de mariners: s'ho porten a la sang.

-Fins tu i tot?

-Per què no? Si no fos per això de ser dona, no em veuríeu pintar mars i barquetes, sinó comandar-ne una de ben eixerida: i... apa! lluny!... eixampla't, espai!... M'agradaria barallar-me amb el vent i les ones...

-I guanyar-los amb el dit xic. ¡Que en tens, de terres a l'Havana! ¡No sé com redimontri m'he deixat entabanar d'embarcar-te!... Però ja hi som, pel tros. Déu vulgui que s'aguanti el bon temps.

Va posar-se a examinar les bromes de l'horitzó de fora, com si n'hagués volgut desentranyar algun averany, i jo vaig tornar a contemplar aquella costa llunyana que suara s'havia burlat del meu art. Encara presentava el mateix aspecte vaporós. ¡Què immensa és la mar, i que amagades ses descobertes distàncies! Bé havíem corregut i corriem!... Els borbolls d'escuma que aixecava la roda al partir l'aigua, fugien pels costats de la barca de pressa, de pressa... I, no obstant, se diria que de mitja hora ençà no ens havíem mogut del mateix lloc.

Al cap d'una estona va comparèixer l'avi Mauva.

-Saura- va dir: -hai vist que no m'avisàveu, i vinc per sebre es vostres intents. Si voleu que a sa nit pugu vetllar, serà des cas que vaju a dormir unes contes hores. Són ja dos corts de tres ben caiguts...

-Teniu raó: me n'havia distret respongué el pare... -Sí, Mauva, a la nit no vui que ningú toqui la canya sinó vós i jo. En Pau i en Vadô són massa dormilegues. Aneu, aneu. ¿Qui governa, ara?

-En Pau Ternal; però renega com un oriol, perquè diu que ha d'endegar es fanals i coure es sopar.

-Està bé. Cada u a la seva feina. El timó va a càrrec meu. Aneu, aneu a dormir.

Bona part de la tarda va passar sense incident remembrable. Com més el sol baixava, més el vent perdia la seva força: així és que la barca, d'hora en hora, s'emperesia. Un ramat de dufins va venir a saltar al nostre voltant. Quan me'n vaig adonar vaig arreglar-me un setial a prop de l'orla, i aquells peixassos de morro de porc varen ser la meva distracció. Me plaïa veure'ls jugar pegant bots ací i allà

amb una agilitat que tenia quelcom de ridícula. Algunes vegades alzinaven més de mig cos sobre la mar, drets, encirats; altres vegades hi ondulaven graciosament, descrivint, al saltar, airoses corbes i capbussant-se sense quasi aixecar ruixims; i a voltes debategaven, fent espantosos refolls. I, quant nedaven submergits, portaven tanta velocitat, que les clapes grogues de llur cos afusat s'allargaven com a franges, i les aletes i serres deixaven l'aigua ratllada com un vidre pel qual s'hi haguessin passat diamants. La nostra barca no els feia cap por: ans al contrari, semblava que l'haguessin presa per objecte de diversió, i que, voltant-la i revoltant-la, s'engresquessin a fer mofa de que un ser tan grossàs se mogué amb tanta pesadesa.

En Vadô Set-trossos vingué tot fregant la sola de l'orla amb una capçana que xopava de tant en tant en una galleda; i, al trobar-me, s'aturà i m'adreçà la paraula.

-Us agrada, aquesta comèdia, mestressa?

-Més que no puc dir. No em cansaria mai de contemplar els capbussons d'aqueixes bèsties joguineres. Greu me sabia que s'esquívessin de per aquí.

-No tingueu por: no s'apartaran gaire. Estem en ses afraus de ses seues pastures, i, a més a més, ses escombraries que llença sa barca les enllepoleixen, també.

-Voleu dir? I si els hi tirés pa?

-Se'l menjarien. Però no us vulgueu carregar sa consciència, pubilla: es pa, que Déu n'hi do, no ès per a aquestes males pues.

-Sempre he sentit a dir que els dufins no feien mal a ningú.

-Es dufins potser no; però això no són dufins, sinó roasses de ses més grosses: sa pesta de ses mars costaneres, es càstig des pescadors. Se tiren a ses xarxes per menjar-s'hi sa sardina, i, embornada per aquí, estrebada per allà, hi obren uns esvorancs que a terra costen sa mar de llàgrimes. Mireu: si ara jo, amb una bufada, podia matar totes aquestes roasses i ses seues companyes de levant i de ponent fins a sa fi des mons cregueu que bufaria de gust fins a corsecar-me. No m'hi pensaria gaire.

-Encara bo que no teniu aquesta virtut! ¡Seria de doldre, pobretes! Semblen un estol de criatures: tenen les gràcies innocents de la mainada. Matar-les d'un buf!

-Ja que vós les empareu, podeu estar descansada, que jo m'aturaré s'alè per si tenia sa virtut de matar-les; emprò... ep!... només me l'aturaré fins es dia que vós sigueu sardinalera, que llavors mudareu d'intents.

Seguí fregant la sola i allunyant-se; i ja havia gairebé donat la volta a la barca i es trobava en el costat oposat al meu, quan, deixant de sobte la galleda i el drap, corregué cap a mi a llargues gambades, estisorejant l'aire amb els seus braços de balders llogadors.

-Allò, ès cosa bona, pubilla! ¡Mireu, com bolla, sa sardina!- va dir, assenyalant un punt de la mar.

Vaig mirar cap allà on m'indicava, i ¡quin espectacle més interessant! Una gran mola de sardina guspirejava a flor d'aigua, cobrint-la en una bella extensió. Formava una mena de seca escatosa i vivent, que brollava de les ones bellugadissa, aixecant esquitxos d'argent ràpids i espessos, tots llançats en una mateixa direcció. Marxava cap a garbí. A lo millor se submergia per complet, deixant un rastre ombrívol i com eneriçat, i després ressortia a llarga distància. Així segut marxant igual que una agulla que cosís la mar a grosses embastes, ara reapareixent resplendent com una boireta lluminosa, ara fosca com un ruixin obac, segons com la fería la llum, i hala, hala... cada vegada més lleu, més confusa, fins que els ulls dubtaren de si era una realitat o una il·lusió i es desenganyaren de seguir-la en les ones llunyanes. Però altres moles no menys atapeïdes i grosses brollaven per altres indrets. Sembla mentida que, després de tan perseguida i pescada, resti encara tanta de sardina per a brodar així d'argent l'ample teler de la mar.

Mentrestant ens anàvem atansant a la costa, que creixia per moments, esbadellant-se en escanyalls, per on s'obiraven verdes fondalades. Els penyals avançats se destacaven, creixent també, mostrant-nos llurs figures rústegues, ornades amb figueres de moro i atzavares. Se diria que eren una colla de vells gegantins i malgirbats que s'havien posat corones i rams per celebrar, de peus en l'aigua, una festa marinera. Un estol de veles blanquejava al davant d'ells com ales de coloms que ens haguessin tirats per festejar la nostra arribada. -Hola, hola!- cridava la nostra gent. I anomenava en to de salutacions les cales i pobles que s'anaven descobrint. Bagur apareixia com una blanquíssima garlandela de margaridoies posada a mig front sobre una testa calba i punxeguda. Les Medes, tres barcases desarborades, reposaven a la fonda, vora vora de la riba protectora. Sant Antoni de Calonge treia el cap per darrera el roquer, i amb ses cases baixes simulava un aplec de nenes vestides de blanc i

encaputxades de vermell que s'haguessin arrastellat per ballar un contrapàs. De Palamós no se n'atalaiaven sinó alguns edificis, amagats els altres per la muntanyola rocosa que l'abriga per la banda de llevant. I darrera de tot això negrejaven per una part la gran selva surera, i per altra part, obiradors sols a petits verals, verdejaven pàl·lidament els olivets de l'Empordà.

El sol era força baix. El vent anava mancant, mancant... Les nostres veles queien esllanguides sobre els arbres, sacsejades de tant en tant per un estuf moridor. Els sardinalers encara no plegaven pas les llurs, però ja no els servien més que d'una petita ajuda i es veien obligats a vogar. Anaven a prima i passaven pel nostre costat, saludats a crits per en Pau Ternal i en Miquelet Cadernera, que s'eren abocats a la borda.

-Adéu-siau i bona sort!

-Sa sardina corre cap a garbí! ¡N'ajareu a coves, però pareu ment en ses roasses!

-Hola, lleig! ¡No vogus tan de fort, que vas a riscos d'esmalucar-te!

-Alerta, que us cau sa barretina, l'avi!

-Vatua es gaiató de Sant Cristòfol nano! ¡Mireu que ès una mort, això de deixatar s'aigua, tanta que n'hi ha!

-¡Us cansareu molt, manejant aquestes cueres tan grosses!

-¿Per què no endegueu en es llaguts una màquina de foc com sa des *Marsellès*, que té pacte amb es dimoni i va contra es vent i es corrent sense cansar a ningú? Adéu, escamarlat! ¡Adéu, tu, també!... i no em miris malament, guenyo!

-Adeeeu!...

Els remaires contestaven en el mateix to, i uns i altres reien xaladament de llurs pròpies gràcies sense agraviar-se dels retrets que es feien i dels mals noms amb què es motejaven. I després d'un llagut en venien un parell, o bé sis o set de plegats, i apa, tornem-hi. ¡S'armava una xarima-xarama!... De cada ona sortia una rialla o un crit de tabola; i en Pau i en Cadernera s'esfreixuraven per contestar a tot arreu. En Vadô Set-trossos, encamellat al batiol, remenava en l'aire el mocador de butxaca, i de tant en tant llançava un espinguet que espantava les gavines, fent-los apressar el vol.

Quan tots els sardinalers hagueren passat, la calma era completa. El mar era un mirall de lluna tèrbola, en el qual les nostres veles estenien llargues taques blanques i tremoloses. I ¡quina quietud, a l'entorn! No hi ha quietud com la del mar en ses grans bonances. Els borms, com grosses flors de cristall arrencades d'un arbre meravellós, badaven llurs corones gelatinoses, flotant entre dues aigües, quasi surant sobre l'olirosa planura. N'hi havia tot un jardí. Tenien tons de glaç més o menys desllustrat, i a l'ombra de la barca es revestien d'encantadores fosforescències. ¿Estàvem sobre un regne de fades i allò eren salamons que s'encendrien per a algun fantàstic ball submarí?

El sol s'entristia, davallant cap a les fosques serres de Bandina. S'amagà amb sobtat aclucament darrera d'un nuvolet, i després s'hi reobrí al dessota, fulgurant amb roges i boiroses flamarades, que espargiren pel mar, amb la rapidesa amb què passa per la pell una esgarrifança, uns reflexos daurats, vermellencs i frisosos, d'una finesa ideal. L'aire s'enflairava d'aquella olor de marisc que sap tan bona de respirar, exhalació suau de les aigües costaneres. La barca estava immòbil, com fondejada. Pels plecs desmaiats de les veles, desemparades del vent, s'escorria, joguinejant, la resplendor gira-solada del crepuscle. El cel, més fondo, més pur, més pàl·lid a cada instant, se preparava a rebre la mirada de les càndides estrelles.

El sopar va ser deliciós: una sopa de rap i un plat de pollastre amb pebrots i tomàtecs. Però no fou el menjar, per més que s'hi hagués lluit el cuiner, lo millor de l'àpat, sinó les circumstàncies, l'hora quieta, la llum encantada i fonedissa, i... què sé jo?... per a mi els plers un món nou que em comunicava les seves belleses. Gairebé no es va enraonar; i, si alguna cosa es va dir, no vaig parar-hi esment. Després del llevant de taula, que consistí en algunes galetes i confitures, tots anàrem a dar un volt per la coberta. Jo vaig emparellar amb el pare; i, arribats que fórem a una reconadeta amagada, vaig abraçar-lo pel clatell i li vaig besar la galta.

-M'heu feta feliç- li vaig dir, guardant-me'l al braç i sense apartar la meva cara de la seva. -Fins ara no sabia lo que era la mar, i avui l'he coneguda. Portant-me amb vós m'heu proporcionat el dia més agradós de la meva vida. Que estic contenta!

Ell va entregirar una mica el seu caparràs, acotant més sa galta a la meva, i m'esguardà amb satisfacció. Estic certa de que anava a dir-me algun mot afectuós; però en Vadô Set-trossos, que llavors

s'ensopegà a sortir d'una ombra, va estossegar amb un cert aire de malícia, i adéu-siau les bones disposicions. El pare, adonant-se de que era observat, va trasmudar en un moment el seu visatge.

-Vés, vés: no em rebreguis; no em destorbis la pipada- va dir agafant-me pel canell i despassant del seu clatell el meu braç. -Guarda les caranques per a quan tinguis criatures. El meu pèl no vol raspalls.

¡Ara veges de què es donava vergonya, aquell home! Però, per més que m'amagués el seu cor, ¡que segura estava jo de ser-ne la regina, i com ho comprenia tothom així!

En aquell temps la vetlla era llarga, i ens aplegàrem a popa a conversar. Ens hi havíem acoblat en Vadô Set-trossos, el pare, l'avi Mauva i jo; i, al cap d'una estona, en Pau Ternal i en Miquelet Cadernera comparegueren amb l'olla del lleixiu i la bujola de rentar els plats.

-Nosaltres també volem ser-hi, a sa garola- va dir en Pau. -Vatua ses tripes de Judes! Aquí podem rentar millor que enlloc. Ses aigües brutes ja correran cap an ets embons. Farem una mica de soroll; però... paciència.

Els plats rai!- va fer el pare. -Encara que n'hi hagi algun que parli en castellà, no ens matarà el cuc de l'orella. Més por me fa la vostra llengua.

-Home, no tant!- replicà en Pau tot trossant-se les mànegues de la camisa. -Avisat... avisat. No crec que fins ara sa meva llengua haju desdit de la des senyor més puntimirat. Hi tinc timó, mestre Saura; i, quan se diu a servir, servo, mal llamp m'esberlu!

-Veus?... Ja t'has tirat una maledicció- reparà en Set-trossos tot garneu garneu. -Això no ès pas de boques polides, caret.

L'altre se'l va mirar de cap a peus per sobre l'espatlla, i, després d'un llarg visurament, li va dir, amb menyspreu: -Sacristà!

-Deixeulo!- va saltar en Cadernera desvergonyint-se al sentir les nostres rialles. -¿No veieu que a ses males no sabríeu quin os desllorigar-li?

A en Vadô aquesta sortida el ferí vistosament; però procurà pendre-s'ho a la serena.

-Tu també, nap boal? Ja t'atraparé sense córrer. Avui no em vui enquimerar, perquè totes ses alegries me ballen dintre es cos. A veure qui m'encerta aquesta endevinalla. Escolteu. Què ès, una cosa?... Panxa a darrera, esquena a davant, cames són oreies d'ase: llondro serà qui no ho endevinarà.

En Ternal i en Cadernera varen fer moltes dites. A l'últim intervengué l'avi Mauva:

-Sou uns mussols: no us hi cremeu gota. Ell mateix vos ho ha xerrat: cames són, oreies d'ase. Són ses cames. Encara no ho enteneu? Ses oreies d'ase són ses vostres.

En Pau va romandre astorat.

-Encara no hi caieu?- li preguntà en Cadernera.

-No, a fe de recristià: no puc pescar-ho. I tu ho tens?

-Sí, home, sí.

Ambdós estaven, ajupits a prop de la bujola, i en Cadernera, deixant el plat que rentava, s'eixugà amb quatre grapades mal donades a una capçana, i, palpant de llarg a llarg una de les canyelles d'en Pau, li va dir:

-Pareu ment. Veieu? S'esquena a davant: això ès s'esquena. Ara es ventre...

-Calla!- exclamà en Ternal amb un gran crit. I, ventant-se manotada al front amb el palmell moll de lleixiu, afegí, entusiàsticament: -Maleït sigu es gipó de santa... verjaula! ¡Cosa més bonica! ¡Aquesta sí que me la vui apendre de cor! Manoi, que n'hem sigut, d'oreiuts!

Amb aquests i altres enraonaments per l'estil, la vetllada se'ns féu curta i entretinguda. El vespre era fredot; però, com que no hi havia vent, semblava que fóssim dintre una casa. A manera que la claror difusa de l'aire s'extingia, un fanal, penjat a l'arbre de mitjana a l'alçada d'un home, estenia i refermava la grogor dels seus raigs per tota la popa fins a les orles, sense traspasar-les, deturada, com per una tanca, per la fosca, que s'espesseïa entorn de la barca.

Als volts de nou hores vàrem sentir xopolleig de remes. Eren els sardinalers, que tornaven de llur pesca. Pel xivarri que movien se podia comprendre que estaven contents. De les foscors del mar s'aixecà

una veu clara que va cridar: -¡Visca sa Santa Rita!- Aleshores el pare es posà dret, i, enrotllant les mans al voltant de la boca, va respondre, amb un bruel retrunyidor: -¡Visquen els sardinalers!- Això no és res: veritat? I, no obstant, no puc recordar-ho sense emoció.

Després el pare s'encarà amb en Vadô Set-trossos.

-Avui el rellotge del cel deu haver-se aturat: oi?

En Vadô acotà el cap gratant-se el clatell, i contestà, amb veu entelada:

-Bé massa que camina, mestre Saura. Ja hi ha estona que ses Cabrelles m'avisen que me'n vaju as llit; però em recava sa bona conversa, i hai volgut estisorar un bocí des son a honor de sa vostra pubilla.

-Està bé; però ja n'hi ha prou.

Ningú replicà. En Pau Ternal i en Cadenera varen anar-se'n sense donar la bona nit. En Vadô, que estava aclofat a terra, maldà una llarga estona, ara estintolant-se d'un costat, ara de l'altre, mal servit pels propis membres, que amb la peresa s'eren tornats més doblegadissos que mai. A l'últim s'aixecà, i tot estirant-se del braç esquerre i senyant-se amb la mà dreta un incommensurable badall, s'atansà a l'avi Mauva tentinejant.

-Deixeu-me guaitar per sa popa, que vui veure es temps, avi. Encara que no sigu tan ric com vós, voldria que s'oratge no matinegés massa, que Sant Martí encalmés es vents des seu estiuet, i que aquest viatge fos de força durada. Mai me l'havia passada tan bé.

-Doncs demà t'hauràs d'espolsar sa peresa- va dir l'avi Mauva. -Es senyals són de llevant o de tramuntana.

-Sí- mormolà el pare: -demà correrem de valent.

En Vadô va examinar el cel i digué:

-Núvols en creu, vent a sa porta. Vaja, doncs: aprofitem sa calma per a descansar. Bona nit que Déu nos do.

Jo també vaig pendre comiat del pare i de l'avi Mauva, i em vaig encaminar a la meva cambra. Ans de baixar-hi em vaig asseure un moment en el balou. Allí no hi havia cap fanal que destorbés la visió de la nit. La costa negrejava com una solidificació d'ombres entre l'ombra fluida i transparent. Una rosada de gotetes d'or lluminoses indicava el punt on reposava la vila de Bagur, aquell enfilall de blanques margaridoies que havia afigurat mentre m'ho permeté la claror del dia. El cel, netament desplegat entorn de l'horitzó, era una cúpula sense fons, dintre la qual resplendien serenes llànties penjades a incalculables alçàries. La Via Làctea em va fer pensar en la franja de lluna que, al travessar l'atmosfera ombrívola d'un temple, enllumena una munió de volvetes. Però que grandiós, tot allò! Vaig creure que enlloc millor que allí podia resar les meves oracions. I, després d'haver-les resades, me vaig tancar a la cambra i em vaig ficar al llit, satisfeta de trobar-me tan bé i amb tantes comoditats en el mar, amb una pila de brases d'aigua sota la meva caseta.

L'endemà em vaig llevar tard. Vaig obrir una mica el portaló perquè entrés aire i llum, i, posant-me davant d'aquell mirall que multiplicava les fesomies, vaig començar a pentinar-me. L'aire humit m'havia descaragolat els rulls. Els cabells se m'havien tornat flonjos i pastosos. Vaig lligar-me'ls, a part, en dues castanyetes a cada cantó de cap, i de la mata més grossa en vaig fer una trena, que em penjava per darrera, ornamentada al capdavant amb un llacet. Me vaig posar a *la curra* un mocador de seda llampant, i vet aquí una testa original, de les que agradaven a Madame de Staël. Ne vaig restar contenta: poca feina i una cosa elegant. M'estava endegant la llaçada del front, que formava dues banyetes gracioses com les d'una papallona, quan, mancant-me de cop i volta la claror, vaig girar-me i vaig veure el caparràs del pare en el portaló del bolou.

-Ànsia, Marianna! quina matinada has feta petar!- exclamà el bon home. -¡Quants ne criaria, una mare!

-Bon dia, patró- li vaig dir. -El llit és una mica dur, però la vostra passatgera hi ha trobat el jaient. Ja devem ser qui sap a on: oi?

-No ho creguis. L'oratge s'ha passat gavatx, i el vent, que no ha entrat fins ara mateix, salta més que una daina. No hi ha mitja hora que hem fet vela i ja estem cansats de bracejar. Posa't la capa: sents?

Vaig fer-ho i vaig pujar a coberta. Ens havíem forejat, però gairebé érem pels mateixos indrets del vespre anterior. Feia fred. El mar estava mogut i ombrívol. Les aigües, tan clares el dia abans, havien pres una obagor desagradosa, que em féu pensar en la dels ulls d'un hipòcrita enfosquits per

tenebroses maquinacions. El cel estava cobert d'una nuvolada prima, que clarejava en alguns punts formant escateta rossa; i en una d'aquestes clarianes llumenava apagadament un parraquet d'arc de Sant Martí.

Vaig asseure'm a pendre xocolata, i, mentre en Pau me l'abocava a la xicra, vaig dir-li:

-Avui el dia no és pas gaire bonic; però em sembla que el temps s'aixecarà. Els núvols són prims, l'arc de Sant Martí apunta...

-Això no és s'arc de Sant Martí ni Déu. Això, mal com no s'ensorra!, és sa bandera flamenca des vent-retopà en Pau interrompent-me. -Es cel està cremat de vent. Mal temps, mestressa.

-Voleu dir, Pau? No us en aneu, encara. Parlem un xic, home. M'agrada sebre la vostra opinió, perquè em sembla que en coses de mar sou una àliga.

S'engallà una mica, joiós de la meva lloança; s'adobà la gorreta al front, i, tot clenxinant-se amb les mans els cabells del clatell, va dir, amb l'estudi d'un orador que, tot protestant de la seva insuficiència, vol donar-nos una mostra del seu valer:

-Com que un hom no té lletra... anem a cercar... no sap explicar-se amb aquell escolliment i aquelles matràfugues a què vós esteu acostumada. Vui dir que perdoneu i... Però ep!... tampoc no só tan llop com me vol fer es vostro pare, que em té privat s'articulejar amb vós. No, llamp! Lo que es diu avergonyir-me, no m'avergonyiria de tractar morro a morro amb es mateix rei. Sé lo que és sa gent d'upa: enteneu? I si algun renec se m'escorre de sa llengua, efecte de sa vida arrastrada que un hom porta, jo sé dar-li de seguida carrera cap a sa part de sa bona criança... enteneu?.. i sé respectar. ¿No ho heu reparat, pubilla?

-Ja ho crec, home! D'altra manera no m'enraonaria amb vós amb aquesta confiança. I també he conegut que sou entès en les coses de mar. Doncs... tornant-hi... ¿voleu dir, que tenim mal temps?

-Temps de ratxes. No es pot desplegar drap. Tan aviat tenim vent des car de terra com des car de fora. Ara bufa sa tramontana de Rovinguda des garbí, que vol entrar si us plau per ses, i... mireu: cap allà es mar negreja amb sa força, a empentes i rodolons... i receleu-vos des llevat, que tot avui que ensenya ses seues creueres. Sempre que vegeu en es cel aquest parrac virolat, senyeu-vos amb sa mà dreta. Això és bandera de batalla. S'infern l'ha inventada per fo... fut... fúmere's de Sant Martí i de tots es sants de bon genial. ¡S'ha de patir, vatua... dallonses! Quin ofici, es nostre, més reconsagrat! ¡Valdria més... anem a cercar... que es follessin ses prenyades, abans de parir un mariner!

-Bah! Vós no sou tan covard com voleu pintar! Si sempre fos bonança, ¿quin mèrit tindria, el vostre ofici?

-Jo, covard! No em coneixeu pas. Sinó que un hom s'esbrava: sabeu? Lo que rebenta és sa maniobra. Però jo, covard! ¡Maleïda sigu sa meva ànima si ses calmes no em consumeixen ses sangs! ¡A mi doneu-me tràmpol fort, i aigua a dalt i a baix, i aquell huuu... de vent que sembla que tot renega!

-Maria Santíssima! No digueu això! no crideu el mal temps!

-No el crido pas. I em sembla que si es Mestre de dalt té modos...

-I ara, Pau!

-¡Bé, valga'm sa vara florida de Sant Josep! ¡És clar, que en deu tenir, de modos, un senyoràs tan gros! Però... anem, pubilla: si s'ha de filar tan prim, plego, perquè jo no hai estudiat es missals... i, sigu com vulgu, lo que anava a dir no era res dolent. Veureu: a mi em sembla... sense trencar es respecte a ses persones celestials... me sembla... anem a cercar... que Déu hi ha de tenir un mirament, amb una senyora de ses vostres circumstàncies; i que, veient que sou a bordo, se guardarà ses turbonades a sa butxaca. ¡Angela! Aquest era es meu pensament! ¿Hi trobeu res d'higonau? Ho voleu més ben xerrat?

Vaig somriure i em vaig aixecar de taula. Ell, agafant el plat, la xicra i la xocolatera, se n'anà encirat com sempre; i, abans d'arribar a la cuina, se topà amb el pare, i vaig sentir que li deia:

-No em mal mireu, mestre Saura. M'han tocat es botet, i... no só cap ànec mut. Però... ja ho podeu preguntar a sa vostra pubilla... hi hai parlat que ni un llibre de màximes.- Va abaixar la veu i afegí: - M'ha fet suar de valent!... Redéu, que fila prim! Tots es meus nirvis llavoren. La teniu ensenyada d'allò de l'u. Fins us vaig a dir que un pèl massa, perquè un hom s'hi veu negat i no té maneres d'esbravar ses tempèries de sa persona.

El pare va girar la cara sense tornar-li contesta. En Vadô Set- trossos s'aixecà en aquell moment de dins del batiport i prengué cartes en el joc:

-I doncs, rei des festejaires, ¿a on gordes sa mel que enllepoleix ses miones? ¿No deies que ses noes eren es teu fort?

-I ho són, llamp m'estabellu!- va respondre en Pau. -Però hi han noes i noes. Cerqueu-me un ram de terrassanes o pescadores naturals i sense falòrnies *d'arbanitat*, i Pau no em dic si no els hi trobo de seguida ses pessigolles. Ara, això de senyores, que priven sa llibertat de s'esbravament, m'esguerra sa galanesa. Vaja, no fan per a mi... ni per a tu tampoc, gata moixa. Això es gorda per a aquells mosquits que semblen figures de cera i que passen ses retòliques per set alambins. ¡Arri a fregar soles, cap de lluç, mestre sentències!... Què t'has figurat?

En Vadô reia aclucant els seus ulls menuts i, ficat de peus dintre el batiport amb els genolls arran dels paraescuts, se remenava com un follador en el cup. El pare va engegar un regany.

-Prou n'hi ha, de bestieses! Vós, Pau, esteu de moltes orgues, i jo de molt poques. Apa! a desar aqueixa vaixella, i trompades a la maniobra! A veure si la garbinada ens estripa el drap o ens tira de pernes en l'aire. Aferrarem la mestra, i anirem amb el menjavents i la mitjana.

-Ben pensat- va dir en Vadô. -Havent-hi revolutra s'ha de fer així, perquè sa vela grossa és de massa mal manejar.

Els mariners se posaren a la feina, i no vaig trigar a comprendre l'oportunitat amb què s'era feta. La tramuntana havia caigut, i el garbí, que havia agombolat ses forces per domenyar-la, entrà d'estropada sacsejant les veles i arrossegant la nau de costat, fins que aquesta adquirí bona marxa i s'esquitllà a l'esbiaixada del vent, deixant en les aigües un solc descompartit en llargues arrugues que imitaven el tirat de les arestes d'una espiga. Si la ratxa ens hagués trobat amb el drap estès, no sé pas si l'hauríem aguantada. Jo era prop de l'avi Mauva, i li vaig dir:

-Ara sí que guanyarem camí, l'avi. Correm com trenta dimonis.

-No durarà gaire- va fer ell. -Si bé ho repares, ja es cap de vent va desmaiant i es foreja. Es temps és boig i li hem de seguir es tarannà. Farem moltes esses, pubilla. I de contra, com que hem aferrat sa mestra per estalviar feina, ens manca s'ala grossa.

L'avi Mauva estava assegut en un banquet al peu de l'arbre de mitjana, amb la canya a la mà. Vaig mirar-me'l atentament. ¡Noi, quina testa d'estudi! Per la riquesa de coloram i pel relleu podia comparar-se a un paisatge. I ¡quins detalls més interessants! Aquelles orelles d'un vermell fi, amatades de pèls blancs, que eixien de llurs caus com una xarbotada d'escuma per una crétua de roques marines; aquelles arrugues sacsoneres del front, colrades i grosses en la part baixa i més petites i esblanqueïdes cap amunt fins a esvaire-se en la polidesa marfilina de la volta superior, que el barret de feltre, tirat endarrera, permetia llambregar; aquell nas llarg, encavallat de sécs i tavelles, molsudet i vermellós de la punta, esvorancat de badius i discretament decantat sobre la boca; aquells ulls negats d'aigua, per on les nines flotaven dolçament com una clariana de cel blavissa pel mirall tremolós d'un xopoll, voltats d'unes parpelles pansides i emporxats per unes celles aspres i voladisses; aquelles galtes esllanguides, lleument enconcadades sota els pòmuls i caient en desmaiats plecs sobre els queixos com veles arrugades per falla de vent; aquella boca entrebadada per un somris melangiós, mostrant dos o tres caps de dentarra verdosos; tots aquells detalls i molts d'altres que sols se poden explicar amb els pinzells... noi, ¡que bonics me varen semblar! Bonics i de fàcil execució. Eren d'allò que diu: -Arreplega'm, que em dono.- A bé que aquesta aparent facilitat, que és un dels primers estímuls de l'art, m'havia enganyat moltes vegades. Però no, ara no m'enganyaria. Vaig veure ja les pintures esteses i pastades sobre la meva paleta: la llum, l'ombra, els tons de la carn... Seria un estudi deliciós. Procediria per parts, amb calma, amb sinceritat... i la figura general ja resultaria, perquè la suma de veritats és la veritat total; i tindria sobre la tela aquella estampa d'home fort i bondadós, rebregat pels anys i endolcit per les penes. La barca no balandrejava gaire, i la marxa era tardana.

-Si no us moveu d'aquí us retrataré- vaig dir al vell.

-I ara, pubilla! Vols treure sa meva mapa?

-Oi.

-¿Per què no treus la de sa gent jove, que són més bonics de pell?

-Jo m'entenc i ballo sola. Si us veiéssiu tan bonic com jo us veig ara, caret, no us cansarieu d'emmirallar-vos. Ep! no res d'allò que agrada a les noies!... És una altra cosa que vós no enteneu.

-Ja, ja: no et cregus que se m'estufu sa vanitat, pubilla: conec es meu cuiro. Me vols agafar per sa part de riure, per a entreteniment de badocs; però tira pes cap que vulgus, que estic senyat contra espants. Fes es teu gust.

-No vaig per lo que dieu. Sou un vell bonic: creieu-me. Ja ho veureu. No us moureu pas: oi?

-No tingus por. Sa canya i jo estem casats fins a mig dia. Tira.

I vaig tirar. En un instant vaig tenir preparats els meus estres. Poques vegades he pintat amb més gust i més delit. I no és que no hagués trobades dificultats imprevistes: sempre se'n presenten, en el moment de l'execució. Per de prompte vaig comprendre que no podia procedir per detalls, com m'havia proposat. A plena claror de cel, i sobre el pont d'una barca que navega de volta i volta a petites bordades que l'obliguen a virar a cada moment, les ombres són fugitives i canviant. Era precis, doncs, apuntar-les en una situació determinada, lo qual exigia que es fes de primer antuvi la traça general. Calia també atendre un conjunt de circumstàncies que realçaven la bellesa de la figura: el fons del mar, on els contorns se diluïen i mullaven; l'atmosfera d'aquell dia cendrós, que harmonitzava totes les entonacions dintre una gama freda... I això era precisament lo que més engrescava la meua imaginació, lo que havia de donar a la meua tela cert caràcter original que la distingiria dels treballs gastats de taller. Vaig posar-me a la tasca. No m'adonava del balandreig ni de les mars que navegàvem. Passàrem Sant Feliu de Guíxols, una de les viles més importants de la costa, i ni tan sols ho vaig saber fins després d'haver enllestit el meu bosqueig, quan ja l'havíem deixada molt endarrera. Ah! el sentiment de la bellesa proporciona un noble embriac. Els meus sentits i les meves facultats absorbien assedegadament la llum i les colors, i hi gaudien una quinta essència misteriosa, una mena d'alcohol excitador de l'esperit: no sé com explicar-ho. Els grans artistes podran no ser compresos, podran ser befats, escarnits, i sofrir les més grans dolors; però, en canvi, ningú ha fruit com ells, no: ningú. S'acosten a la divinitat. Un déu els invadeix, com a les sibil·les; però és un déu creador. La paraula *inspiració* no s'és inventada sense més ni més: és l'única que es pot aplicar a aquell estat. L'artista es veu convertit en una mena de somnàmbul irresistiblement impulsat a produir. El treball se converteix en una delícia; les dificultats s'aplanen meravellosament; tot és fàcil, i es senten les harmonies d'una creació que neix i palpita i s'eixampla i... Bé, vaja: no ens emboliquem. T'he volgut fer saber que n'he tastats alguns esquitxos, del nèctar diví; mes no per això estic menys convençuda de que sóc una pintora de tot a tretze. I... qui sap?.. tal vegada els grans artistes, vivint en una esfera més serena i enlairada que nosaltres, no les experimenten, aquestes embriagueses que ens fan ser desiguals en les nostres obres; o potser l'embriac és en ells un estat habitual: vés a esbrinar-ho. Lo que puc dir és que vaig pintar la testa de l'avi Mauva amb la major il·lusió, i que quan li vaig donar els últims tocs vaig sentir-me'n tan satisfeta que no sabia amagar el meu goig. Vaig aixecar-me per examinar la meua obra des de diferents distàncies, i aleshores me vaig adonar de que el pare, en Vadò, en Pau i en Cadernera se la contemplaven calladament formant arc al darrera meu.

-Tafoi! vosaltres, aquí?

-Es ell mateix- exclamà el pare amb la seva veuassa cavernosa, com deixondint-se d'un somni. -No pot estar, millor. A fe no hi estalviaré les dobles per a comprar-li un marc daurat. El vull posar a la sala de casa, que tothom el vegi.

Els altres seguien enfavats. A l'últim, en Vadò Set-trossos, després de remenar el cap decantant-lo successivament a tots els punts cardinals, va estendre la mà cap a la tela i va dir:

-Això és lo millor: aqueixa mullena dets uis, que fa venir ganes de treure's es mocador per eixugar-la... i aqueix posat de boca; ¡Mireu que parla! Sembla que digu: «-Sa de casa, que bé haju...»

-Cert!- exclamà en Pau Ternal, rient i descarregant-se un cop de puny a la cuixa. -¡I ses oreies, vatua es darrer llengot de Judes!, ¿no sembla que un hom les pugu palpar amb es dits? ¡I ses dents, amb ses seues osques i es seu engrut, com pedres tinyoses! ¡Per Maria Santíssima! I ses arrugues de sa frontallera!

-I aqueixes escaroles des cabeis, que voleien i es destrien fil a fil com si es vent les aixequés! va afegir en Cadernera ajuntant les seves manetes amb admiració.

-Teniu, avi: mireu-vos- va dir el pare presentant el portaestudis a l'avi Mauva. -No sou vós mateix?

El vell va deixar caure sobre la tela una mirada indiferent, que a poc a poc s'anà tornant atenta, trista i compassiva.

-Està bé... si: és sa meua vitola- mormolà. I després de palpar-se lés arrugues del front, com si volgués comprovar llur realitat, girà la cara, espargint la vista al lluny amb un posat melangiós. -Ets anys ho trasmuden tot- va dir com parlant per a si mateix; -però ¿què se me'n dóna?

-Si sa vostra costella tornés de s'atro món, potser no us coneixeria -observà en Vadò.

-No tornarà- va respondre el vell amb veu sorda.

En això, en Cadernera, que no havia desemparat el quadret, contemplant-se'l llaminerament, estirà l'avi, Mauva d'una mànega i li preguntà:

-Ès gaire car, això?

-Què vols dir, marrec?

-Si us ha costats gaires cortos, això de fer-vos tirar aqueixa estampa.

-Ui!- exclamà en Vadô Set-trossos fent l'ullet a l'avi Mauva perquè callés. -Aqueixes pintures vénen de París de França i es paguen a pes d'or, sense comptar les mans de plata que les manegen i que no es lloguen a preu de grapa de manobre. Però no tingus por: s'avi té un roc a sa faixa i no haurà d'anar a manlleu.

-Oh! ell rai!- va fer en Cadernera gratant-se el clatell. -Però jo també tinc alguna cosa: tres pessetes i cinc cortos a sa guardiola... i guanyats que van venint.

-I t'agradaria, que et retratés?- vaig preguntar-li.

-Si m'agradaria!- contestà tot decidit. -Jo sóc un pobre, i a sa bestreta ja sabeu lo que us puc donar; però no perdreu res, mestressa, llamp me matu!... Des meus estalvis us aniré refent, fins a compliment, de tot lo que sigu. Jo gonyo a cada viatge: enteneu? I, com més gran me faig, més. En Pau i en Vadô poden ser bons testimonis; i aquesta creu des meus dits, que beso, me faju sa llei, amén, si trenco sa paraula.

-Vaja, mestressa, que això gairebé val tant com una escriptura de notari- va dir en Vadô Set-trossos encreuant cames i braços amb un aire que volia semblar seriós. -Podeu cloure es tracte sense por. I més, que, un minyó tan guapet i carafí, ha de donar bo de pintar, i no heu de mirar prim en sa mà d'obra.

-Jo no regatejo- reparà en Cadernera amb dignitat.

-Que ès cas, de regatejar, hereu Escampa de Mas Perdut!- exclamà en Pau Ternal pegant-li manotada al muscle. -A tu no et ve d'una dobla de quatre.

-Anem a pams- va saltar en Vadô. -Ara m'atalaio d'una dificultat. Tu, marrec, deus voler retenir s'estampa: oi?

-Home! que som nens? Ès clar, que la vui!

-Així són figues d'altre paner- vaig dir jo, còm sobtada. -L'avi Mauva m'ha cedit la seva, i...

-Llampus!- mormolà el xicot, tot esverat.- Això de paga i no en tocs... ¡Ja ès prou, que s'avi Mauva, que està fet a córrer món s'haju deixat caure as cove! ¿Quants rals li heu esquilat?

-Parla bé, gamarús!- rondinà el pare picant-li l'orella amb l'índex llançat a tall de desparador des del plec del dit gros. -Les senyores no esquilen ningú.

-Però...- retopà el xicot -es tracte net i és cap dret... i...

Vaig témer que les tossuderies del minyó i les aspreses del pare portessin la folga per mals camins, i em vaig determinar a tancar-la de cop.

-No Cadernera: no t'enfilis- vaig dir. -Jo no li he cobrat res, a l'avi Mauva. Encara bon goig que s'hagi deixat retratar. Sóc jo, la que li dec albrícies. I que les hi pagaré: un paquet per a la pipa.

-Car... cargols!- exclamà, tartamudejant, en Pau Ternal, que a la traça s'havia mamat lo de la venda de la pintura. -¡Vatua es vell renconsumit! Mal cranc se'l menju! ¡Sempre ha de tenir sort! Jo em deixaria mapar de cap a peus, i encara donaria es paquet i alguna cosa de bo al damunt, i té! fes-te fo... Sant Escany me valgu!

La conversa acabà a pler compromentent-me a retratar-los tots si teníem lleure, bon temps i humor durant el viatge.

Amb això era arribada l'hora de dinar, i el pare i jo ens assegüem al banc galliner, davant de la taula parada, i férem honor a les viandes que ens serví en Pau amb la seva acostumada serietat. En Cadernera no es presentà fins a última hora. Estava moix i preocupat; i, quan vaig restar sola amb ell, se m'acostà i em va dir, falaguerament:

-Si sabéssiu lo que us estimo, mestressa! Jo, per vós, tiraria gats en mar.

-De veres?

-Es tan cert!... Però, vaja, m'heu de fer content. ¿Com ho arreglem, això des retratament, que jo em pugu guardar sa mapa per memòria vostra? Ja em faig compte de que ses manufactures són cares, i no vui pas que perdeu res per culpa meva. A enraonat no hi ha, qui em gonyu, i...

-Mira, caret: jo et regalaré lo que desitges; però ni una paraula a ningú: sents?

-De franc!

-De franc. Però a tu sol i que ningú ho sàpiga.

-Visqueu molts anys. No tingueu por: ningú haurà esment des nostre tracte. Sóc reservat com sa mort. Oh! ¡i que em sabia greu que en Pau pogués goldir-se'n!

-Ai, ai! per què?

-Perquè ès una mala pua. ¡Si el sentíssiu, com xarnega, pes fogons! ¡Maleeix cel i terra, i malparla des vostro pare, i fins de vós i tot!

-De mi?

-Ui, ui!...

-I què en diu?

-Llamp! ¡Si sospitès que us ho reporto, m'estavellava!

-Però m'ho pots xerrar a cau d'orella.

-I què en traureu? ¡Malaguanyada quimera que podeu agafar-hi!

-Ca, home! Jo tot m'ho prenc amb aire.

-Bé, doncs: si us cou poseu's-hi fues... perquè jo no hi entrevinc sinó per servir-vos. Mireu: diu que sou un poll reviscolat... un bastiment amb més gallardets que veles... una senyora només que de pell enfora... que, per pomades que us poseu, no ofegareu es tuf de quitrà que us han deixat ses mans des vostro pare... que sembleu sa Majestat de Caldes... i «-Ai! no tireu cap gra de sutge a sa xemeneia, que es podria engargussar!»... i «-Ai! que n'és, de neta, sa barra des galliner!»... i «-Alerta! no embruteu es drap de sa cuina!»... i... vaja, que jo ara no n'atrapo més; però hi fa unes lletanies!...

Vaig esclatar en una grossa riallada; però, en veritat (a tu ja t'ho puc confessar), cada un d'aqueixos ultratges queia com un perdigó roent a dins del meu cor. I, amb la coïssor que m'hi feren, vaig concebre una rancúnia i uns pensaments de venjança!... ¿De què es podia queixar de mi, en Pau? I ¿per què jo no era tan senyora com les que en venien de llarga nissaga? ¿Per ventura no sabia portar els meus drapets tan bé com elles? ¿I no era més ben criada que més de quatre, i més instruïda que la major part, i amb més cap i més geni que les més saberudes? Vaig passar una mala estona. Però no vaig trigar a tirar-m'ho tot a l'esquena. Al cap i a la fi, qui era, en Pau, per a judicar-me? I, per altra part, un home com ell, podia parlar d'altra manera? Aquestes consideracions varen amorosir les llagues de la meva vanitat ferida, i me les acabà gairebé de guarir el propòsit cristià, que vaig fer, de tractar amb la mateixa bondat de sempre el poca-solta que m'havia ocasionat aquell enuig.

Haviem entrat en una ensenadeta formada per dos promontoris de roca. El vent ens havia deixat, però la ressaga era grossa i anava de creixença. El cel estava més cobert que mai d'una nuvolada fosca i espessa que s'esblenava esbulladament cap a la banda de llevant, on el vel cendrós de la pluja esfumava el mar i esborrava l'horitzó. Allí les aigües estaven clapejades de colors desiguals, presentant, entremig de faixes d'una llúissor crua i blanquinosa, altres faixes ombrívoles i com eneriçades. Aquell lluny tenia l'aspecte dun gran drap pelut raspatllat a repèl a trossos a trossos. Més ençà s'estenia una mena de riada d'un negre quitranós; i després, cap a primer terme, la foscor de les ones blavejava i acabava per agafar un verd blavís d'atzavara tot al voltant de la costa. En conjunt era una taula admirable d'ombrívoles grisalles.

-N'hauria de pendre nota -vaig dir-me. No tenia pas ganes de treballar: aquell temps carregós m'emperesia; però la idea de que havia emprès el viatge per estudiar la marina, i de que, no obstant, encara no me n'havia aprofitat, mogué en la meva consciència el malestar d'una obligació incomplida. Fora mandra!- vaig mormolar; i vaig encaminar-me cap a la meva cambra a cercar el portaestudis. Mes, pel camí, a l'embocar un passadís que s'obria entre dos munts de rodells, me cridaren l'atenció algunes paraules que vaig sentir a poques passes. Havia conegut la veu del pare i la de l'Avi Mauva, i vaig voler

saber lo que deien. M'interessava perquè parlaven amb cert misteri. Així, doncs, romanguí amagada i em vaig tornar tota orelles.

-Sí, sí: el temps té mal carés, l'avi- va dir el pare apagant amb pena la seva veu enrogallada, que al baixar de to eixamplava les seves fosques vibracions i sonava com una corda fluixa de contrabaix. -Però en altres ocasions no m'hi encaparraria gaire: lo que em fa la llesca ès això de tenir la noia a bordo. Amb homes sols, se pot embestir tot; però... amb dones!... Aneu, que a lo millor se'ls hi revoltien les set branques de l'esteri... una basca, un accident... Un hom perd la xaveta, vaja.

-Sí, sí- va respondre l'avi Mauva. -Prou que us entenc, prou: ja sé lo que ès, estimar, Saura. Un hom se juga sa vida cent vegades sense parar-hi ment, i, de contra, s'esborrona només de pensar que es pot esqueixar un cap d'ungla d'aqueixes criatures tan caretetes i delicades.

-La sang mai se torna aigua- va fer el pare en aquell to de grollera indiferència que solia afectar. - ¡Benaventurat qui no s'embolica mai amb femellam! Oh! ¡Si no fos aquest llamp de noia rai! Ella, m'embarrassa, ella! Per això beneitejo... I ¿què us en sembla, a vós, de la gropada?

-Li costa tant de parir que ès de creure que vingu molt prenyada- contestà l'avi Mauva. -Es vent resta enllà, aturat per s'escombrada de núvols que li barra es pas; però ell la rebrantarà més tard o més d'hora, i... aneu a sebre!... D'aigua en caurà a barralons. Ara, per lo que toca as tràmpol, podria ser cosa de quatre ratxades o podria portar ròssec. Això només ho sap Es de dalt.

-I si fondegéssim aquí?

-Estem a recés. Emprò... mireu, una de dues: o ve temporal o no en ve. Si no en ve, aquí haureu perdut es temps vanament; i si en ve, s'onatge es rebratrà com trenta dimonis per aquesta olla. Ja, amb sa ressaga d'ara, fa de mal habitar-hi. Figureu-vos, doncs!... Ès facil que ses àncores amollun, i llavors trebais per a sortir amb es vent de reborsada; i, si voleu desembarcar amb es bot, us en gordan sa revoltura des rompents i ses seques que puntegen per davant de sa cala. Mal que mal, Déu me do un bon tou d'aigua per córrer. En mar me fan més por ets ossos que es suc. Podríem arribar a Tossa... o bé, si voleu, desembarcar aquí sa pubilla, i que se'n vaju a Sant Feliu.

-Tota sola?

-Caret!... portem sa gent tan justa per a sa maniobra!

-Potser que desembarquéssim tots i deixéssim el bastiment fondejat a la bona de Déu.

-Esteu mort de por! ¡Abandonar sa Santa Rita!

-Oh, si no fos aquest llamp de noia!... ¡Quantes vegades l'hauria comprat, jo, un temps així! Vent i mar en popa.

-Si es vent fos franc i llarg...

-Ell ratxejarà, l'avi; però deixeu que pugui ben desbotar: veureu si en serà, de valent! ¿D'on ve, aquesta mar de fons? ¿Què pot ser, sinó un cop de cua del golf de Lió? Pareu ment en aquella faixa torrada que s'esten pel mig del mar. Allò ès un rem fort de la correntada que entra. El vent que el mena no serà un bufarut, no.

-¿Per què em pregunten res, si sabeu més que el que va inventar ses cartes marines? ¿Què fem, doncs?

-Què fem?... Aquesta, ès la negra! Si el vent entrés aviat... Tossa no ès gaire lluny. ¡La noia, m'embolica, la noia!

Ambdós interlocutors seguiren parlant tan baix que no se'ls entenia. Va pujar-me una foguerada al cap. Quina opinió s'havien format de mi! Que poc coneixien el tremp de la meva ànima! I ara! Ja els explicaria jo...

Anava a sortir quan vaig sentir que el pare em cridava.

-Sóc aquí- vaig dir posant-me-li al davant. -Què voleu?

-Compareixes com les bruixes- barbotejà ell mirant-me de reüll amb esguard recelós. Buidà la pipa picant amb ella sobre un fustatge, la bufà pel broc i per la boca, i, tot escurant-la amb un ganivetet, maldant per rompre l'engrut com si no el preocupés altra dèria, balbucejà:

-Jo pensava... Com que el temps... -No us mortifiqueu a explicar- m'ho: he sentit tota la vostra conversa- vaig declarar resolutament.

-Ens escoltaves!- exclamà entre consternat i reganyós. -Ja no hauries de ser dona: ¡tafanera com totes! Però... millor: no estic pas per misteris. A veure, doncs: quin és el seu pit?

-Proa enfora i a fer camí!- vaig contestar. -¡No us manxarien poc ni gaire, els mariners de Roses, si sabessin que vós i els vostres blanencs heu desemparat la barca per por de no mullar les faldilles d'una minyona! Si estigués espantada em deixaria desembarcar i me n'aniria a casa tota sola, que no necessito pas caminadors; però ni n'estic ni em vui separar de vosaltres. ¡Sí que la faríem bona, que no poguéssim marxar sinó amb oratges i brisetes! Quan arribaríem a port? M'he posat a les mans de Déu, i no me n'esquitllo. Si algú és covard, que no s'excusi amb mi. ¡Feu-vos compte que no en sóc, de dona!

A tot això el pare anava maldant per escrostonar l'èngrut enterc de la seva pipa. L'avi Mauva exclamà:

-Visca sa noa valenta! No temeu, Saura: tot anirà bé. Barca aturada no guanya nòlits. I què! ¿No es moren també en terra, ses persones estimades? ¿No és millor, al mènco, tenir-les as costat i que afinun en es nostros braços? Si sa de casa m'hagués pogut seguir, tal volta encara viuria com jo mateix; i... veieu?... en terra va perdre fons i... avall!, i li va mancar es conhort de sa meua besada.

-Bé, bé...- va rondinar el pare ficant-se la pipa a la butxaca. I, redreçant-se de sobte, me mirà de fit a fit tot arruixat.

-Som al ball i vols ballar: sí? Procura posar els peus plans. Per què hi venies a bordo! Ja t'ho vaig avisar.

I se'n va anar cridant:

-Arrissa la mitjana! Au! a la feina tothom!

-Ell és mal carat i reganyós- reparà l'avi Mauva -però, sigu com sigu, t'estima per sobre ses nines des seus uis. De part de fora és fel, i de dins és mel. Gorda'l, pubilla; cuida'l, perquè es fa vell, Té es pèl de cara negra, però ja es cabeis li borregen. Quan l'hauràs perdut coneixeràs tot lo que val.

Jo vaig restar molt satisfeta, creient-me haver representat un paper de lluïment, dels que mentusiasmaven en les novel·les. En aquells moments no em figurava pas la vera realitat de les coses. Al cap d'una estona vaig veure que en Pau i en Vadò arboraven uns rems molt llargs i els armaven a estribord, posant-se a vogar per fer virar la nau, que estava encallada per manca de vent. Me'ls hi vaig acostar amb ganes de tabola, i vaig tocar el botet a en Pau.

-Hola, Pau! hola! I això?... ¡Podeu ben tirar xanxes ,als sardinalers! Sembla que, si ells deixaten l'aigua, a casa no ens en safem pas, i lo que allí són culleres aquí es tornen llosses.

-Oidà, mestressa; però ells han de remenar es brou gairebé cada dia, i nosatros només de lluny en lluny i poc.

-Déu nos en gord de gaire, Pau maco- va saltar en Vadò Set-trossos.- Quan sa galliassa ha de peonar, un hom deixa d'esser persona per convertir-se en un nirvi de ses seues cames. Apa! estira i arronça! Sinó que et veig sa clenxa tan ben partida des clatell, te pendria per una molla vincladissa més aviat que per un engrescamiones.

-¡Sa meua clenxa no et deu res ni s'ès pentinada per a goig teu! ¡Primer se m'endugu es dimoni!- replicà en Pau.- I, pes demés, si jo menjo boga, tu no menges pas vaga.

-Pesen molt, aqueixos rems?- vaig preguntar. -Quants pams fan?

-Fan quatre vegades sa meua alçada i cinc vegades la d'en Cadernera: compteu- respongué en Vadò. - Són rems de trenta quatre. Pesen com un ase mort; però no els emprem mai sinó per a entrades o sortides de port o per a guanyar s'afrau des vents. És joc de poca estona.

Així que la barca estigué de proa en fora, el pare i en Cadernera varen armar un altre rem a la banda de babord. L'avi Mauva em féu senyal de que me li atansés.

-Què voleu?

-Vina, bona miona: escolta. Es teu pare i en Cadernera no poden vogar més que un rem. Si jo n'armés un altre, aniríem a parell per banda i gonyaríem molt; però sa canya des timó no pot restar desemparada. Hai pensat que tu podries encarregar-te'n: oi, que sí, noa valenta? Mira: l'aguantes així, que no es mogu. Un cop haguem remuntat sa punta, jo tornaré: no t'hi enlleiràs gaire.

Vaig agafar la canya de la manera indicada, i romanguí drete al peu de l'arbre de mitjana. Els rems batien l'aigua acompassadament. La barca es movia amb una lentitud penosa. A cada moment me

semblava que el mar se tornés més negre i que el cel s'entristís. No sé si passava realment així o si era efecte de la meva aprensió. Aquell mar i aquell cel me feien pensar en dos enemics que s'esguarden rancuniosos i les cares se'ls van enfosquint, enfosquint... Me va venir cobriment de cor. ¿A on anàvem, pobres volvetes, a ficar-nos entremig d'aquelles dues immensitats amenaçadores? Vaig comprendre, de cop i volta, la lleugeresa de les meves bravates de poc abans. M'havia deixat portar d'una falòrnia, i em va semblar que tota la meva existència era estada una mena de representació teatral, en la qual havia pres per realitat lo que no era més que un treball del meu magí. Vaig sentir una veu íntima que em deia: -No, això no és una farsa: desperta't, palpa... Ets tu, tu mateixa, que et jugues la vida.- I el sentiment del meu jo esfereït m'invadí fins al moll dels ossos. La meva terror va ser tan intensa com sobtada: no es diria sinó que en la meva ànima s'havia obert un ull que s'abeurava de les foscors de la mort. Vaig estar a punt de cridar el pare i fer-lo tornar enrera; però encara l'orgull me'n deturà representant-me el desconcepte que de l'avi Mauva mereixeria per la meva covarda acció. Aquell home havia sigut testimoni del meu arruixament: me tindria per beneïta. -I bé! i què?- vaig pensar. -¿Aquesta consideració no és també una falòrnia?- No obstant, la falòrnia surava i em detenia. Vaig passar una angúnia que no es pot dir. Una suor freda em regalava galtes avall. Vaig girar la vista cap a terra cercant distracció. No hi havia ni una casa, ni un camp conreat: res que indiqués treball o presència de l'home: només penyals i muntanyes emboscades, i la platgeta solitària. També hi regnava la tristor. Els dos promontoris estenien llur roquer nu per dins del mar. Ah! semblava que aquella terra, bona mare, allargués sos braços descarnats per retenir-nos desolada de la nostra partença! I nosaltres ne fugíem. Els remans anaven batent l'aigua, i la barca sortia a poc a poc de l'ensenada i es forejava ardidament.

Quan l'avi Mauva va tornar al timó, degué reparar que estava descolorida, i em preguntà si em marejava.

-No: és que tinc un doloret... res. Me'n vaig anar a popa, i vaig deixar-me caure damunt del banc galliner amb el major abatiment. L'aire no es movia. La calma era fonda i pesada. Vaig veure que el vel blanquinós de la pluja es dilatava de llevant a migdia, per l'horitzó, com una cortina que s'estén per una balconada. En tota la mar no es descobria una vela. Estàvem sols. Vaig acriminar el pare interiorment. Ah! Si jo hagués tingut mare, no m'hauria vist en aquell perill. Ella no les hauria escoltades, les meves ardidesses i fantasies de criatura: m'hauria abrigada amb el seu amor i m'haguera protegida contra mi mateixa. Les llàgrimes me saltaven dels ulls. Què fer?... ¿Crido que em desembarquin?... Vaig plorar el meu desemparament, la meva humiliació... I, tot plorant, plorant, vaig assolir un raig d'esperança. Me vaig recordar de que s'havia parlat d'entrar a Tossa. Tossa no era pas gaire lluny: amb el primer cop de vent hi podíem arribar; i, una vegada fondejats en aquella badieta, el perill personal desapareixia del tot, i fins, si era precís, el poble ens ajudaria a salvar el carregament i la barca. És clar! ¡Ara veges si el pare, que m'estimava tant, s'hauria volgut exposar!... ca!... Que poca-solta! Una ona de consol i d'alegria se m'estufà dintre el pit. Vaig sentir que un escalf de vida s'expandia pels meus membres i em pujava a les galtes. No, no passaria res; i... ¡quí sap si ni temporal hi hauria! Per entesos que fossin els vells mariners, n'erraven molts, de pronòstics; i després sortien amb l'excusa de si el vent s'és canviat, de si el ruixat l'ha mort, de si el grop, de si la correntada... ¡Mai volen haver-ne errada cap, això pla, els grans sàtrapes! ¡Ah, quin esbronc els havia de clavar! Se'm va escórrer una rialleta pels llavis. I, mig rient, amb els ulls encara engotellats de llàgrimes, vaig mirar a l'entorn, escutiant que algú no hagués presenciat la meva feblesa. M'hauria sabut greu. ¡Tant que em tenien per valenta! ¡No mancava sinó que m'haguessin vist plorar! Vaig córrer a un amagatall per eixugar-me la cara, i, allí, frega que fregaràs amb el mocador de butxaca, me vaig ben resseguir tots els regaranyes; i, un cop eixuta i escarabillada, vaig sortir zumzunejant a boca closa l'aire d'una cançó.

En aquell moment va sonar la veu aspra del pare.

-Pareu ment, l'avi: aquí ve l'esborneiat!

I de seguida es desplegà una ratxa violenta, que assorollà la nau, brogint esgarrafosament en els arbres i les antenes. Les ones s'ajagueren com blat en herba que s'atterra a gavells sota un fort ruixat. La barca arrencà mig tombada.

-I ara, l'avi- vaig exclamar. -¿Per què arrumbeu per enfora?

-Convé salvar ses puntes- me contestà.

La mar, de primer arrasada i atuída, se revenia, crestejant i enflocant-se, i apareixien en ella grosses depressions fugidores. Per dues o tres vegades el vent mancà i tornà a bufar. Vaig veure que la nuvolada de sol ixent se caragolava, esbadellant-se a grans esquerdes, per on s'atalaiava un cel verdelós. Aleshores entrà la llevantada amb totes les seves forces, acompanyada de boires rossegadisses que es rebatien per la immensa planura d'aigua, passant com a fumarades de colossals xemeneies. I l'horitzó tornà a cloure les seves crétues i a ennegrir-se; i la pluja l'esvaí sota el seu vel gris i ratllat.

-En popa, l'avi, en popa! Ja ens hem forejat prou. No perdem temps.
Provem la derrota de Tossa- va dir el pare.

-Provem- mormolà el vell timoner.

Arrumbàrem paral·lelament a la costa. ¡Quin ventarràs, Déu meu! A cada moment la nau trobava en el seu camí alts i baixos més accentuats. L'aigua s'encongia i es reinflava aquí, allà, per onsevulla, sense norma ni concert; les eminències es convertien en fondals, i els fondals en eminències, amb un bellugueig desordenat que la vista no podia seguir. Per tot arreu la fluctuació, el daltabaix de la massa líquida desnivellada. Les ones eren aparicions d'un moment, aturonades, fonedisses, seguidament xuclades i substituïdes. Sols cap a terra prenién certa individualitat i consistència, marxant asserralades i compactes, formant tot a la vora de la costa uns arrufats comparables a una farbalanada al capdavall d'un vestit.

La maror anava creixent per graus, però de pressa, de pressa, eixamplant ses panteixades a cada instant; i la Santa Rita, pujant, baixant, reversejant, perdia ses forces, s'enlleïa a l'enclotrar-se, i els xarbots l'assaltaven per la popa, precipitant-se amb patacs secs sobre coberta, on bullien i bombollejaven remorosament com la plorima dels tions verds sobre la llar.

L'avi Mauva va cridar al pare:

-Saura, Saura! Portem poc drap! Amb sa correntada tan forta fa de mal governar: ¡ens cossa i ens venç, sa condemnada! ¡Drap, drap, mal que s'estripi! No hi podem anar, amb s'obre mestre despuiat. Jo hi endegaria una pollacra, a sa bouera.

-No, millor serà un treu- replicà el pare. -Vaig, vaig, avi: preneu paciència. Això és una ventarrada maaleïda que no dóna temps de res, però al mencos serà ferma. L'hem de seguir de llarg, ja ho veig: no hi ha remei. ¡Aguanta. i fora, l'avi!... Ohè! ohè!... Pau!... Vadô!... ¡Ànsia, a la maniobra!... Ohè! ohè!...

Se n'anà corrent, i durant molta estona el vaig sentir, a intervals, maleir i reganyar. El treu no devia ser de tan bon armar com ell desitjava.

Però tu ara no saps de què et parlo, i serà precís que t'ho expliqui. El treu consisteix en una lona que, amarrada a l'arbre mestre, s'estén, a tall d'ala de teulat, en davallada cap a proa, on se lliga per dos caps a borda i borda.

Mentre el desplegaven, el vent li pegà una sacsejada tan forta que es petà una de les amarres, i el drap, ample i feixuc, restà lliure d'un cap, aletejant com una au enorme que, ferida i ventreaterrada, se defensa dels llebrers. Amb una de ses ventallades haguera pogut matar un home. Tots fugiren del seu dessota. No sé pas de quin enginy se valgueren per a subjectar-lo, perquè, amb tot i presenciar l'operació, no me'n vaig fer càrrec. Crec que l'anaren eixalant cobrant-lo de mica en mica des d'un dels extrems fermats; però no n'estic pas segura. No m'ha restat d'aquella escena més que un record mal conjuminat i confós com el que sol deixar una visió de desvari. Me represento uns homes que floten entremig de ruixims, anguilejant entre cordatges com les erugues en una teranyina quan el torb esbullia la capçada del pi en el qual filaren llur niu en hores de bonança: bracegen, treballen... Però de llur maniobra no trobo en la meua pensa sinó impressions deslligades. Ni pot ser d'altra manera: amb el moviment esbojarrador de la barca, i amb l'aire espès i grosser que em maurava violentament, empenyent-me, rebregant-me, tirant-me a la cara el mocador i obligant-me sovint a tancar els ulls, no era pas possible seguir cap observació. Pobres mariners! No sé com podien arribar a treballar; però lo cert és que ells es sortiren amb la seva i que el treu fou fermat, comunicant més vigorós impuls a la nostra marxa.

Volàvem. El vent aixollava els romponents de les ones i se'ls enduia polvoritzats, convertits en bromes ombrívoles que s'acorraven com mals esperits en fantàstica desfilada. Passaven a escamots amb un silenci sinistre, mes a voltes la imaginació els atribuïa la udoladissa que sonava, i llavors no semblava sinó que aquells fills del mal temps xisclaven amb feréstega alegria, tot corrent cap allà on el mar i el cel barrejaven llurs tempestes. I nosaltres hi corriem també, mig de tomballons per les aigües negrenques i revoltes.

En un moment vàrem assolir la punta de Tossa. Un bram espantós i creixent omplia l'aire a manera que ens hi acostàvem. Lo que vaig veure no sé com explicar-ho. M'hauré de valer de lo petit per donar idea de lo gran. Tu posa-hi les dimensions. Tal com l'oli roent, al tirar-hi certes viandes sucoses, se foragita de la paella amb baladrera remor, així el mar fugia del seu llit, i es llançava, bramulant, a les penyes.

De seguida vaig comprendre que era impossible abordar terra. Allí el perill era més gros que enlloc. A la boca de la badia, les ones s'agegantaven a l'engolar-se, cabdellant l'aigua com grans torns, i emportant-se-la de tal manera que llurs faldes se perdien en veritables abismes. Al davant de Tossa hi

ha un niell en el qual s'estavellaven en bona part; i, a l'esqueixar-se en ses aspreses, s'alçaven formant una garba de brins de cristall que s'allargaven en arc i queien a feixucs borrallons a la banda oposada. Per a un esperit tranquil, certament aquell espectacle hauria sigut esplèndid; però ja pots comptar que jo no estava per engojaments: no desitjava sinó allunyar-me d'aquells paratges, que solament amb llurs sorolls ja m'estemordien.

L'atmosfera, empolsinada de ruixims fins a una gran alçària, no permetia veure l'escarpat paisatge sinó com a través d'un vidre cobert de rosada. En aquell ambient tèrbol, Vila-Vella destacava en ombra, sobre el cel, ses cases i muralles vetustes, engrandides per la refracció, tremoloses, esbalandrades, estremint-se a cada cop de mar que envestia la cinglera on estan encimbellades; i una campana, vogada sens dubte pel temporal, deixava sentir la seva veueta clara i plantívola entremig del tro inacabable de la ressaga.

A l'apartar-nos d'aquells llocs me va semblar que la tempesta amainava: no que fos realment així; però es trobava mar enfora una tranquil·litat relativa, i el cor s'esperançava instintivament. Ja m'havia fet compte de que no hi havia més remei que seguir la marxa sense pensar en desembarcs. La sort estava jugada.

Començava a ploure d'una manera estranya. De tant en tant queia una xafegada de gotarrasses semblant a la que deixa anar sobtadament un arbre fullós, carregat de mullena, quan algú el somou de la soca.

El pare va venir cap a mi.

-Au, Marianna: ja n'hi ha prou, de badar. Tenim pluja llarga. Fica't a la cambra.

Vaig fer que no amb el cap.

-Que no?... Bé! Això sí que és bonic!

-No: vull veure lo que passa: no em vull encauar- vaig dir amb angoixa. -¡Ah, si sabéssiu lo que patiria! ¡No vos ho poseu al cap, home de Déu!... Tingueu pietat de mi!

-Fora, fora... Estaries millor. Però... tu mateixa. Per ara no t'ho mano. Ja et porto un vestit d'aigua. Té: posa-te'l, marinera, i cala't bé la caputxa.

Se tragué de sota l'aixella un capot que tenia un pes de plom, enquitranat per defora, i per dedins d'un teixit més raspós que una rusca. A l'agafar-lo se m'esquitllà de la mà, cuidant pelar-me els dits. El pare l'arreglè abans que la ventada se l'emportés, i ell mateix me'l va posar després d'haver-me tret la capeta de llana, que estava ja com un xop.

-Voleu fer com els homes i no sou més que un embà de canyes- rondinà. -Vaja, té: ja estàs gomboldada. Ara, al mencos, vés-te'n a sota el treu.

I veient que jo no gosava separar-me del caçaescota, al qual m'era arrapada temerosa de caure, enrotllà el seu braç a la meva cintura i m'anà conduint amb pas estudiat i segur.

-El treu és una canal de vent, però sempre et guardarà un xic de la pluja- va dir-me- Mira, asseu-te ací.

En el punt que m'indicava, al peu d'un munt de cordes, veles i altre patifell en vaga, hi havia un pallet d'espart. Vaig ajocar-m'hi amb les cames encreuades. El pilot de farda em resguardava del vent i em servia de respall.

Vaig reparar que el pare estava més pàl·lid que d'ordinari, que el cap li tremolava sobre el coll, i que sa bocassa closa i els plecs de ses galtes tenien aquella contracció que solen afectar quan s'ha paladejat alguna beguda amargant. Els seus ulls fugien de trobar-se amb els meus. Va llucar-me d'escallimpantes i se n'anà.

De seguida va comparèixer l'avi Mauva.

-Hola, noa valenta!- exclamà esforçant la veu perquè no l'ofegués el brogit de la maror, i usant, sens dubte per encoratjar-me, un to més gai que el que tenia per costum. -Es mestre s'ès encarregat de sa canya, i un hom aprofitarà sa vaga per a trencar una becaina. Si no et sap greu, m'endegaré es llit aquí, as teu davant. Avui rai, encara que ronxu no em sentiràs pas. Com ballem, noa! Es allò de sa dansa de Lloret: toquen a córrer, toquen a córrer... saps?... No estàs pas espantada: oi?

-Jo... tant com espantada... però...

-Però què?

-No estic pas ben tranquil·la. ¿Sabeu lo que penso? Que això pot anar molt llarg: tant, que no sé com s'acabarà. Perquè... veureu... nosaltres caminem amb el vent; i, com que el vent porta el temporal l'anirem seguint, seguint...

-Ui, ui, pubilla! quins comptes treus! A sa teua manera, fins a sa fi des món no acabariem sa mala andança. No tingus por, careta: es vent corre trenta vegades més de pressa que nosaltros i no pot trigar a deixar-nos endarrera. Ell calmarà, pubilla; ell calmarà.

-¿Vos hi heu trobat altres vegades amb un temps així?

-Unes contes... Això no és res. Sa barca és forta, i, mentres que no topu en sec, ella reeixirà de tot, per sots i tosses que hi hajun en es nostre camí. I, mira, potser demà ja tindrem es temps canviat: no thi encaparrus. Sa turbonada ve des golf de Lió i agafa un rem. Tal volta part d'allà de Barcelona s'afrau sigu més serena.

Mentre parlava, havia agafat dentremig de la farda un sarrió buit, l'havia estès a la vora dels meus peus i s'havia ajagut.

-Ara provaré d'enganxar es son- va dir tot acotxant-se amb el tapaboques. -Quan passem per Blanes despertam: ¿sents, bona miona? Vui veure sa vila. Me gorda tants records! És una fal·lera que un hom té. Encara que dormu, tinc s'esperit som: tocam amb sa punta des peuet, i de seguida estaré en doina.

Va callar i no sé si s'adormí; però en labandó de sos membres, en la quietud de ses parpelles aclucades i en la dolcesa de son respir hi havia un descans tan placèvol, una tranquil·litat tan vera... Déu meu! qui pogués tenir una calma com aquella, en mig de les tempestes! Allò arribava a fer malícia.

Com roncava la mar! I ¡quin cruixir la barca! quin balandreig, quin desllorigament de totes les coses! Sens dubte la revoltura augmentava. A cada davallada semblava que ens anàvem a enfonsar per sempre més. Baixàvem, baixàvem... Per entre el treu i les bordes no es veia més que el negre-verd de l'ona jaspiat de vetes blanques. I avall! El ventrell s'encongia amb una sensació de buidor, com sol succeir quan en un somni pesat ens figurem caure daltabaix d'una timba. Tal volta un cop de mar descarregava sobre coberta, i la barca s'aclofava amb l'excés de pes i es decantava perillosament sota la riada, que s'agombolava a la banda, tot vora vora de l'una o de l'altra de les orles; i se sentia el borbolleig dels escorredors, el colpejar dels bosells en els arbres, l'escatainet d'alguna xarnera que s'obria o plegava, la cantadissa grinyolenca de les cadenes del batiol remogudes per l'onatge: un chor indescriptible de sorolls gemegosos. Per fi passava una extremitud de revifament de llarg a llarg de la nau, i la nau s'alçava com un pit al qual torna el respir perdut, i... amunt, amunt... El ventarràs ens arreplegava, arborant-nos amb nova força: se diria que l'ascensió anés a convertir-se en un vol; i reeixíem arruixats, lleugers, botant per damunt de les encrestades aigües. Aleshores veia la grisor del cel ratllada per la pluja, i llambregava algun detall mig confós de la costa.

Amb les balançades, alguns pilots de rodells s'eren deslligats i es desencastellaven, caient a peces, que rodolaven per la coberta. Ja feia estona que en Vadô Set-trossos, en Pau Ternal i en Cadernera, regalimant per tots els plecs de la roba d'aigua amb què anaven vestits, se movien en mig d'aquell desordre, maldant per recompondre les estibes; però no en podien sortir, perquè, quan les fermaven d'un cap, se'ls afluixaven d'un altre, i, quan acabaven d'assegurar la d'ací, ja la d'allí s'assorollava i la de més enllà es començava d'esgavellar.

El pare va cridar, des de la canya: -Fora! Via rodells a mar! Coberta neta!- I, reparant que no el creien a l'acte, repetí el manament.

-Malaguanyat bé de Déu!- vaig sentir que exclamava en Pau.

-No llencem res nostre- respongué filosòficament en Vadô posant-se a la tasca.

Els altres dos el secundaren, i en poca estona restà la coberta desembarassada.

Vaig aixecar-me per seguir amb la vista aquells feixos de cèrcols de castanyer que suraven en les revoltes aigües. ¿A on anirien a parar? Segurament serien escopits a la costa, i tal vegada servirien a un terrassanet per a reforçar son pobre botam esventat. Era una almoina ben involuntària per la nostra part; però la volguí acompanyar amb un sentiment de caritat, besant de cor la mà que ens prenia aquelles coses i desitjant que fossin de bon profit a qui les rebés.

Érem davant per davant de Lloret, la gentilíssima vila que ha pres son nom del llor que enflaira ses hortes i jardins. Tota molla, blanquejava amb sordes lluïssors d'argent, i son vidrim perlejava. Com una joia en un estoig obert, presentalla de nuviatge que la terra sembla oferir al mar, descansa en una fresca i arramada vall que les penyes de la costa deixen obirar, entrebadant llur cortina feréstega. Lo mal és que de tant en tant el nuvi es desvetlla i, revolcant-se en son llit immens, allarga la barroera

grapa per cerciorar-se de que el joiell no s'aparta de son capçal; i aquesta és la pena dels lloretencs, que a voltes han vist amenaçada alguna de llurs cases. Que Déu els do bonança i els multipliqui les hores de primavera, que són les que més escauen a llur bell sojorn.

Tota la platja estava coberta de romponents, que pel cantó de garbí s'estenien fins al carrer. Les barques negrejaven agombolades a la reconada de llevant, en la part més alta, al peu mateix de les parets. La pluja es menjava quasi tota la vila i el paisatge. De la costa no es descobrien sinó els roquers de més a prop, unes masses informes, desperfilades. Però hi hagué un moment en què l'espessor del ruixat s'aclarí una mica, i aleshores s'acoloriren feblement en la grisor alguns pujols i tosses llunyans, que semblaven flotar en l'aire amb un efecte d'acostament, banyats d'una flamarola de sol esmortuïda: allà el ros promontori de Fanals, amb son quarter de torre prim i dentellut; més enllà, com una blanca magnòlia al cim d'una toia verda, el santuari de Santa Cristina damunt de sa muntanyola revestida d'aulets i pinedes... Era una nota ben simpàtica, mes no vaig pas tenir temps d'encantar-m'hi: a la manera de les colors d'un arc de Sant Martí que s'apaga, va esblaimar-se ràpidament en el cel, i la trista grisor s'atapeí per tot arreu.

Jo coneixia aquells paratges per haver-los recorreguts en la meva infantesa quan passava temporadetes a Blanes, a ca les meves ties. Ne conservava un record amarat de sol i de bones flaires. En quines circumstàncies els tornava a veure! Un món d'imatges llarg temps oblidades, impressions d'un passat ple de vida i esperança, se revifà de sobte en la meva pensa. Les cares eixerides de mes companyones blanenques; els rostolls on cercàvem cosconilles i màstecs; la fontanella del torrent, tan fresca i cantadora; el caminal del bosc, on el rossinyol, com únic amo, ens dava la benvinguda amb una refilada; la capella dintre la qual tiràvem ramells de mata i romaní, per calcular, pels trets errats, els anys que trigariem a casar-nos; la platjeta enflorada de lliris blancs; les tardes llargues i placèvoles; els vespres daurats... tot me venia al pensament. Records de pau i ventura, ¡com contrastaven amb la meva present situació! ¡Com gemegava la meva ànima! ¡Ja en seria, de llest, qui em donés entenent d'embarcar-me mai més de la vida!

Hauria volgut reveure el temple de Santa Cristina, pendre'n comiat... En va el cercaren els meus ulls a través de la pluja cendrosa que entelava l'espai.

La massa obaga d'una ona s'aixecà per damunt del meu mirador, i una forta balançada em féu caure de boca terrosa sobre el munt de farda en el qual m'estintolava. Vaig restar immòbil, esternellada, amb els ulls clucs, sense gosar obrir-los per por de presenciar una catàstrofe. En canvi escoltava amb tota la potència de la meva audició. Vaig sentir carriqueig de fustatges que es rompien, el ronc de l'aigua brava que corria per damunt de la barca, i... un crit de dolor... un crit bramulós... Qui l'hauria llançat? Les palpitations del meu cor m'assorollaren de tal manera, que s'enterboliren i apagaren en les meves orelles les sensacions de l'exterior. I, sorda i anguniosa, tota jo vaig tornar-me palp. A través del piloc de cordes molles al qual s'emmotllava el meu cos amb estreta abraçada, la meva sensibilitat s'estenia a tot el bastiment, i jo el sentia fluctuar i somoure's com si fos un membre viu del meu cos. Ara s'enclota, ara s'encalla, ara es redreça... pega espolsada, borneja, s'emmandreix, s'aixeca, puja, bota... Me vaig girar i vaig obrir els ulls.

L'avi Mauva estava dret al davant meu.

-Què ha succeït?- vaig preguntar-li.

-No ho sé- va respondre. -Es barracot d'en Pau se n'ès anat en orris; però...

-Algú ha d'haver pres mal: jo he sentit... I el pare? on ès, el pare?

-No, pes teu pare no t'apurus: no ès ell qui ha carinat.

-Voleu dir?

-El veig a sa canya que governa, i... vaja... està sencer com una poma sense corc.

Aquesta resposta m'alleujà del pes que m'oprimia el pit. Vaig fer un gran respir, i la gargamella se momplí de sanglots, que esclataren a borbolls.

-I ara!- exclamà el vell. -Què tens? ¡T'hai donat una bona notícia i te'm trastornes!...

Jo plora que ploraràs.

-Vui el pare! vui que el pare vingui!

-Però, santa cristiana!, si t'asseguro que...

-Jo el vui! el vui aquí, aquí!... El vui tocar! Vui el pare! vull el meu pare!...

El bon mariner no sabia què fer-se. Ajupí el cap, se gratà el clatell, brandà de dalt a baix l'estesa manassa amb un aire que volia ser un recomanament de calma, i obrí la boca com per dir-me algun mot aconhortador; però, veient que el meu desfici creixia i que els meus crits eren encara més forts, renuncià de cop i volta a persuadir-me.

-Anem, calla, calla: ja vaig a cercar-lo- mormolà posant-se en marxa.

Al cap de poc va comparèixer el pare, i em vaig abraçar a ses cames i li vaig besar els genolls. Estava com boja. Li vaig dir que no permetria que se separés de mi; que jo no tenia més emparança que la seva; que mai s'afiguraria l'ànsia que jo passava per ell; que allò no era viure; que, ja que ens havíem de perdre, no em negués almenys el consol del seu amor i de la seva abraçada; que si ell m'hagués estimat no m'hauria abandonada com m'abandonava; que era un pare sense entranyes; que... ¡Què sé jo, lo que li vaig dir, en mig d'un davassall de gemecs i de llàgrimes! Coses que jo mateixa coneixia que eren injustes; però la rauxa me les gitava a la boca i... vés, atura-les!

Ell, a cada una de les meves paraules, me passava sa mà pel cap, amanyagant-me'l, i mormolava, amb sa veu fosca: -¡Vatua, vatua, vatua!... -I jo, tornem-hi cop i recop: vinga estrènyer ses cames contra el meu pit, i plora que plora, i debatega que debategaràs desficiosament, picant de front sobre els seus genolls. -Anem, prou; anem, no... -anava dient ell amoixant-me; i de tant en tant taconejava impacient. Per últim, quan reparà que m'aquietava una mica, s'inclinà sobre meu i rondinà asprament a la meva orella: -On som, Marianna? ¿Que ha de durar molt, això?- I, trencant-se-li la veu, afegí baix, molt baix: -¿A qui vols que estimi, jo, sinó a tu, que ets el meu déu?

M'aixecà suaument, me tombà sobre el pallet d'espart, i es plantà dret al meu davant, amb els braços plegats i les cames eixancarrades.

-Vaja, s'ha acabat!- exclamà. -¡Si fem el plaga, això se'n va al botavant! Ja em sembla que sento la ressaga. No m'estranyaria que l'avi Mauva s'hagués deixat caure a la deriva. Ell no hi veu massa, ni és fi d'orella; i, amb aquest temps tan assarreït... llamp, llamp!... i tan a la vora com passem de la costa!... Marianna, ja ho veus: no m'hi puc estar, amb tu. Tingues enteniment; no siguis rampelluda... aplaca els teus nirvis: fes llei de la necessitat. Plorant i espeternegant no s'adoba el temps. La llevantada és forta... Oh! i encara pot ser que es desplegui més, perquè ara el ruixat l'aixafa una mica; però... eu! res de negar-nos, ni morir, ni tots aqueixos disbarats que barrines. La Santa Rita n'ha aguantats de més forts, de tràmpols. Deixa-la per a mi, que jo li conec el gènit. Negar-nos! Encara que haguéssim de navegar a capbussons, entre dues aigües, arribaríem a port: ¡n'estic tan segur...! Això sí, jo m'he de menar la canya: no em fio de ningú més. Jo sé el que tinc entre dits: ho sé, Marianna. Tu aquí: paciència i... moixoni! Si et mous, te faig lligar i... ¡abaix a la cambra, com un farcell! Aquí no en seré, de pare pedaç: no t'ho pensis. Aquí... Déu i jo!: no hi ha més amos. I si el mar referma, no t'hi voldré pas a coberta. Mira, en Pau ja s'ès esguerrat d'un braç: vet aquí lo que s'hi guanya. Au, ara ja ho saps. Escabella't i rebequeja, i fes lo que vulguis; però recela't. Me'n vaig a la meva, a salvar-ho tot. Responc de sis vides.

La remor del mar i del vent enfosquia o embarbollava moltes d'aquestes paraules, massa rogalloses per a no confondre's amb ella; mes jo les entenguí totes, per malament que les sentís. No se'm va acudir pas contradir-les. Començava de comprendre que la meva fallera de suara no era sinó una bogeria ben inconvenient, filla de la tensió del meu esperit. Al principi anava somicant. Després ja no: escoltava enfavada, amb la boca oberta, i experimentava aquell consol que solen trobar els malalts en l'enraonament d'un metge que sap encoratjar-los. Aquella seguretat, aquella energia amb què s'expressava el pare, exercien una influència sanitària en els meus nirvis. La seva fortalesa obrava com un tònic sobre el meu cor. Quina fe posava l'home en el seu art! I que es veia que no eren comèdies, no. Inspirava confiança perquè en tenia. Tot escoltant-lo, la meva pensa descansava en ell amb un repòs!... I, quan donà per acabat el seu parlament i em deixà, vaig sentir, sí, la pena sorda que l'apartament d'una influència beneficiosa produeix sempre, però ja sense neguit. Vaig restar encantada, amb el cap tot buit, i, amb una gran lentitud cerebral, vaig pensar que era bo que el pare treballés per salvar-nos, i no que s'engorronís al meu costat amoixant els meus rampells.

Se sentia una remor fonda, que creixia i i decreixia a estones estones. No es veia res. La pluja, esparpallada pel vent, formava arreu una espessa polsaguera, en la qual amb prou feines s'obirava l'estuf de l'onatge amb sos llengots d'escuma voleiadors.

L'avi Mauva va tornar, moix i preocupat, acompanyat d'en Cadernera, que, venia tremolant de fred i bategant de dents. El vell s'ajagué en el sarrió, i el xicot s'agemolí en un panyet que en sobrava, recalcant-se d'esquena a les cuixes del jai, tot mirant-me desoladament amb l'aire confidencial de qui espera trobar la simpatia d'una dolor semblant a la seva.

-Què ha passat?- vaig preguntar. -¿On són, en Pau i en Vadó?

-Són a sa teua cambra- contestà l'avi. - Hi han baixat perquè allà hi ha sa bitàcola: saps?... es rebost, que diguéssim. En Pau ha rebut d'un braç, i necessitaven draps i benam. A sa bitàcola hi ha de tot.

Va callar, enrotllà una mà entorn del pàmpol de l'orella, i escoltà cap a estribord. La remor creixia.

-Pobre Pau!- va fer en Cadenera sospirant.

-Ha pres molt mal?

-S'onada furienta li ha tombat s'armariet sobre un braç contra sa borda. ¡Podeu comptar!... Té es braç aixafat.

-Què saps tu, llengut?- saltà l'avi Mauva incorporant-se sobre un colze.

-Sí, sí-barbotejà el xicot abaixant el cap. -Vós també, ho sabeu. No hi remenarà més cassoles.

-Aviat que et vento un revés!- digué el vell. -I ara! No el cregus, pubilla: aquest marrec avui ho veu tot amb vidres de multiplicar. Més valdria que callessis i dormissis, castanyola: has perdut s'oremus. Mira, aquí ve en Pau. No deu pas estar tan mal parat com això.

La remor anava en augment.

En Pau duia el braç en suport dintre un mocador, del qual li sortia un tros de mà embenada. Caminava a poc a poc i procurava escapolar-se d'en Vadò Set-trossos, que el seguia amatent com per ajudar-lo, i que en realitat no li causava sinó molèsties amb les topades que li donava amb sos membres esgarriadissos i son cos esbalandrat.

Ambdós s'assegueren a prop meu. En Pau estava groc i embotornat, i no podia arribar a obrir els ulls, de la pruitja que li feien al caure en ells les gotes de la gran suor que li amarava la cara.

-Vés-te'n a jeure as teu pallet, home- li va dir en Vadò.

-No- contestà en Pau amb un ronc.

-I bé, què ès això?- preguntà l'avi Mauva.

-No res- va respondre en Vadò Set-trossos: -carn esqueixada i nirvis agraviats. Sinó que en Pau ès un delicat d'en Tendre, i per res carina que ni un gos quan li escapcen sa cua.

-Jo!- exclamà en Pau. I pruint de dents amb escarritx, i aixecant un puny clos que tremolava, afegí: - ¡Només voldria regalar-te amb sa meitat des meu mal, i ja et sentiríem, gran lladre! Afigureu-vos que m'ha pastat sa llaga viva, resseguint-me sa ossada de nu en nu, a veure si emmetxa, a veure si no emmetxa... ¡puny... alada!

Unes quantes capbussades violentes, que ens obligaren a cuidar de que els nostres jaços i seients no fugissin de lloc i se'ns emportessin, trencaren l'enraonament.

El soroll era paorós. La pluja s'havia aclarit. Vaig llambregar una extensió de mar tota revolta i escumosa. Allí les ones s'alzinaven a tall de brolladors, arramant-se en l'aire i blanquejant a la manera d'un ametllar florit. Entremig torrejaven altes penyes, i al darrera d'elles una costa cavernosa bramava per totes ses goles, deixant sentir aspre trontoll de pedregalum rossegadís, i de vegades uns esclats com de barrinades subterrànies.

L'avi Mauva s'esverà.- Per Maria Santíssima! ¡sembla que sa terra ens cossa! A on som?

-No li coneixeu es rumbai?- va cridar en Vadò Set-trossos. -Ès sa Forcanera, que no sap de lladrar sense arrossegar per sa boca sa seua llengua de trucs.

-Llampus!- exclamà el vell alçant-se esborneitat. -Això sí que no m'agrada! ¡Déu ens ajut! Encara embarrancarem!... I jo en tinc sa culpa: ¡m'hai deixat caure a sa deriva, i estem engolfats!... En Saura, amb es treu... ¡Alerta, alerta! A ont ès, sa punta de Santa Anna? ¡Ai, Maria Santíssima!

Encara no havia acabat de parlar que corria adalerat cap a la borda. Tots el seguírem. No sé pas com fou possible que jo, que, serena, no hauria donat quatre passes sense perdre l'equilibri, hagués, amb l'alarma, creuat la coberta sense ni tan sols trampolejar: no m'ho explico; però lo cert és que ni em vaig adonar de que no trepitgés pis ferm, i, corrent com els mariners, vaig arribar juntament amb ells a l'escollat de proa i em vaig arrapar als bitons, al costat de l'avi Mauva.

El perill no era gaire lluny. Dues tasses, semblants a dos punxeguts edificis gòtics mal esbrollats de llurs agulles i torricelles, desgastats i malmesos, se destacaven de la costa, quasi dret a dret de la

nostra derrota. Eren les penyes de Santa Anna, a les quals les ones s'enfilaven a escarpir esbojarradament llurs cabelleres de Fúria. ¡Malaurada la nau que hagués sigut llançada contra aquells caires i esgardissos! Díficilment cap tripulant n'haguera escapat amb vida.

Al primer cop de vista creguérem anar per bon camí; però el nostre goig no fou de durada. Amb el reflux l'aigua s'enfonsà entorn dels penyals amb furgador esgarrapament, i, enconcant-se, enconcant-se, ens xuclà cap a sa balma, modificant la nostra situació i acostant-nos al perill. Aleshores, per una il·lusió d'òptica, semblà que els dos monstres de pedra creixien brollant de la mar, sollevant-ne ses culasses arrosegallades. Se diria que tenien ànima i desig, i que ens abordaven somoguts per una fonda i trontollosa respiració. Per llurs crestes, que es despullaven d'escuma, anava davallant la negror, i l'aire s'enfosquia sobre els nostres caps. Quasi no vaig tenir temps d'emocionar-me ni de pensar en res. La màquina del meu cervell s'havia aturat. Talment me sentia atreta pels dos monstres amb una aspiració d'engoliment. Per a mi eren sers vius, ferotges... Ja el nas percebia llur aspra tufarada, semblant a la d'un vell crustaci. No sé quin malefici, que ullprèn i paralitza, s'exhala de les coses terribles. Tots estàvem inactius i encantats.

El pare, no obstant, va governar resoltament. A riscos de bolcar la barca, que amb el treu no és manejable sinó vent en popa, va orsar a la desesperada. Sofrírem tan fort recalcamet, que la banda on estàvem arrambats se submergí per complet, i els xarbots me cegaren. Quan vàrem redreçar-nos, vaig veure que corríem de dret vers un niell, que grunyia basardosament a curta distància. Sens dubte ens hi anàvem a esbardellar. Vaig flectar les cames i la cintura amb un moviment instintiu. Però no: l'evolució havia sigut ben calculada pel timoner. Revingué el flux, una ona muntanyosa que corria cap a la costa ens empenyé i aixecà, i en un obrir i tancar d'ulls ens esmunyírem per sa tempestejada carena salvant el freu que s'obria entre el niell i la punta de Santa Anna.

Així passàrem; i, quan un xàfec de ruixims i un tro eixordador ens assabentaren de que l'onada es rebentava en el roquer, ja nosaltres la faldejàvem en plena mar, i no pogué sinó engolfar-nos, amb sa moridora empenta, unes quantes braces endins de l'ensenada de Blanes.

Allí un espectacle interessant ens retingué abocats a la banda. Entremig dels cabdells més revolts de la ressaga, una barca de mitjana, sorpresa a la fonda pel mal temps, rompudes les cadenes de les àncores, mig tombada i de través, era empesa pels rompents cap a les roques de garbí. Més no estava pas deseparada: uns quants braus li havien portat un cap, que la unia ja amb la terra. El llagut de què s'eren servits reganyava son negre costellam desfolrat entre les escumes, llançat d'ací d'allà per les ones, que l'alzinaven i se'l prenien com embriaga soldadesca que juga amb una senyera de l'enemic. Les campanes tocaven a sometent: -Nang! nang! nang! -De tots els carrers sortia gent a glopades.

-Si no s'afanyen no la salven- va dir en Vadò. -Ès sa *Llarga*.

L'avi Mauva va fer que sí amb el cap. Tant ell com els seus companys estaven seriosos i miraven sense parpellejar.

Una gernació immensa omplia la platja. Hi havia acudit tot el poble, rics i pobres, tomant el ruixat. Tothom s'havia llançat fora de casa, com una sola ànima, a l'avís de les campanes: -Nang! nang! nang!- El formiguer humà vibrava i ondulava sota la veu del bronze sagrat, i... au! al treball!... Cent tràmeccs cavien el sorral, obrint-hi un ample solc per fer l'escar. Si un braç se lassa o ès maimó, deu s'allarguen a reclamar-li l'eina. I mentrestant hi ha un estol que enseua pals, i un estol que en tragina. -Nang! nang! nang!- Els caps de colla s'improvisen, l'ordre s'estableix per si sol, les obres se realitzen amb la rapidesa del pensament.

Els desvagats, homes i dones, ansiosos d'atansar-se al lloc de la feina per pendre-hi part, cercaven pas pel trencall mateix de l'aigua, ficant-s'hi, a voltes, de peus sense mirament. Tots desitjaven ser útils. I, quan el cap de treure els fou cedit, s'hi enforcà de seguida una munió de persones de tots estaments, que s'estengué en tirallonga cap a la boca d'un carrer.

-Hi són tots, mares i cries! tots fora els que venten ses campanes!- exclamà en Vadò Set-trossos amb emoció.

En Pau se va descuidar d'estrafer els seus renecs.

-Recarai, quin poble! Així no es necessiten argues. Una muntanya, arrossegarien!

-Au, aquí, gent de bé! au!- cridà l'avi Mauva tot traspostat. -Poble de bona nissaga! Beneïdes ses mares que ens hi varen infantar! Au, aquí, a sa lluita! as jornal de sa paga de Déu!

A manera que el cap de treure anava sortint del mar, més i més gent s'hi aferrava. Allò era un deliri. A un senyor de casaca i trona (aquestes dues peces en aquell temps eren d'ús quotidià entre persones de certa posicioneta) el vent se li endugué el barret; però el bon senyor no deseparà la corda: seguí

tirant amb la pluja sobre la testa nua.

A pesar de la fressa atabaladora del temporal, se sentia el crit de -Hissa! hissa!-; perquè no el proferien solament els que treballaven, sinó tot el poble alhora, que, no podent contribuir d'altra manera al salvament, l'estimulava i s'hi afegia almenys amb la seva veu. I l'-Hissa! hissa! hissa!- sonava més fort a manera que la barca, objecte dels generals esforços, s'acostava a la riba. I quan, a l'atracar, la quilla prengué els primers pals, i els tripulants brandaren en l'aire llurs gorres en senyal de xardorós regreïment... Reina del Cel!... aleshores aquell crit de treball, aquell -Hissa! hissa!-, fou repetit amb un accent de victòria que s'emportava l'ànima. Era un himne grandios, corprenedor. Els elements l'orquestraven amb llurs trompes i baixons de gegant. Pujava, creixia... fonia la música terrible de la naturalesa dintre un sentiment excels. Jo m'havia oblidat de mi mateixa... Els cabells se m'enriçaven.

-Visca!- clamà l'avi Mauva, pàl·lid com un mort i amb un reguerany de llàgrimes a cada galta.

I tots agitarem els braços i esclatarem en una salutació, que en la meua boca no fou sinó un aliret histèric, agut, inarticulat. Ah! Segurament la nostra veu no pogué pas arribar a la bona gent a qui anava endreçada, ni, enc que l'haguessin sentida, podien ells figurar-se que els vinguessin aplaudiments d'uns misers navegants mig perduts en la revoltura, però, sigui com vulgui, mai un poble ha sigut saludat amb més ver i generós entusiasme.

Mentrestant Blanes fugia, fugia...

-Si ara atraquéssim, no ens mancaria pas ajuda- insinuà en Pau.

-I com ho voldries fer?- replicà en Vadò. -Si a sa boja et tiressis a embarrancar, potser no ho contaries, caret. Si de cas t'haurien de portar un cap i preparar...

-I ara!- saltà l'avi Mauva. -Gràcies a Déu no tenim necessitat de que ningú exposu sa seua vida per nosatros. És pecat, abusar de sa caritat des proïsme.

El pare devia ser de la mateixa opinió. Blanes fugia, fugia... La pluja i la distància anaven emboirant la gernació que tant ens havia interessat. Les siluetes de les persones se fongueren en una sola taca negrenca, el conjunt s'esfumà... Després gent i platja desaparegueren darrera la blanquinosa fumarada que aixecaven els rompents. La vila, anierada en un clotarell de muntanyes, presentava un aspecte fatídic. El campanar de sa encimbellada església, capçat d'una corona estranya, amb son cos bru i encirat i el seu rellotjàs a tall de medalla pectoral, prenia la figura d'un àgur ciclòpic, dret al costat de l'ara, amb tot el poble agenollat als seus peus. La Palomera revestida d'aigua xarbotosa, com un ronc perol que bull i s'estufa i es vessa a dojo, passava, fantàsticament. Arreu bromes, pluja, udoladissa... El paisatge fluidificant-se en l'ambient tèrbol i ombradís: un paisatge de somni pesat. La imaginació creia pesenciar aquella obra sense nom de què parla el Macbeth.

-Blanes, Blanes, terra de s'alegria!- exclamà en Vadò: -avui entristeixes es cor des teus fills. Es dimonis ballen pes teus turons i s'infern ronca sobre tes platges.

Ens havíem engolfat massa, i amb el treu no era possible remuntar la punta de la Tordera: fou precís arriar-lo i pegar una bordada enfora amb la pollacra i la mitjana. Jo, en això, vaig romandre aferrada als bitons. A l'agafar el vent pel car, la barca es decantà de la meua banda. Sovint sovint l'aigua pujava fins a banyar-me els colzes, i a voltes me flagellava el pit i la cara i tot; i després de l'estuf queia de cop, espallongant-se cap a sa garbí, presentant una superfície negra i arrugada com la crosta que forma el quitrà quan se pren de sobte sota una airada freda i violenta. Al costat de barlovent batia l'onatge furiós. Adéu, terra! Ja les muntanyes no s'obiraven sinó com a parraquets blavissos en mig de la nuvolada. El terrabastall havia cessat i l'orella trobava certa pau. El nostre bastiment me feia l'efecte d'un ser desesperat que corregués gemegant roncament per un desert.

Adéu, terra! ¿Quan i on la tornariem a atènyer? Què seria de nosaltres? Els llocs propis de la vida humana se'ns tancaven, n'érem exiliats per un temps incert. Aquest pensament m'oprimia el cor; i, no obstant, me sentia més animada que al principi del temporal, tenia fiances. Després de tants espants i emocions, i d'haver salvat tants perills, començava a refiar-me de que ens sortiríem de tot. Quan no ens hem perdut fins ara,- vaig pensar -¿què ha de venir, que ens tombi?- Lo únic que em donava ànsia era la nit; però, en fi, la Santa Rita era valenta i el timoner entès: què molt seria!...

Un cop lluny de terra, virarem en popa i s'armà de nou el treu.

-Que t'has ensopit, pubilla?- em digué l'avi Mauva esbufegant, cansat de la maniobra. -Apa! ja podem tornar as nostro jaç.

-Atureu-vos, l'avi -féu en Pau. -Des d'aquí s'ha de veure es turó des Vilar i...

-No el cercus, caret- saltà en Vadô: -sa pluja se'l menja. Emprò sa Verge té ets uis més clars que nosatros, i prou ens deu filar.

-Que no ens deixu de sa seua mà -exclamà en Pau- Li haurem de dir una salve: no?

-Està bé; però ella ens sentirà d'onsevulla -contestà l'avi Mauva.- Aquí ens mullem massa: anem a sopluig. Repenja't as meu braç, pubilla.

Així que vaig desemparar la banda, vaig adonar-me del meu gran defalliment. Els ulls me feien pampellugues; el cap m'anava en roda; les cames quasi no em podien sostenir... Sort del braç del meu acompanyant. Gairebé esbalaïda, me vaig deixar caure sobre el pallet, amb el ventrell adolorit i la gola contreta. Estava tan lassada, que ni habillor vaig tenir d'agenollar-me per a resar la salve.

L'avi Mauva s'havia tret de l'infern del gec uns goigs de la Mare de Déu del Vilar, i els havia apuntats amb quatre agulles al piloc de farda, en una balmeta arrecerada del vent, endegant-los de manera que se'n veiés l'estampa de la Verge. Davant d'aquella humil estampa, els mariners, de genollons i a cap descobert, varen aixecar en veu alta i a l'uníson llur pregària; i vaig reparar que el que l'acompanyava amb més sospirs i girades d'ull en blanc era en Pau. Pobre Pau! que descolorit estava -«Déu vos salve, reina i mare de misericòrdia!...» -El brogit matava les veus. Els bosells repicaven tristament, com les matraques en Dijous Sant: -Trac, trac, trac...

Acabada l'oració, en Vadô i en Pau varen portar galetes i vi ranci.

-Una mica de reixopó, pubilla -me va dir l'avi Mauva.- No manca pas tot: encara sa guingueta està ben proveïda. Demana: no et deixus enfredolir es cor.

Tal vegada el decandiment era la causa de l'angúnia que s'havia apoderat de mi. Vaig posar-me a menjar amb la bona voluntat del que cerca guarir-se; però la galeta se'm desfeia per la boca en una serradina eixuta, que se m'aferrava a les genives i a la volta del paladar, i sols a còpies de beure podia empassarme-la. El meu cos no estava per a viandes. En canvi el vi m'anava d'allò més bé: despertava en el meu ventrell una caloreta suau, difonia pels meu membres una rampa agradable i m'emboirava el cap dolçament. Vaig escurar el meu vas fins a les escorries. Després me vaig allargassar i vaig trobar una positura còmoda. Sentia cert estoïcisme. Que passés lo que passés, podia adobar-hi res, jo? ¿Per què preocupar-se i perdre el repòs? En últim cas, morir. Psè! i què?... M'acodormia.

Els mariners s'havien reanimat amb la beguda i conversaven ells amb ells; mes llur paraula m'inspirava una indiferència supina, per lo qual no hi parava atenció i no en recollia sinó frases voladisses. -Tant mateix, d'ençà que hai afegit oli a sa llàntia, es ble de sa meua ànima fa tota una altra faró- digué en Vadô Set-trossos. I el vaig veure gambejar de quatre grapes, igual que una escamarlada aranyassa, per damunt del piloc, i entaforar-se d'anques, cuixes i esquena, fins a sota aixelles, dintre un dujat d'esparcines. En Pau va mormolar una llarga explicació, de la qual no vaig entendre sinó alguna que altra paraula exclamatorià i la frase -¡Això no s'enfonsa!-, que acompanyà d'un enèrgic cop de peu. Més tard l'avi Mauva, s'aixecà amb el tapaboques al coll. -Adéu-siau. Si convé ja avisareu, Per ara sa cosa marxa.- I desaparegué cap a proa. Encara la seva imatge ballà pel meu cervell una bella estona... amunt i avall, amb el tapaboques convertit en unes alasses vaporoses... Vaig adormir-me del tot.

No crec que dormís un quart. Vaig despertar-me en el moment d'un fort capbusseig de la barca, amb una aprensió penosa: la de que m'havien doblegat pel mig del cos i la cintura se'm segava. I, realment, tenia la boca del cor esllanguida i macada. El cap me dolia, la cara se m'enrosava de freda suor, i l'aire s'enraria davant dels meus llavis. M'entrà un gran defici. Queia un davassall de pluja. El treu, abombat pel vent en forma de volta, rebia amb ronca remor el xàfec furient, i vessava a dolls per totes les vores. La meua neguitosa activitat cerebral no trobà millor manera d'exercitar-se que seguint i comptant aquells dolls esbulladissos i variables que s'estroncaven i rebrollaven per tot arreu, ara rajant en gruixuda trena, ara desfent-se en uns rosaris de gotarrasses, ara desfilant-se en voleiadors regalims d'argent. Els vaig comptar i recomptar una pila de vegades. ¡Quin paletres hi tenia! -Hala, tornem-hi: cerquem el terme mitjà dels resultats obtinguts. No, no: deixem-lo a mig sumar.- I vinga anar-se-me'n els ulls a comptar de nou! Una feina de boig! Ja procurava distreure-me'n però allò era com un vici: m'hi lliurava sense adonar-me'n.

Mentrestant en Cadenera s'havia anat acostant cap a mi, asseient-se gairebé sobre la meua roba. Cercava la meua companyia, però el pobrissó no deia res. De tant en tant fitava en els meus ulls les seves nines, plenes de condol, i brandava el cap en silenci o sospirava fonament. La meua mà se va trobar amb una de les seves i encaixàrem.

-Fill meu, quina mà més freda que tens!

-Oh! això rai!- va fer ell regraciant-me amb una apretadeta.

Jo li vaig tornar aquella mostra de bon afecte, i romanguérem agafats. De vegades, amb el moviment de la barca, la farda que ens servia de respatller se n'anava de gairell o s'esllengava endavant, molestant-nos, i havíem d'arreglar-la. Aleshores, naturalment, les nostres mans se desjunyien; mes així que, enllestida la feina, ens ajèiem de nou, elles se cercaven d'esma i es tornaven a enllaçar. Aquest contacte era per a ambdós un consol, un remei contra la por. Les nostres ànimes porugues se confortaven acostant-se, així com en una gàbia dos àucells malalts s'escalfen mútuament, estarrufats i ajuntadets en una mateixa barrella.

D'aquesta manera estiguérem temps i més temps. En Pau i en Vadô no es movien ni es posticaven, testos en llurs seients, muts, girats de cara a estribord, donantnos l'esquena. Jo seguia comptant els regalims que vessaven del treu; i era tan impertinent la meva dèria, que, quan fatigada d'aquell morbós treball tancava les parpelles per desmerèixer-me'n, la mà se me n'anava a comptar els nusos dels dits d'en Cadenera.

L'espès ruixat reduïa la visió a un cercle limitadíssim. Tot just s'obiraven les ones que botaven frec a frec de la barca. Aquella revoltura me recordava la que es mou en un pou a l'entorn d'una galleda sacsejada per les primeres estrebades del que la vol hissar. I ¡sempre igual, sempre la mateixa fluctuació, sempre enclosos dintre el mateix circuit gris perlejat!

En Cadenera brandava el cap apesadament.

-Això és temps de bruixes- mormolà.

-Perquè?

-No sé: sempre ho hai sentit a dir. Ses barques van Ramonet, Ramonet, quina paret toques. Si les encamina s'àngel bo, no es perden; però... És quan hi ha més desgràcies.

Cap a la fi de la tarda la ventada refermà, s'obriren esvorancs en la polseguera del ruixat, i es descobriren grans clapas de mar d'un verd i rorenc. Aquella coloració era deguda a l'aigua terrosa de les rieres i torrents. El nas percebia el tufet fat característic de l'argila. Vaig judicar que no devíem ser gaire lluny de la costa; i, efectivament, una mica més tard la pluja va minvar, s'eixamplà l'espai, i vaig llambregar una platja llarguíssima, coberta d'un bellugós ramat de moltos que corrien cap a garbí en inacabable desfilada. Enlloc se veia cap pastor. Les masses llanudes marxaven soles, saltant, saltant. Però no, no eren moltos: vaig reparar que alguns voleiaven: no eren sinó borrallons de bromera que l'escuma grassa deixava, al fondre's, en el soral, i que el vent s'emportava fent-los córrer de tomballons per la riba deserta. La campanya estava inundada. Alguns sàlics, escapçats de branques, s'aixecaven en actituds de desesper sobre el xipoll, mostrant al cel llurs braços bonyeguts i mutilats. I, en el mar, aquells capgirells de la ressaga, aquell brogit... i banques perilloses que sobreeixien aixaragallades en el reflux, i que, quan el flux les assaltava, escopien, a través dels rompents, violentes sorrades. Anava vesprejant.

El pare devia haver-se aproximat a la costa per fer un reconeixement. De seguida se n'allunyà a tota orsada que li permetia el treu.

-Ja es dia no ensenya sinó sa punta morada de ses seues ales- va dir en Cadenera: -sa nit ve a mes correr.

-Sí, caret. Has conegut la riba?

-Era sa punta des Besòs.

En Pau i en Vadô se n'anaren a encendre els fanals. El ruixat, que s'era enretirat cap a llevant, tornava altra vegada a rem, desprenent-se dels núvols a llargs serrells.

Quasi no hi hagué vespre. La nit va entrar amb la revinguda de la pluja. En Pau i en Vadô varen cridar l'avi Mauva, que dormia sota proa, i tots tres plegats, fent-se llum amb un fanalet, se reuniren amb nosaltres per sopar.

-Sa pau de Déu sigu amb vosatros- va dir l'avi Mauva saludant-nos.

En Vadô ens donà un plat de terrissa a cada u.

-Avui lo més calent és s'aiguera- advertí en Pau: -amb aquest tràngol no es pot cuinar; però... gana hi haju. Hai encetat una llauna de sardines as brou i una altra de botifarres. ¿Per quina voleu conlençar?

Ningú tornà contesta. L'avi s'acostà a l'orla.

-Quin ploure!-exclamà, estremint-se amb la sobtada tremolor d'una esgarripança.

-Es sa mar de dalt que cau sobre sa de baix- va dir en Vadó.

-Que caigu! ¡Que gitu d'un cop Satanàs tota sa sua verinada, mal com no es rabenta!- saltà en Pau. - Així s'ofega es vent i s'aplaca sa maror. Es temps ha de destorbar d'una manera o atra. Ara ès quan anem a sa bonança: es capbusseig no ès tan fort, i de mitja hora ençà no hem embarcat una gota d'aigua salada.

-Hem! hem!... -va fer en Vadó abaixant el cap.

L'avi Mauva tornà a esgarriar-se.

-Quina negror! Sembla que estiguem dintre una ampolla de tinta.

En aquestes vaig sentir una gran fressa... un bleixar monstruós, una alenada rufladora, que ens envaïa. No esclata, creix, atabala i retruny més de pressa en el cervell la roncadera d'una tora esbornejada que ve a topar amb la nostra orella. Ni temps vaig tenir de pensar -Què és, això?

Vaig rebre una forta commoció, vaig botar en l'aire i vaig caure d'esquena, mig esbalaïda. D'una llambregada, en el curt espai que mitjançà entre el bot i la caiguda, recordo que vaig reparar una pila de coses: unes roentors que ratllaven la fosca de la nit; en Vadó Set-trossos llançat contra una escala de corda, amb els braços i les cames esparrancats; un fanal esbardellat, amb el ble encara encès, que cremava sobre coberta en mig d'un bassal d'oli; un núvol de fum que m'empudegava; la barca sencera davallant a l'abisme amb la cruixidera d'un bosc que s'estimba en una esllavissada. I vaig caure, i una massa d'aigua bramulosa passà per sobre meu, ofegant-me, arrossegant-me... Jo no estava pas en ús de raó, però em vaig defendre per instint arrapant-me d'esma ací, allà, en tots els tocoms que assolia.

Així que poguí treure el cap a respirar, la veu d'en Pau ferí les meves orelles.

-Lladre! lladre! assassí!- cridava. -Es Marsellès ens ha passat per ui... lladre!... i no s'atura! Som perduts, misericòrdia de Déu!

L'espiguet d'en Vadó Set-trossos sonava un xic més lluny, cap a la proa:

Auxili! auxili!... Ohè! ohè de sa gent!... Auxili!...Ohè!... Vira! vira!... Ohè! ohè!...

Jo també volia cridar; però, de la manera que sol resultar en un somni pesat, el meu pit s'esfreixurava, els músculs de la meva gargamella es dilataven, sobrepassant tal volta els límits que la bona emissió de la veu reclama, i no podia produir sinó un xiscle sord, semblant al d'una serp espantada. I mentrestant gambejava de quatre grapes, xipollejant, fugint de les llumenetes fosfòriques que brillaven en l'aigua, i que, en la meva terror, me feien l'efecte d'ullets horribles, trets a espiar-me per l'abisme, que se'm volia dragar. Donava voltes... havia perdut l'orientació de la barca... m'encaminava cap a on sonava trepeig, amb l'esperança de trobar algun company; i, quan el trepeig s'apagava, m'estemordia, creia haver errat el camí, tirava per altres indrets, i, per totes parts m'eixien al pas les fantasmes d'aquella nit infernal, obligant-me a la retirada. Per fi, entre el brogit, m'arribà una remor de veus. Vaig aturar-me, i entenguí algunes paraules d'un diàleg ràpid.

-...averies?

-Sí, sota sa regala: es folrat de proa...

-Vararem sa llanxa...

-Esbotzada.

-...la noia?

-No sé.

-Governeu vós... dret a fil del vent... Marianna! Marianna!

-Coratge, Saura!

-Marianna... Marianna!...

Jo volia contestar i no podia. -Aquí! aquí!- El crit, entelat, s'extingia abans de sortir de la meva gola. M'havia incorporat sobre els genolls. -Aquí! aquí!- El pare s'abalança als meus braços, m'agafà per sota les aixelles i m'aixecà en sopols, prement-me contra el seu pit i estampant amb boca esbufegosa un petó sota la meva barba, mentre el meu cap se tombava desmaiadament endarrera: un petó que era tal volta el primer que he rebut dels seus llavis. -Filla!- I vaig sentir la commoció del seu ample pit, atrontolat pels sanglots.

De seguida es posà en marxa, caminant a embornades sobre el pont balandrejadador de la nau, emportant-se-me'n a coll a través del xàfec. El seu respir xiulava en les meves orelles. Jo quasi no sabia on érem ni lo que em passava. Pugem, baixem, fluctuem entre les tenebres... A l'últim, topem amb un cos dur, percebo una celístia penosament visible, reparo algunes ombres, i m'atalaio de que som arribats als bancs galliners de popa.

Allí el pare se'm descarregà restant assegut al meu costat, amb un braç enrotllat a la meva cintura. L'infeliç panteixava de fatiga i esclafia sorollosos sanglots.

-Déu! Déu!- anava dient a borbolls. -Quanta desgràcia!... Déu! Déu! ¿Per què m'haveu empaitat així? Tota la vida m'he escarrassat, he lluitat... per tu, Marianna!... perquè les meves suades eren seda sobre el teu cos, pedres fines en les teves arracades... Un flam d'alegria sortit dels teus ulls m'ho pagava tot. ¿Què se li'n dóna, a la vella atzavara, de deixugar-se fins a morir, si el seu lluc se n'aprofita i treu una floreta més?... Morir! No hi pensava. Avant! Arreconem dobles de quatre per a la noia. Déu! ¡Això és massa!... I tu... ¡malvinatge el teu cap verd!... ¡t'havia d'haver garrotejat, abans que embarcar-te! I tanta desgràcia! Deu! Deu! ja es veu, que ens voleu perdre!

Jo, escanyada per l'angoixa, no podia dir un mot: me revinclava opresa, ofegant-me... Ell agafà una de les meves mans i se l'acotà a la garguera, fort, fort, com si amb la força mateixa de la carícia volgués estroncar els seus sanglots.

-Marianna! què tens?... Ah! tu no podràs aguantar-ho, això! No en facis cas de mi: no sé lo que m'enraono. Te volia dir adéu... perquè un hom no sap lo que pot passar; però... res, he obert la resclosa... i allà va! No, no estem pas perduts, encara. Coratge, Marianna! coratge! Vaig a treballar. Ens salvarem: jo sé lo que s'ha de fer. Només tinc por per tu. La nit serà penada. Procura aguantar-la, Marianna; procura aguantar, pobreta! Vui ser home per a tu i per a mi.

S'aixecà del banc, va ajupir-se, obrí els calaixos galliners, i en tragué un manyoc de cordes, que m'ensenyà.

-Mira, t'he de lligar: és necessari- digué començant a fer-ho. -Una ona se te'n podria portar o rebatre't malament contra algun tocom. ¡Tu no saps la força que ténen, aquestes maleïdes!... Així... ben lligada als barrons i al çaçescota... que no et puguis atruquejar... així no hi ha perill. El bastiment no s'enfonçarà: no tinguis por. Quan vingui l'onada, ajup el cap sota la borda. Ningú es mor, per aguantar el respir una estona. Convé que siguem valents, Marianna. El meu pare m'ho havia dit cent vegades: -«A la mar no es perd sinó el que es desespera: no hi ha que rendir-se mai.»

S'ajupí altra volta i tragué dels calaixos galliners unes coses que lluentejaven. Eren destrals. Se'n posà dues a sota l'aixella i una a la mà.

-Adéu!- va dir. -No puc fet estaries. Sents com me criden? Se tornen boigs: no saben lo que es pesquen. Adéu. La nit serà penada, però no perdis mai les fiances. Jo vigilo: sents? Coratge!

Vaig estendre els braços. -Pare! pare!- Ell m'esguardà entregirant només el cap, arrambant la barba a l'espalla. -No: prou. Adéu.

En això vaig reparar una mena de palpitació en les tenebres, i se'n destacà una ombra de figura humana que vingué picant-se els polsos i cridant desafortadament.

-Misericordia, Senyor!... Saura, Saura!... Fem aigua! ens omplim!... ¡Misericòrdia, Senyor!... Sa bodega s'omple... ¡Ja sa proa es comença d'enclotar!... Ens enfonsem sense remei! Mise...

Emmudí sobtadament i reculà un pas trampolejant. El pare, que havia arborat una destral i la descarregava amb un moviment d'enuig, va desviar-la en ziga-zaga, per no escallimpar-lo, i la abaté a poc a poc.

-Covard!- exclamà. -Amb una mica més que us deixo senyat per a sempre. No en vui, de covards, a bordo! ¿Què ve a ser, aqueixa escandalera? ¡Crideu fort, que potser baixarà el Sursum corda!... Mussol! Déu diu: «-Ajuda't i t'ajudaré.» ¡Au, a treballar! Ja ho sé, que fem aigua, sí; però també sé que ningú que segueixi la meua veu pendrà mal. ¿Home, Pau, ¡no sigueu mussol!... Heu's aquí una eina: s'ha de treballar. A la mar no es perd sinó el que es desespera. Veniu.

Ambdós se n'anaren costat per costat, i el negrall de llurs cossos s'esvaí, sacsejant, en la fosca espesseïda per la pluja.

Restí sola. El desordre nirviós, l'opressió, el fatic, les terrors imaginàries, se m'ereren apaivagats. Amb una serenitat fonda i desesperada, la meua ànima entrava en possessió de la vera realitat: el temporal, la topada, el naufragi imminent... Vaig escoltar. ¿Qui sap si era gaire a la vora, l'ona que venia per mi?

Cada davallada de la barca em semblava un esglaó baixat de més cap al sot que ens esperava. Vet aquí l'hora suprema, aquella que pesa sobre tots els instants de la nostra vida. Era precis preparar-se, cristianitzar el cor, tan ple de món, tan descuidat de les coses d'ultratomba: era precis; però com?... Vaig pensar en Jesucrist, i em vingué a la memòria un pas de l'Evangeli, un pas, que sempre m'havia entendrit: aquell en què el diví mestre, caminant al suplici, adreça una mirada de queixa i d'amor a Sant Pere, que l'havia negat. La figura amable de Jesús se'm representà, mirant-se'm d'aquella mateixa manera, com dient-me -Te vull perdonar. Abandona el darrer afany terrenal que et resta, el desig de viure. Accepta el calvari: segueix-me.- I sí, jo prou hauria volgut fer-ho; ja m'hi decantava, i fins i tot trobava certa dolçor en el sacrifici, cert adormiment de la dolor en les quietuds melangioses de la resignació; però de cop i volta la realitat palpable i brutal m'envaïa amb una sotragada d'espant, i un jo esfereït, sense fe sinó en lo que tocava en els sentits i sense més amor que el de la vida material, posava en revolució tot el meu ésser. ¡Viure, viure! lluitar! Necessitava pensar en les probabilitats de salvació. La barca podia resistir: ¡el pare alguna cosa faria!... Senyor, viure! No, no estava pas preparada per a bé morir. I, no obstant, el destí no s'aturaria... L'eternitat havia obert les seves portes, i jo en sentia l'airada esgarriadora. Senyor, viure!

No hi havia esperança? Me responia el vent escampant cap al lluny invisible i desert la seva xiscladissa feble, llarga, misteriosa; me responia l'inacabable daltabaix d'aigües descrivint abismes indefinits; me responia una mena de bleix indicant la panteixada i l'acostament de les ones. Allí, lluny de la costa, el temporal era sigilós. Una força colossal se manifestava tal volta amb un sorollet. El perill s'acostava amb el silenci de les serps. No es veia res, i les percepcions, obtingudes només per una vagarosa descripció musical, infantasiaven i corprenien d'una manera que no es pot dir. Jo em tornava boja escoltant.

Escoltava... i vaig sentir l'espiguet d'una veu humana, un crit de desesper. Vaig enfonsar la vista a lo llarg de la barca, i no gaire lluny creguí obirar una batussa, dos homes que s'abraonaven. Venien. L'un havia aixecat l'altre en alt i en pes, i l'arborat se defensava a pernades i cops de puny.

-Murri! botxí!... Mala negada feu! ¡Deixeu-me anar, murri! murri!

El que parlava era en Cadernera: L'altre era en Vadô Set-trossos, que rebaté el xicot sobre els bancs galliners i, saltant-li al damunt i subjectant-lo amb una mà pel coll i amb un genoll pel ventre, l'entollà amb una corda, lligant-lo i relligant-lo, amb estrebades de ràbia.

-Escorpit verinós ¡mala pua! ¡ja et juro que no et desfermes!

-Què ve a ser, això?- vaig preguntar.

-Res- contestà en Vadô esbufegant.- Es vostro pare m'ha encarregat que lligués aquest rampí; però, alerta! això és un dimoni!

En Cadernera encara li ventava puntades de peu.

-Deixeu-me estar, murri, botxí! Vui nedar! Vui estar llibert!
Lladre, més que lladre!

En Vadô assegurà els darrers nusos i se n'anà mig corrent. Aleshores el xicot se girà cap a mi retorcent-se les mans.

-Ara sí que som perduts! Murrís! ¡Ara sí que som perduts! ¡Fugiran amb es bot i ens deixen aquí! No volen noses! Murrís! ¡Al mencos no ens haguessin lligat!

-No, no!- vaig replicar. -¡Lluny de nosaltres, aqueix dubte monstruós! ¿Encara no som prou infeliços? Pensar això és una infàmia més negra que aquesta nit d'horrors. Aparta de tu aquesta idea, que fa mal al cervell i que t'ha de trossejar el cor. ¡Creure que el meu pare pot abandonar la seva filla! Mai, mai! ¡Dubtar de l'honradesa dels nostres companys! Mai, mai!

-Vós no sabeu la que és, sa mar!- insistí ell amb angoixa. -Aquí no hi ha més que es jo, es jo i sempre es jo. Sa Santa Rita no té agont. Sa llanxa és esbotzada. En es bot no hi caben sinó quatre persones. Han fuit, han fuit! Encara no n'esteu segura? Ai de nosatros!

-No! no pot ser!- vaig exclamar. -¡No i cent cops no!

-Mireu! va saltar el xicot. -Ara s'onada se n'ha dut un rem de trenta quatre: ¿no l'heu vist? Ai de nosatros! Això és un mal averany. Quan sa mar s'endú ses eines d'entrar a port (sempre ho hai sentit a dir), és mal averany, és que sa sentència ja és feta! Ai, pubilla! Quants minuts tenim de vida? ¡No us feu il·lusions, no! Això se'n va! I estem sols i lligats, i ens bem de negar!

-No! sols no!- vaig cridar fora de mi. - Parla'm de la nit, dels abismes, del naufragi, de la mort... Tot

això ho sento i ho palpo; i, no obstant, ¡no és tan horrorós com l'ombra sola d'aqueix pensament maleït, que no puc creure ni creuré mai!... no, no!

Ambdós cridàvem com aligots desnierats per la tempesta.

-Ah, sa vida, sa vida!... ¡Ès tan dolça, sa vida!- va dir ell. -Cada u s'estima sa seua més que totes les des món plegades. ¡Qui sap què hauríem fet, nosatros, a ses seues aigües! ¡Misèria, misèria! Mort jo, mort tothom. Companys, germans, pares... A sa mar no em fio de ningú. Misèria, misèria!... ¡Verge santa des Vilar! ¡No crec sinó en vós; no espero sinó en vós: en vós i en ningú més!

Se va entendre i rompé en plor. A mi també el cor se'm va trencar. No: la Mare de Déu no desempararia aquell infant que no creia sinó en ella.

-Verge santa del Vilar- vaig exclamar aixecant els braços en l'aire. -Ajudeu-nos! Salveu-me d'aquest perill, i us prometo que pujaré a visitar-vos a peu descalç amb els rosaris a la mà i amb un d'aqueixos rems tan llargs a coll. Sí: ho faré ajudada pels mariners de la Santa Rita, que no s'hi negaran. I, si ells no volen ajudar-me, llogaré Cirineus. Cadenera, tu hi vindràs: digues que sí. El teu prec valdrà més que el meu.

-Sí, sí!- clamà el xicot aixecant també els braços fervorosament. -¡Deu-nos port... i jo traginaré es rem a sa vostra capella, a peu descalç, o passant es rosaris!

Els nostres caps se varen acostar, i les nostres llàgrimes barrejaren llur ardent gotellada.

¡Amb quina confiança i quin consol vaig pronunciar aquest vot! Se'm representà la Mare de Déu en aquella figura, tan familiar per a mi, de la imatge del Vilar: -I doncs, que no ho saps, que sóc una font de miracle brollada en _el teu país? que no ho saps, que sóc una orella del cel oberta sobre la terra per escoltar la demanadissa de la gent de la Costa?- ¡Quines idees més entendidores, caret! I vaig pensar en tants de cents ex-vots de naufrags com omplen les parets de la capella. ¡Aquells naufrags bé havien sigut escoltats! I també ho seriem nosaltres. Crec verament que la Verge volia el meu homenatge: me'l demanava, i venia envolta en una ruixada de records de vida i de poesia: de cants de la meua infantesa, de flaires del romaní de les nostres muntanyes... ¡Amb quina enyorança vaig recordar-me de les soledats del Vilar, amb ses suredes, ses feixetes de conreu, ses velles oliveres on reflen els moixons, sos torrents frescals i sos àlbers de blanques soques, en les quals les parelles enamorades escriuen enllaçadament llurs noms amb la punta del ganivet! ¡Oh, qui pogués visitar de nou aquells llocs i cantar davant de l'altaret aquella tornada tan repetida dels romeus: «¡Deu- nos goig i alegria, Mare de Déu del Vilar!..»

La barca s'era emproada. Ho vaig conèixer per la inclinació persistent del pis, pels ressalts de la marxa... per certa intuïció, de la qual és difícil esbrinar els fonaments.

-Ens enclavem de proa: repara- vaig dir a en Cadenera, que s'havia emparat de les meves mans i plorava acotant-hi la cara.

-És que ens omplim- va fer ell alçant el cap.

-Un cop plens... anirem a fons?

-No, això no, pubilla. Portem càrrec de fusta: dogues de castanyer. Hem de surar per força.

-Així rai!- vaig exclamar, respirant ample.

-Es perill és un atro. Diuen que amb es balanç de s'arbratge sa barca es tombarà.

-Qui ho ha dit?

-Ells: es vostro pare i en Vadô.

-I què pensen fer?

-No ho sé: m'han tret: no hai pogut escoltar res més. ¡Al mencos no m'haguessin lligat!... Però... ¿voleu dir que no han fugit amb es bot? Jo no els sento pas.

-No, caret: treu-t'ho del pensament.

-Hauria sigut una bona murriada: oi? Me sembla que s'avi Mauva no s'hi haguera convingut.

-Ni el pare tampoc, home!

-Ès que sa vida... Ès tan dolça, sa vida!...

-Calla: sents, ara?

-Oidà, sí: piquen amb ses destrals! treballen...

-No veus res, tu?

-Res: fosca i pluja.

-Què deuen fer? No pots pensar-ho?

-Tal volta una armadia. ¡Mentre tingun temps de muntar-la rai! Jo vaig conèixer un homo que s'hi va salvar en es mar gran, amb una armadia... En Saura ès un bon patró: totes se les pensa.

-Sí, home, sí.

Vàrem callar. Escoltàvem el destraleig. Al cap d'una estona en Cadernera em va tocar amb el colze.

-Ja sé lo que fan, pubilla: esmotxen s'obre mestre.

-Vols dir?

-Sí: s'havia escruixit part damunt des treu: l'acaben de trencar. Això ès que no volen desemparar es bastiment: van a que servu.

Mentrestant la barca corria a tall de rella, forategant i enclavant-se, lo qual era molt perillós. La resistència que havia de vèncer l'obligava a voltes a bornejar, i en una entregirada podia el vent agafar-la de costat i tombar-la. Per la remor coneixia que l'onatge la colgava sovint de proa. En canvi en Cadernera i jo estàvem relativament bé. La popa era la part més alta i lleugera de la nau, i els cops de mar no aconseguien sinó fer-la ballar i assolir-nos amb algun esquitx. Després aquesta disposició es modificà. Fos degut a l'esmotxament de l'arbre mestre o a qualsevolga altra causa, la Santa Rita es desembroà d'una embornada, igual que si l'haguessin descarregada d'un pes; circulà per la bodega un glo-glo i una roncadera com de budells gegantins, i per fi la popa s'aclofà de cop.

-Hem tocat?- vaig preguntar alarmada.

-Alerta!- cridà en Cadernera pegant-me grapada al clatell i fent-me ajupir sota la borda.

Una muntanya d'aigua es precipità sobre nosaltres amb una força i un pes aixafadors. Si em troba a cap descobert, de segur m'hauria colltorçada de mala manera. Valga'm la precaució del noi de bordo. Però... lo que vàrem patir! Un cop de mar s'aconseguia amb l'altre. ¡Ni que estiguéssim en un clotarell d'aquelles roques tempestejades que havíem atalaiat a Tossa i a Blanes! De tant en tant en Cadernera cridava demanant socors. Jo, amb l'espant, quasi no podia tornar el respir. Esllomada, malmesa, horroritzant-me del sol contacte de l'aigua com si hagués sentit sobre el meu cos la fredor esgarrifosa d'un rèptil, me debatia sense esma pels bancs galliners. Els instants se'm tornaven segles.

Quan ja les forces m'abandonaven del tot, vingué la nostra gent i ens transportà, més morts que vius, a proa, deixant-nos mal ajaguts prop de la roda, a on ens lligaren no sé com ni de quina manera. Al principi no coneixia ningú ni m'adonava de res: m'havia embascat. Després me vaig fer càrrec del lloc on érem i de que tots els mariners estaven ajaçats i lligats al meu voltant. Déu meu, quina nit! Si has llegit el poema de Milton i et recordes del viatge de Satanàs a través del caos, figura-te'l, i figura't un ramell de brèvols sers humans fermat a l'esquena d'aquell monstruós viatger: això et donarà idea de com anàvem. Tot era dens i pesat al nostre entorn, i corríem a bots i capbussades, respirant sols a glops a través del xàfec, la maror i les tenebres. En Cadernera, agemolit al meu costat, somicava monòtonament com un infant malalt a la falda de sa mare. L'avi Mauva respirava amb una ranera que retronjava dintre el meu pit. En Pau, que amb la mullena i la fatiga s'era agreujat del seu braç ferit, se revolcava de dolor, i, després d'haver invocat tots els sants que li venien a la memòria, començà a borbollar unes blasfèmies que escruixien. Per a mi l'infeliç desvariejava; i vaig pensar: -Té: vet aquí que aquesta ànima, encunyada amb el segell del vici, se presentarà a Déu tot flastomant-lo. En Vadô Set-trossos era el més sencer de la colla. Amb una paciència admirable, arreglava a cada moment uns tapaboques que ens servien de coixí, afluixava els lligams que ens feien mal, i procurava que el braç d'en Pau descansés en tou. I, el pare, ¿com devia estar, allà a la canya del timó? Sols una energia sobrehumana podia sostenir-l'hi.

Ara et diré una cosa que tal volta et semblarà estranya: patia molt, però quasi no em preocupava de la mort ni de res d'importància. Vaig pensar en una pila de futeses: en un vestit que em feia la modista per al qual li mancava roba; en una recepta de ratafia que m'havia dictat l'organista de Roses:

aiguarent, ginebrons, nou moscada, set dies a sol i serena; en una cotorra molt baladrera del veïnat: talment la sentia parlar: -Ramona, Ramona!... Un pobre: porta un xavo! També em vingueren a la memòria una porció de versos d'un romanso que m'havien llegit quan era petita i del qual no m'havia recordat mai més de la vida. Els recitava i tornava a recitar de cor endins. M'anava enfebrant. Els ulls se m'aclucaven, i veia tot de gotetes lluminoses que davallaven engrandint-se, engrandint-se, fins que una gota sola m'acotxava de cap a peus. Aleshores m'esperavillava amb un surt, però de seguida; tornava a ensopir-me, cada vegada més profundament. Sentia totes les paraules, tots els gemecs i sorolls; més, de tal manera identificats o barrejats amb els somnis de la meua febre, que encara avui no sabia com destriar-los. Havia acabat per caure en un deliri que consistia en la dèria de desembullar els boixets d'un coixí de puntes: estira d'aquí, estira d'allí, ara desfés aquest nus, ara despassa aquella baga, ja seguint un fil, ja l'altre... una feina sense fi. I aquells boixets tenien les fesomies de la nostra gent, amb unes carasses deformes: l'un era l'avi Mauva, que amb sos cabells blancs formava un embolic inextricable; l'altre en Pau Ternal, amb un braç embenat i embotit, que es trobava per tot arreu i no es podia tocar sense que esclatés un gemec o una blasfèmia; les cames d'en Vadô Set-trossos estaven enteixinades d'una manera incomprendible; i en Cadernera es perdia sota una troca de nusos. I jo anava maldant, hala, hala... El coixí era enorme: descansava per un cap a la meua falda, i per l'altre al cim d'una paret altíssima, tallada en esbiaix, pel qual anava esmunyint-se. Relliscava, i se m'endua presa entre els embulls de l'encoixinada com un altre d'aquells boixets palpitants que amb llurs ais m'omplien les orelles. Els fils m'encetaven la carn. Un esforç... apa!... i el coixinàs s'alzinava, i la meua cadira també... i tornem a la tasca.

Vaig obrir els ulls i em vaig asserenar un moment. Navegàvem. Continuaven la fosca i el ruixat. Una veu va dir: -Som condemnats! Això és s'infern!- Una altra mormolà -¡Ave Maria Puríssima!- Jo em vaig posar a resar d'esma. Resava i tornava a remenar els adolorits boixets. El coixí brandava... ¡balandrim, balandram! No, ja no era un coixí: era una fulla de porta que s'obria i tancava seguidament, samarrejant un penjoll de grosses claus de testa humana encrostissades de rovell, gemegoses. Jo era una d'elles, torta, revinclada de tot el meu cos encarcerat de ferro. En les meves entranyes hi havia la fredor del metall. Balandreja que balandrejaràs!... Quan la porta s'obria, passava un aire geliu; quan se tancava, el meu pit perdia el respir. Els moviments d'aquella porta eren la meua respiració. Per fi, empesa per un cop de vent, la fulla es tancà del tot. M'ofegava. Després se badà una mica, tornà a cloure's i vaig sentir una greu dolor. Havia restat enclentada en el batent, i el caire ferrat m'agafava per sota el ventre, cuidant a rompre'm les cuixes. En va proví de forcejar. Els meus músculs, gelats, testos, metàl·lics, no es movien. Els meus ulls s'empedreïen; la meua vista se cegà per complet... No existia més que la fosca rublerta per la zumzada de la dolor: -...zum, zum, zum! Tota jo era dolor.

No tinc pas veritable consciència d'aquell sofriment, ni del temps que va durar; però no puc pensar-hi sense experimentar una mena d'horror orgànica. En el fons de la meua vida hi ha un món subconscient i obscur que encara sagna i es subleva amb aquell record.

Després de molt patir, vaig percebre certa impressió agradable, com de frescors i pureses d'aire matinal, i, finalment, un joliu articleig de veus humanes. Vaig fer esforços per exterioritzar-me, per sortir de l'ona de dolor en la qual estava submergida; mes no trobava pas la manera... Per fi vaig sentir que em remenaven, me va semblar que s'anava badant la feixuga porta que m'enclentava, vaig fer un sospir, i vaig mirar. I em vaig veure enxarxada en el coixinàs del meu desvari, entremig d'aquells monstruosos boixets semihumans. Tal va ser la meua primera impressió de la realitat, però en vaig dubtar de seguida. ¿Què pasava? En Vadô, en Cadernera... Ah! durava encara la terrible navegació!

-Al·leluia! al·leluia! Mireu, mestressa, lo que teníeu, a sa falda- va dir en Cadernera, mostrant-me un rem ajagut a frec dels meus peus. Al·leluia!

-Ja és estrany- exclamà en Vadô.- Els hem perduts tots mencos aqueix. Mireu-vos-el: és un rem de trenta quatre. Per força us havia de capolar. Es mar l'havia portat a sa vostra falda, i jo l'en hai tret perquè no us matés. Si l'heu ofert...

-És aquell que heu promès a sa Mare de Déu des Vilar. Si això no és un miracle!...- féu en Cadernera ajuntant les mans sobre els seus llavis.

-Esperança!- digué l'avi Mauva aixecant-se d'entre els cordatges.
-Sa Mare de Déu ha començat a parlar: ella vindrà per nosatros.

En Vadô enarborà el rem i se n'anà cap a la banda acompanyat de l'avi Mauva i d'en Cadernera, que li feien costat com els dos escolans al que duu la creu alta en les processons. Un cop a la banda, s'hi recalçaren tots drets, amb el rem alzinat, i miraven, miraven...

Això aclarí amb un lluc d'esperança el meu tristíssim desensopiment. Sí, la Verge havia acceptat el pacte piadós. Calia tenir fe: la fe transporta les muntanyes; calia tenir fe i esperar.

Per què no un miracle? ¡Semblava tan natural, que el Cel concentrés el seu interès en aquella vida que em costava tants desficiis!

Començava a clarejar. Ja no plovia. El cel s'havia asserenat a clapes, i alguns estels grossos hi llumenaven, dolçament encalimats per la blancor del dia, que s'anava emparant a poc a poc de l'aire. El vent havia amainat força; però ¡que negra i espantosa, la mar! La nostra barca, amb l'arbre mestre esmotxat, i en ell armada una petita vela a tall de treu, marxava aireferida pel gran desert, decantada sobre la banda d'estribord i amb la popa negada per l'onatge, que no es cansava d'abordar-la; i... au!... ara aigües amunt, ara aigües avall!... ¡Què lluny devíem ser de terra! En lloc se'n veia ni senyal. I no hi havia manera d'arrumbar-hi. La nostra ruta era fatal, perquè el bastiment, ple d'aigua i amb el centre de pesantor desllorigat, així que no hagués seguit el jaient de la correntada s'hauria tombat sense remei. Era com una d'aqueixes carretes embalumades que llurs conductors guien amb l'ai al cor per un mal camí: «que no embarquem aquesta fotja; que no agafem aquella gleva; si bolquem, si no bolquem...» El timoner havia d'estar sempre alerta, sobretot que no ens entravesséssim. I hala, hala, cap a garbí sempre, amunt i avall, marxa, marxa... Fins a quan?

Jo era una mòmia vivent. Les meves robes, ressecades per la febre, s'havien encartronat entorn del meu cos. Els lligams no em deixaven moure. Me sentia els ulls presos en un emmallat tivant, i les parpelles se'm cloïen totes soles: se'm cloïen totes soles i tornava a ensopir-me; però, de la manera que sol passar quan se dorm amb ànsia tot cuidant un malalt, me despertava a cada punt, figurant-me qui sap el temps que hauria transcorregut. I veia sempre la mateixa feble claror. Aquell dia, ¿no acabaria d'alçar-se mai més? L'estel Artur resplendia sempre sobre el meu cap. I aquella mar, aquella mar... ¿Era també desvari, allò? Tant de bó, que ho fos!

De vegades perdia el sentit de la realitat. Érem sers de l'altre món que, sotjats per l'ull de Déu, seguíem una navegació fatal i misteriosa. La barca era una mena de sepulcre. I la meva sopor revenia insensiblement, glossant aquestes fatídiques impressions i aportant-hi noves fantasmes.

Altres vegades m'atalaiava de la silueta dels tres mariners, drets a la vora de l'orla, amb el rem en l'aire, i se m'acudia una sotsombra d'idea de que esperavem quelcom. Aquell rem venia a ser una llengua comuna que s'estirava cap al cel i pregava per nosaltres: -Miserere, miserere!...- Inspirava un sentiment religiós. Però per què? Jo sabia que estava lligat amb una idea: quina?... Mancava el nus, el record s'era perdut, i el meu desvari el substituïa amb un cúmul d'absurditats. I marxa, marxa, amunt, avall, ara amb el cos en sec, ara banyat de malucs en avall per l'aigua que envaïa la coberta. El meu pensament flotava entre la realitat i el somni, sense assolir mai el descans del son ni la lluïdesa de la vetlla. I això va durar molt, molt. ¿Serà que, en el rellotge de la dolor, els instants no troben manera d'acabar de passar mai?

Per fi la cridòria de la nostra gent m'esverà.

-Ohè! ohè!... Aquí!...- L'avi Mauva, en Vadô, en Cadenera, tots cridaven i es movien com boigs. Fins i tot en Pau Ternal, que suara jeia esternellat, de bocaterrosa, sense habilió de manejar un dit, s'era incorporat ara, com un mort que s'esperitès de cop i volta, i llançava un bramul llarg, llarg. -Ohè! ohè, ohèè!...- Era estrany. Aquell home no podia haver vist res: cridava d'esma, per instint d'imitació, per... qui sap?... tal vegada mogut per un poder sobrenatural. Vaig esgarriar-me tota i em vaig asserenar completament. Què passava? Ens havíem enclotarat: no s'obirava entorn sinó una massa negrenca i bellugosa; i, no obstant, els mariners seguien amb llur crit. Vaig pensar en el *De profundis clamabo ad te, Domine*. Era una cosa terrible. Mentrestant el mar s'anà alçant sota nostre, abombant-se, elevant-nos... i, en una balançada, es descobrí l'horitzó ombrívol de ponent. ¡Vet allà el miracle! Una rosa de llum s'esparpellava en mig de les obscures bromes: s'esparpellava deixant entreveure confuses rodoneses de color de carn, llampegueigs d'or amb besllums irisats... un estol d'àngels en revolta voladúria. ¡I la Verge devia venir al darrera!... Ja es transparentaven les blavors de son mantell. ¡Pots comptar, com anava, el meu cor! ¡Pots comptar, quin espasme, en els meus sentits!

Les ones taparen la meravellosa visió, i ens esmunyírem vessants avall per una llòbrega fondalada. Quan tornàrem a remuntar-nos i vaig veure de nou l'horitzó, vaig comprendre amb alegria que el miracle s'era convertit en un cas ben terrenal i esperançador. Sí, allò em plagué més: s'adaptava millor a les febleses de la meva naturalesa. Ah! Segurament els miracles no són per als nostres ulls, caret, i el nostre Pare celestial ens els escatima perquè sap lo que podem rebre i lo que no podem rebre. La bella resplendor de ponent no era sinó un reflex del sol rogenic, que guaitava per un forat de la calitja llevantina: res de carnadures d'àngels. El velam sacsoner i nuvolós d'un bergantí s'anava deseixint de la broma, colorit de dolça llum rosada. Ja no vaig dubtar de la nostra salvació. La Verge ens enviava aquella nau: talment me va semblar que aquella nau acabés de relliscar de la mà lluminosa de la Verge. Quina intuïció de la Providència! ¿Per ventura, darrera l'escorxa material de les coses, no hi ha quelcom diví que les emmeravella? ¿D'on el sentiment que traspua dels paisatges? ¿D'on la poesia de la pols? Vaig adorar Déu en aquelles veles que venien banyades de sol, cenyint el vent, portadores de

vida. Gentil bergantí! No era gaire lluny. Ja els seus tripulants contestaven als nostres amb un clamoreig que espargia per l'aire agradosa musica. -Ohè, ohè!... Coratge!... Ohè! ohè!...- Els cants de l'alosa que anuncien una aurora desitjada, l'himne del rossinyol en mig de la quietud de la nit, la primera serenada d'amor... res, res no ha sonat mai tan dolçament a les meves orelles com aquelles veus de resurrecció. -Ohè! ohè! Ja venim!... Coratge! coratge!- ¡Ah, gent de bé! Eren fills del Masnou. Tinc llurs noms escrits a les teles del cor, i, si mai algun d'ells necessita una mercè i truca a la meua porta, no hi haurà joia que em requi, ni pas que no doni, per procurar-li conhort. I no em creuré pas quítia, no: aquests deutes no es poden pagar amb béns de la terra: els serveis de la caritat són jornal de la paga de Déu, com deia l'avi Mauva.

El salvament fou dificultós: s'hagueren d'establir una pila d'amarres de l'un a l'altre bastiment per acoblar-los tot evitant-los topades. Aleshores vaig veure el pare. Xop, esgrogueït, tremolant nirviosament, dirigia la maniobra amb una gran excitació, i tan enrogallat, que la veu no arribava a formar paraules en els seus llavis per més que l'esforçava. Fou l'últim de transbordar. Estigué dret, al meu davant, fins que tres mariners vingueren per mi, me collocaren en un baiard i m'hissaren amb tota mena de miraments. ¡O, noble protector! ¡Com treballava d'ànima en el meu salvament! Amb quin interès se'l mirava! Tot pujant per l'escala del bergantí, anava vigilant la meua ascensió i s'aturava a cada punt per contemplar-la. Un cop a dalt, va seguir darrera meu, va entrar en la cambra que em fou destinada, presència com em posaven al llit, féu amb la mà un senyal d'aprovació, i, girant els ulls en blanc, çaiqué en basca, tan llarg com era, igual que si l'hagués ferit un llamp. Oi, quin home! Per sobre les defalliors del cos, per sobre les angúnies de l'esperit, per sobre la fúria dels elements quan tots ens rendíem i no erem bons sinó per a gemegar, la seva voluntat de ferro l'havia sostingut en el lloc de més fatiga: la seva voluntat de ferro i l'amor; ens havia guiat bé i ardidament; i sols quan ja no era necessari va afliurar-se el seu esforç sobrehumà, i la misèria recobrà sobtadament el seu disputat imperi.

El bergantí que ens havia recollit venia de Màlaga i anava a Marsella, i s'oferí a desembarcar-nos en el punt que volguéssim de la Costa.

Els tres dies que seguirem navegant són una història de basques i febrades que valdrà més que passem per alt. Lo que si et puc assegurar és que no ens mancà pas assistiment. El capità era un home tan curt de paraules com llarg d'obres, que no ens escatimà res i que ni les gràcies ens volia. -Saura, avui per vós, demà per mi. No en parlem més.- Va cedir-me la seva cambra, posà el rebost a la nostra disposició, ens féu de metge i d'infermer... Més no es podia demanar. Fins i tot s'entossudi a voler salvar la nostra barca traginant-la a remolc, a pesar de l'embaràs que havia d'ocasionar-li amb grossa mar i vent contrari. -La Santa Rita és una antiga coneixença. Els bastiments tenen quelcom de persona: un hom els estima. Creieu que, si la deixés perdre, tindria sempre més un rau-rau: no podria dormir de gust.

Arribats a les envistes de Blanes, determinàrem desembarcar allí per moltes raons. Allí els nostres mariners tenien llurs cases, o les dels seus, i desitjaven descansar-hi; allí el pare volia que fos adobada la Santa Rita, ja que per a ell no hi havia, en part del món, millor mestrança que la blanenca, ni mestre constructor, amb lletres o sense lletres, més entès que un tal Ramon Veguer que la dirigia; i allí, finalment, jo, que em migrava per a posar els ossos en ferm lo més aviat possible, vaig veure el cel obert així que em parlaren de pendre terra. -A terra, a terra!- vaig exclamar. ¡No dic jo, si vaig treure forces de flaqueza, per saltar del llit! Massa cara havia ja pagat la capritxada amb aquell curt i terrible viatge que de per poc se m'emporta a l'altre món.

Altrament el mar s'havia abonançat molt, i el desembarc s'efectuà de la manera més felíç.

Què més te diré? Que, a Blanes, tots estiguérem malalts, qui més, qui menys; que en Pau Ternal i jo fórem els més cançoners: ell pel seu braç ferit, i jo per unes febres de cap que no em volien passar amb res; que els aires purs, els bons aliments i la tranquil·litat d'esperit ens guariren més que les medicines; que durant la meua convalescència vaig fer el retrato d'en Cadernera («es retràtol», que deia ell donant a la seva manera caient catalanesc a la mal castissa paraula); que el pobre xicot no cabé en pell d'alegria; que... Però aquest punt vol una mica d'espai: vaig a com complírem la prometença.

Tots els mariners s'avingueren de bon grat a portar el rem al Vilar.

-Que si l'hi duren?- exclamà en Vadô Set-trossos mig ballant. -Ja ho crec! ¡I tal dia serà festa! Ja em tinc a sa cantada i a s'arròs! ¡Visca sa Mare de Déu des Vilar! Ella ens treu a vores de tot, estima es blanencs i es trenca ses mans per servir-los. Això ja ve des temps des veis. A cada casa hi han boques que en parlen. Doncs, què li anem a regatejar? ¿Fer traginar es rem per bastaixos? I ara! Bons muscles tenim; i, a lo nostro, nosatros. Hai parlat bé?

-Amén- contestà l'avi Mauva.

-Per sa meua part,- va dir en Pau Ternal, accentuant la seva personalitat amb una de ses revingudes i

vermellenques manasses, que es descarregà de palmell i ben estesa sobre la post del pit -ja se m'assecu sa llengua si mai de Déu m'oposo a res que vaju a honor de sa Verge des Vilar. A fe de refè, li hai promeses tantes de coses, que ni me'n recordo; i em trobo amb un embolic que no sé pas per quin cap podrà seguir, si algun confés no m'hi venta una estisorada. Confés, hai dit? Llamp que els abrusu! Com que sóc anyer, encara no m'arrambo a un confessorari, ja tots posen morro de gos enfurrunyat. ¡Trebais a mar, pubilla! Mes, sigu com sigu, me sembla... anem a cercar... que bé puc pagar es deute d'atri en descàrrec i a bon compte de tants de meus com se són esborrats des llevador de sa meua memòria. Per sa Santíssima Vergeta sempre faig per u. Aquí hi ha una espatlla que no desdirà, baldament es rem fos de seixanta vuit en comptes d'èsser de trenta quatre i que ningú més volgués posar es coll a portar-lo.

-¡Ah, Pau Pau, que en valdries, de peles, si no fos sa mala llengua!- reparà l'avi Mauva. -Si tant estimes sa Vergeta, ¿per què malparles de tota sa seua parentela celestial? ¿Que no ho veus, que ses oracions que li endreces no poden pujar a sa seua orella, entrelligades amb es rosaris de renecs que reses a s'infern tot es dia de cant a cant? Vergonya te n'hauries de donar.

-¡Per sa verba paridora des Pare Etern,- exclamà enèrgicament en Pau -per sa crossa santa de Roma i per...

- No jurus, home, no jurus!- saltà l'avi Mauva trencant-li les oracions.

-Vull dir- seguí en Pau -que ja s'ha acabat, allò de renegar. Ja ho veig, que ès un vici lleig. Jo sé es meus propòsits, avi.

-Hem! hem!...- va fer en Vadò amorosint-se la garraspera del coll i amoixant-se amb els dits les aletes del nas, com si l'esperit subtil de la desconfiança se li hagués esbravat, fent-hi pessigolles, pels badius i la gargamella.

-As Vilar, as Vilar!- exclamà en Cadernera. -Quan ès, sa diada?

El pare va ser l'únic repatani. Allò de treure la cara pels carrers li venia de repèl. ¡Que fos tan vergonyós, aquell home!

Assegut, fumant, amb la visera de la gorra sobre els ulls, ens havia escoltat sense badar boca; i, quan li vaig tocar el botet, s'aixecà, va encaminar-se calmosament cap a la porta, i, abans d'arribar-hi, s'aturà, va entregar-se a mirar-me, i va dir, a poc a poc i reganyosament:

-Jo t'he donat el permís perquè puguis complir el teu vot, Marianna: era un dret ben meu. Hissa!... Jo em desmancalo d'un rem que val una pila de pessetes. Hissa!... Jo pago l'encesa de l'altar. Hissa!... Jo corro amb les dispeses de la minestra. Hissa!... Ara vols... Amarra! dic jo. ¿Te sembla si la meua ès cara de fer babarotes pels carrers? ¿Que dormim, tita? Uix! Jo no he promès res.

Al sentir aquesta resposta vaig abaixar el cap sense ganes d'afegir un mot, perquè sé que les obres de pietat que no es fan a cor dolç són encens per al dimoni; més no poguí evitar que els ulls se m'enlloressin. L'avi Mauva replicà:

-Jo tampoc no hai promès res, Saura; però, quan es bon blat s'ajeu de ple, no vull ésser s'espiga buida, que s'alça dreta en mig des camp. Penseu-vos-hi bé, Saura. Teniu una filla estimada. Sa mar us la volia. No direu pas que no haju sigut sa Mare de Déu qui vos l'ha defesa. Ses proves són clares. I doncs? ¿Per què no voleu correspondre? Mireu que sa Segadora dalla per mar i terra. Anem, Saura, dormiu-hi: preneu consell des capçal.

El pare va immutar-se i restà una estona sense moviment. Després arrufà d'una sacsada la galta, com si se n'esquivés una mosca molestosa, i sortí, tancant de cop la porta darrera seu. En tot el dia no digué res: calla que calla i fuma que fuma; i, així que es parlava de l'assumpte, s'escapolia de l'escena com una fantasma. Però l'endemà, quan ens va veure a tots descalços, amb els rosaris a la mà i el rem a coll, vingué humilment a posar-se entre en Pau Ternal i jo.

-Ja sa cuca fera a posseït ses dues cames principals que li mancaven- Mormolà en Vadò.

-En marxa!- cridà l'avi Mauva.

Pobre pare! Jo el llucava de tant en tant, a cua d'ull. Al principi marxava esborneiat i confós com un malfactor que es veu passat per la vergonya pública: no sabia on posar les seves mirades fugidores; mes, a manera que la gent anà omplint els carrers de la nostra passada i que se sentí abrusat pel foc de cent ulls, assenyalat per una munió de braços i anomenat per una pila de boques (coses totes que per a ell havien de resultar punyents i provocadores), el seu esperit, que creixia en la batalla, s'eixamplà. I, com més avançàvem i més gentada es descobria, més ferm i entonat s'anava posant l'home, i més fort

feia el responement del rosari, esplaiant la seva veuassa, que, fosca i rogallosa com la del mar, com la del mar se sentia també de lluny i s'ensenyoria de la bonior i de la cridadissa.

El nostre romiatge fou a Blanes una festa. Els fadrins i les fadrines plegaven la feina per acudir a veure'ns passar. Els veïns eixien a les finestres com en dies de processó. De cada carreró travessar sortia un pinyoc de gent: pescadors, menestrals, senyors, dones, mainada; un pinyoc de barretines, gorres, mocadors, tarots i mantellines blanques; de caps que s'encimbellen, de muscles que s'empenyen, d'ulls que llambreguen i de boques que es baden.

Les comares movien un esvalot amb llurs exclamacions mig cantades.

-Cuíteu! correu! ¡Ja vénen, ja vénen, es de sa Santa Rita!

-Pepeitta, Ramoneitta!... Ont us fiqueu?

-Qui és, aquell? Ai la mare! si no en conec d'atro! si és en Pauet de can Ternal de sa Cama d'Ase!

-Calla! no xisclus, beneita!

-Guaita, guaita! Aquell tan lleig és en Saura.

-Oidà! sí, que té es nas dels Saures!

-Bo d'homo! mireu com li degoten ses llàgrimes!

-Reina! això entendreix!

-Caretons de Déu! Ja se n'anaven a fons, i sa Verge...

-A on va ara, aqueix carro? ¡Enrera, enrera! Que voleu fer una tragèria?

-És que va davant és de can Cadernera de Raval: es menut de sa coixa Oriola.

-I aquella noa? Malaguanyats peuetes! ¡Mireu's-em això! si això són lliris blancs, fietes! Prou és coneixent, que no han tingut gaires tractes amb sa terra nua!

-És filla de Roses, però té sang de pare.

-Noa de bona nissaga! ¿De qui s'ha recordat, en es seus trebais, sinó de sa Santa Mare des blanencs? Oh, quina bona pensada! ¡Salut, noa de Roses! ¡Predica, predica, sa devoció des Vilar!

-Glòria a sa Verge des Vilar!

-Visca sa gent de sa Santa Rita!

Les mares aixecaven en l'aire llurs infantons.

-Mireu, carets, mireu, quin acte de fe!

I nosaltres resàvem i ploràvem: sí, tots ploràvem, fins el pare i tot, que s'havia enfervorit més que ningú i a cada moment s'havia d'espolsar a mà revessa les llàgrimes que li saltaven per les galtes.

Aquestes coses me semblen d'ahir: tan fresc ne conservo el record; i, no obstant, ¡quants anys hi han passat per damunt! La humil ermita del Vilar és la mateixa d'aleshores; els caminals que hi condueixen són tan poètics i solius com en aquell temps: els mateixos pins els donen ombra, flaire i remor, les centenàries oliveres no s'hi han envellit cap mica més, i els moixons hi canten les mateixes passades; però, els homes que hi transitaven, a on són? Dels que férem el romiatge, grat sia a Déu, no resten sinó en Cadernera, que ja és vell, i jo, que en l'arbre de la vida sóc una fulla seca assorollada pel vent de l'eternitat, que no trigarà a emportar-se-me'n. El rem durarà de segur més que els oferents. Memorial d'una oració, llengua muda i eloqüent, dirà -Miserere!- per nosaltres quan ja no serem d'aquest món. Si mai pugés a l'ermita, el veuràs penjat a la volta entre llànties i salmons, en mig d'un esbart de barques en miniatura que són altres tans ex votis. El poble el designa amb el nom antonomàstic de es rem de trenta quatre. L'ermità potser te'n contarà una història exagerada: tu saps la vera.

L'IDIL·LI D'EN TEMME

[Nota de l'autor: (Aquesta novel·leta fou començada a 15 de novembre de 1919 i acabada a 10 de maig de 1920)]

PRELUDIS.

Es deia Tem, i, amb aquest parlar blanenc que, en esforçar la veu, tendeix a tornar planes algunes paraules agudes, tot doblant el so de la consonant final, la seva mare, escridassant-lo, li havia tret el nom de *Temme*, un nom que sonava com un gemeguet. I a fe que li queia bé, un gemec, per nom, a aquell pobre xicotet d'ulls blaus, colrat de sol, gravat de verola, magre, ratat de parpelles, que sempre se l'havia passada prima i que d'ençà que tenia coneixement patia d'una set d'amor que mai no havia pogut ben satisfer.

La seva mare restà vídua poc després que l'infantà, i, escarrassada amb els quefers de casa seva i amb els més feixucs que li calien a les dels altres per a guanyar-se la vida, poques estones havia pogut dedicar al gomboldatge i educació del fill. En Temme va créixer a la bona de Déu, a l'aire lliure, per platges i carrers, entre la patolla dels murriets; però no s'havia aficionat gaire a companys. Era un xicot pensador, pacient i d'habituds solitàries, i ja de molt petit s'havia decantat amb més gust al treball útil que no pas al joc i a la gatzara.

Professava a la seva mare una amor tota reservada, però intensa i tendríssima. Per heure algun senyal de complaença d'aquella bona dona s'hauria obligat a qualsevulla fatiga:, s'hauria abellit a qualsevulla sacrifici. Mes eren tan poques les satisfaccions que per aquest caire solia gaudir!... Sens dubte per tan poques, li sabien més grates i desitjadores. Ell prou feia tot el que podia per conquerir-les; i, portat d'aquest desig, sotjava sa mare, amatent a servir-la tan bon punt ella li manava quelcom, i, àdhuc sense que ella li ho manés, procurava ajudar-la, ja en les baixes feines de la cuina, ja a tragar la roba de les bugades des de la riera a l'estenedor i des de l'estenedor als coves; però quasi sempre, la dona feïnera i atrafegada, que el considerava més aviat com una nosa que no pas com un adjutori, se'l treia del davant amb algun rebuf.

-Arri, fuig-me d'aquí Temme! Què fas? No em grapejus aqueixa, roba. Vés, no m'entrebanus! Deixa estar es ganivet i ses patates, que et tairàs. No em cercus més mals de caps, que bé prou que en tinc. Apa, toca ruixola: sents? -No em destorbus! Mira que no t'ho haju de dir amb un caluix d'escombra a s'esquena! M'has entès?

I el noi, bandejat d'aquesta manera, no tenia més remei que anar- se'n, tot trist de veure que era tan inútil i destorbador.

Un dels goigs més grans de la seva vida l'hagué amb motiu d'una pesquera. Amb hams i llinya i pèls de seda, que va trobar dintre un calaix del seu difunt pare, que era estat pescador, s'havia guarnit una canya, i, després d'algunes provatures quasi infructuoses, un vespre pogué comparèixer a casa seva amb una enfilada de mabres i un llobarret de mitja terça, que resplendí argentadament com un comal de lluna, dins la plàcida foscor de la cuina, així que el noi va entrar-hi mostrant-lo a sa mare.

-Què és això, Temme?- va fer la bona dona, agradósament sorpresa.

-Jo l'hai ajat. Teniu. és per a vós.

-I tu l'has ajat, Temme?- tornà ella. -Tu has tinguda tanta traça?

-Hai feta una sort- va dir el xicot, abaixant els ulls per honestar l'orgull i la joia que li vessaven a estuf del cor.

-Molt bé, Temme!- exclamà la dona. -Ens vindrà de primera. Vet aquí que avui soparem com uns *americanos*. No, aquest peix de sa teua primera pesca no el vendré pas, caret meu: en farem festa nosatros dosets. Oidà! veuràs quin guis, aquest vespre! Amb un suquet que jo em sé... veuràs, veuràs... un rajolí d'oli, alguns granets d'all dauradets, una mica de farina... veuràs, veuràs. Quines torrades hi sucarem! Tota sa casa s'embaumarà de sa flaire. Però, Temme, fill meu, i quina traça has tinguda! No me'n sé avenir. Ses mabres, oidà, ja són boniques, i n'has ajades un bon ram. Però un llobarro, Temme! Això ja és pesca d'homo fet. De qualsevol manera valdria dos rals a sa plaça. Quasi és una consciència que ens el mengem nosatros, pobrets. Però ja ho hai dit, Temme: serà per a sa nostra dent.

El noi et no cabia en pell. I no era que es fongués pel bon sopar, no: hauria donat el peix i el suquet i les torrades, per gana que tingués, i se n'hauria anat al llit a ventre buit, amb tal de no perdre aquell goig que sentia, del contentament de la seva mare, si les dues coses fossin estades incompatibles. ¡Amb quina fruïció escoltava aquelles paraules tan dolces i acaronadores! ¡Com se n'hi emmelava l'ànima! ¡Quin esponjament, quin benestar, de sentir-se tan estimat i festejat! Que n'era, d'amable, la seva mare! ¡Quin parlar tenia més entrador! Què no hauria fet, ell, per complaure-la! I sí! amb aquells peixets l'havia alegrada, sí!

Se va asseure, tot quietet, en una cadira, a la cuina, i escoltava i guaitava; i, tot escoltant i guaitant, es banyava en un mar de delícies. Cada exclamació, cada somrís, cada gest de complaença de la seva mare, era un plaer inefable, que el noieta recollia àvidament i assaboria després a poc a poc, donant-li voltes i més voltes, com se fa en llemugar un caramel. I heu-vos aquí com aquella nit va adormir-se tot estovat d'un sentiment de dolcesa com tal volta mai no l'havia fruit; i heu-vos aquí com l'endemà no pogué menys d'esguardar el mar amb una simpatia i un afecte més profunds que fins aleshores. En havent-se llevat, eixí al seu balconet i va dir-se:

-Ès bona ànima, sa mar! Té ses butxaques obertes a totes ses mans, i sembla que digu: «-Apa, traçuts, escorcoieu-me!» A sa terra: «-Ai, no tocus això, que ès d'en Pau! ¡Ai, no no tocus allò, que ès d'en Pere!»..., un pobre no hi troba cap amigança, tot li crema es dits, i quasi no ateny un tocom on es pugu ajeure refiat que no l'en façun marxar a bordada de gossos. Sa mar, de contra, ès cristiana... estima tothom, i tan bona cara posa as pobre com as ric. No vol amos ni particions, sa mar. Ella i jo ens entendrem, vatua! Jo m'enginyaré... i Nostro Senyor m'ajudarà, perquè Nostro Senyor també ho vol, que rigun i que sigun felices ses bones mares.

Recalcat a la barana de fusta del petit i rústec balcó, ¡no se'n féu poques, d'il·lusions, aquell matí!

Des d'aquella humil miranda, una de les més foranes del barri de S'Euguer, descobria part de la cala de Blanes, amb ses roques daurades, i tota la gran platja de S'Abanell, rossa com una immensa estiba de xeixa, estesa fins al cap de Tordera. Amb la imaginació el xicot saltava de roca en roca, recorria de llarg a llarg els sorrals, triava a frec del mar els millors paratges on installar-se, i preveia pesques meravelloses.

-De primer, un bon grumeig- va dir-se: -això ès important. I, després, ull alerta a guipar bé!... ull i enginy, Temme! ¿Que ses aigües comencen a fer llunetes olioses i a bombollejar i esquitxar?... Peixi minuti. Vinga llavors sa potera i... zist, zast!... gurrama de panxes en l'aire. Es peix menut ès es que s'enduu ses esques dets hams grossos sense embocar-los. Cal saber-lo filar i no donar-li vianda, sinó ferro. I ell n'hi hagués força, de peix menut, que també fa bona paellada.

El cas era practicar bé l'ofici. Cada ormeig a la seva oportunitat; cada paratge al seu temps. A la vesprada i a les nits de lluna, per la tardor, cap a les roques foranes a esperar el pas de les orades, oblades i bissos. A mig dia, cap al sorral, que era l'hora que el llobarro s'hi atansava a menjar. Ja les aniria aprenent, les avinenteses. Hi havia pescadors entesos, i altres que eren uns enzes, que treballaven com a màquines. No, ell no volia ésser dels enzes: hi posaria el cor, al ofici; observaria, estudiaria... La mar era, a la seva manera de veure, com un arbre immens i fullós, carregat de fruita, que calia escarrar a les palpentès; però les estacions i els vents, i el sol i la lluna, a qui sabia observar-los, assenyalaven màgicament els indrets on era més convenient de picar. -No, sa canya no ès un mal ormeig, si as reramàneç hi ha un esperit astut i un parell d'ulls desperts i ensinestrats.

Pocs pescadors s'hauran pres amb tanta d'afició llur ofici. Al cap de poc temps manejava la canya amb un tacte i una mestria extraordinaris, tan delicadament com un virtuós pugui manejar l'instrument musical de la seva preferència. Àdhuc, més que un instrument, li semblava un orgue nou del seu propi cos, una mena de tentacle per on circulava el seu fluid nerviós, animant-lo de cap a cap, de la soca al cimero, del cimero a la linya i de la linya als pèls de seda i els hams, dotant-los d'un palp exquisit que els convertia en una mena d'urpes sensibles. ¡Com li agradava, d'afinar- ne les sensacions! ¡Com les estudiava i quins secrets li ajudaven a descobrir! Cada peix tenia les seves maneres de picar, que, amb una petita vibració, el descobrien al pescador entès. La mabra no picava com la jodriola, ni el serrà com el llobarro; i el peix que embocava l'esca produïa una sensació tota diferent a la del que només l'investia i l'estirava traçudament per despullar-la del ferro. En Temme cada dia aprenia secrets nous i traces noves; cada dia la seva canya es sensibilitzava més i més, i ell n'havia un goig senyorial semblant al que experimenta l'infant en educar els orgues del seu propi cos i sentir-se'n més i més mestre a cada moment. Per aquells temps la canya li inspirava un ver entusiasme.

-Sa canya! No hi ha cap estrument més fi ni més ben enginyat. Amb ses xarxes i es palangres i ses nanses s'aja més abundor de peix, certament; però amb sa canya un hom el palpa abans de vure'l. Ès una atra cosa, ès un estrument de més gust. Ajar una peça grossa amb sa canya... i sentir ses seues estrebades... coi!... això, es bo!

Se n'emportava molts desenganys, això sí. Quasi mai la realitat no corresponia al somni magnífic amb què solia fantasiejar per endavant les seves pesqueres. El peix gros abundava poc i era de mal agafar, car fàcilment rompia, amb el seu pes i les seves batzegades, els guarniments; i el peix petit feia perdre molt de temps i paciència a canvi de resultats insignificants. Però, si avui va malament, demà anirà millor: ell, en Temme, no es descoratjava. Com tots els pescadors de canya, de cada fracàs treia una ensenyança amb la qual evitar-lo un altre dia, i no perdia mai les fiances de millorar de sort. Hi havia tants de paratges a provar! Oferia tan belles promeses cada canvi de lluna!

Vivia entre somnis: el somni de la seva ambició abans de la pesca, i el somni del seu cor després d'haver-la realitzada amb algun resultat satisfactori. -A veure què m'hi dirà, sa santa dona. Me sembla que avui se li alegrarà sa cara.

Desgraciadament, la «santa dona» solia estar trista i cada dia més caiguda de forces i d'esperit. Les seves humors eren estranyes i llunàtiques. A voltes victorejava i festejava el pescadoret amb motiu de petits èxits als quals ell no havia atribuït cap importància, i en canvi l'acollia amb fredor altres vegades que ell amb raó s'esperava un gran aplaudiment. En aquest últim cas el xaval restava tot desconcertat i brandava el cap amb tristesa i pensava: -Pobra mare! Que en deus estar, de rebentada des trebal! ¡Que disgustos deus donar-li ets meu germà d'Amèrica! Tinc por que jo, amb sa meua canya, no podré pas salvar-la. Si no trobo un art de pesca que ens enriqueixi més de pressa, estem perduts!

N'Àuria Maresa, que així (del seu nom de fonts i del cognom feminitzat del seu marit) li deien a la mare d'en Temme, sempre havia viscut com a distreta d'aquest noi. L'amor maternal gloriosa, la de les il·lusions i els goigs, la hi havia proporcionada un altre fill, el primer, en Jordi, un noi robust, garrut i espavilat, que li envejaren totes les comares del barri; després havia tingut altres fills, que se li havien mort; i finalment li havia pascut en Temme, que havia vingut al món, com un núvol de pedregada, a l'hora de la desgràcia. Néixer ell i morir son pare, després d'una llarga malaltia, havia sigut tot u; i llavors havien comparegut els disgustos, i la secor dels pits de la mare, i el manament de guanys, i els deutes i els neguits. Un sadoll d'una veïna, un sadoll d'una altra, l'infant havia sigut criat com de captiri, entre fam i males mamades; i, quan començava a menjotejar, l'havia pres una verola, que el posà de tal manera que feia riure la gent: pelat de cap, ratat de parpelles, tot ell trepat de sots i esgratinyadures com una corcada roca marina.

Se diria que en Jordi s'era format de les sanitats i ufanors de la mare, i en Temme, de les seves lletjors i misèries ocultes. L'un inspirava amor, l'altre pietat; l'un era orgull, l'altre vergonya; l'un duia a l'expansió, l'altre a la depressió de l'esperit; i els llavis s'abellien instintivament al goig de besar les galtones xamoses, i sentien repugnància per les marrides.

N'Àuria Maresa sempre havia considerat el seu fill petit com una creu. Estava disposada a sacrificar-se per ell sense esperar-ne res sinó penes, i, en atansar-s'hi, n'havia un toc d'espines. Tots els delits del seu cor se'ls enduia en Jordi, el garrut, el fort, l'excelsador de la missaga. Per aquest sí, que perdia el temps amb gust, sense adonar-se'n. S'embadalia contemplant-lo i escoltant-li la veu, el somniava en les absències, i el creia, per dret propi, destinat a la fortuna i a la glòria.

En Temme no havia pogut haver cap impressió d'aquestes coses. Es pot dir que els dos germans no s'havien conegut. Hi havia entre ells quinze anys de diferència, i el petit tot just en tenia tres quan el gran va marxar a Cuba invitat per un parent que s'hi havia enriquit i manifestava intencions de protegir-lo entrenant-lo en els seus negocis.

En rebre aquesta invitació, n'Àuria Maresa no dubtà gens ni mica. Prou li recava, haver-se de separar d'un fill tan estimat; però va creure que la fortuna el cridava, i no volgué posar-hi entrebancs.

-Marxa, marxà, caret meu- li va dir plorant i abraçant-lo apassionadament. -Ves-te'n. Mal que es rompun de dolença ses meues entranyes, mal que s'hagués d'apagar sa meua vida, no vui aturar sa teua sort. Vés i feste homo, ric i noble i gran com tu mereixes. Jo aquí no et podria donar sinó misèries. Has de marxar: no hi ha més remei. Però vui que viatjus en cambra de popa i que et presentus a ses Amèriques vestit com un milord. Es llustro dóna importància i ès s'esca de sa fortuna. Ja ho hai pensat: ara ès s'hora de fer un vaitot, i el faré. Vendré sa barca i sa barcada de ton pare, es seus ormeigs de pesca, ses meues calaixeres de caoba, ses meues joies de nuviatge... tot! Així pagaré es deutes que ens estalonen, i encara aplegaré una bona mota per as teus menesters. Tot per tu, reiet meu! Jo i aquest infelç d'en Temme, amb quatre moblets podem passar; i bé serà prou que no ens l'acampem de qualsevol mal amén Jesús. No en passus ànsia, de nosatros. Un altre dia ens ajudaràs, quan pugus. No plorus. Vui que estigus alegre. Jo aquí, rosegant ses meues tristeses, les trobaré dolces si sé que són sa rel de sa teua felicitat. Que mai, mai, no hi haju de sentir es regust de ses teues llàgrimes!

En Jordi partí, equipat com un senyor, i n'Àuria Maresa, empobrida, desnonà la casa que fins aleshores havia habitat des del temps del seu marit, i anà a ocupar-ne una de petita i miserable a l'extrem del barri de l'Euguer. En Temme no en recordava d'altra: una casa baixa amb el frontis sense rebatre ni llliscar, la teulada bonyeguda i herbosa, una finestra als baixos, i dos balconets embaranats de fusta al primer pis. Encrostonada i rústega també per dedins, no es componia més que de dues cambres a dalt i d'un vestíbul i una cuina a la planta baixa; però aquesta cuina, encara que força rònega, era tan espaiosa i estava tan ben aparejada de la seva llar, els seus fogons, el seu armari cantoner, les seves lleixes a les parets i les seves vidrieres a les portes i finestres, que, als ulls de n'Àuria Maresa, feia passadores les altres misèries de l'habitació.

Posada allí, la dona va lliurar-se desesperadament al treball, llogant-se a tota classe de feines.

Rentava i bugadejava roba a tot trast, i, en oferir-se'n ocasió, esterrejava pisos, adobava xarxa i vetllava malalts; i els diumenges, en comptes de descansar, venia vi a la menuda al celler d'alguns hisendats, o servia d'escarràs en alguna taverna. Tothom la cridava i la manava a tort i a dret; no tenia un moment de repòs; i quan, tornada a casa seva, assolia una estona de relativa calma i decantava dolçament la pensa cap al fill absent, refigurant-se'l i acostant-se'l al cor enyoradís, acudia en Temme a distreure-la d'aquell goig reclamant-li atencions i moixaines. I sí! ella també desitjava complaure l'infeliç i s'esforçava a conversar-hi. Però no sempre un hom té delit de tractar amb criatures. ¡Si anava tan rebentada!...

Dominada per les primeres impressions que n'havia rebudes, no sabia figurar-se en Temme sinó com un infant quasi incapacitat per a la vida, com un ésser inútil, com una càrrega; i passaven els anys, i no rectificava aquest pensament amb tot i que el xicot creixia i tornava robust, i àdhuc esvelt i formós, davant dels seus ulls. Se diria que les noves impressions no tenien eficàcia per a esborrar la petja profunda de les antigues dintre l'ànima d'aquella dona, i que, mal que toqués a palp de mà la revoltura d'abundosos cabells del xavalet de deu anys, no podia eximir-se de l'esgarrifança que li causava el record d'aquest cap pelat i encrostissat, en altre temps, a causa del deix de la verola. I, en quant als guanyats d'en Temme ¡què havia ella de refiar-se'n! El peix que ell li duia, el mirava com a la ventura d'un dia, sobre la qual no podia fundar-se cap esperança ni, menys encara, seguretat per a l'esdevenidor: res, un joc afortunat de criatura; una estranyesa que no podia durar.

Pobre Temme! Sort que en Jordi el protegiria quan ja ella hauria acabat les forces per a acampar-lo! Tota la fe la tenia posada en aquell fill absent. ¡Amb quin daler esperava les seves lletres! ¡Amb quina afició les llegia i les rellegia, interpretant-les sempre a faisó i aire de les seves il·lusions!

Mes el cas fou que aquestes lletres, que al principi sovintejaren, s'anaren retrigant després i fent-se cada volta més inexpressives i curtes. És clar que això era degut als negocis, als mals de cap... N'Àuria Maresa no podia pensar altra cosa. I, oïdà, mireu si no era així, que finalment en rebé una, de quatre pàgines, en la qual el minyó l'assabentava d'haver-se vist obligat a renyir amb el parent que l'havia cridat a Amèrica, home avariós i malvat que, en comptes de protegir-lo, l'explotava. El minyó, doncs, volia establir-se pel seu compte, i pregava a la seva mare que li remetés tant de diner com pogués, en la seguretat que cada ral se li convertiria en un *peso oro*.

La dona va indignar-se contra aquell mal parent d'Amèrica, i, desitjosa d'agreujar-lo, li retornà pel mateix correu, sense llegir-la ni descloure-la, una carta que en rebé poc després de la del seu fill. Ara, pel que tocava a diner, ella prou n'hauria volgut tenir a senallades per a posar-lo tot a les bones mans d'en Jordi; però no en tenia poc ni molt, i, venent quatre misèries i empenyorant-se un bon xic, no pervingué més que a aplegar una quantitat tan mesquina, que al que la rebés havia de causar-li més vergonya que goig. Fos com fos, va trametre-la com a prova de la seva bona voluntat juntament amb una lletra, en la qual pintava la seva trista situació i abocava totes les tendreses del seu cor; i, després, restà descontenta de si mateixa, semblant-li que no s'havia desentranyat prou i esperant que un mot generós del seu fill pogués servir-li de perdó. I aquest mot va trigar a venir, i no fou pas tan aconhortador com era de desitjar. Mes ja n'hi havia prou. ¿Per què demanar més a un home enfeinat? I vinga un correu i un altre correu, i ella escrivint sempre i no rebent contesta sinó de tard en tard.

Per aquell temps fou quan en Temme començà la seva carrera de pescador. Algunes paraules esgarriades, que de lluny en lluny havia arreplegat l'havien posat mig al corrent de la conducta del seu germà d'Amèrica i n'hi havien donat una idea poc satisfactòria. ¡Un fill que entristia d'aquella manera la seva mare! ¿Què podia esperar-se'n? Pobra dona! Tan santa, tan pacient!... ¡No era estrany que tan poques vegades estigués de bona humor! Bah!... ell, en Temme, la salvaria; ell la trauria de les seves misèries i treballs. No calia refiar-se de ningú més. ¡Coratge i foris! Agafava la seva canya i... ¡cap a mar s'és dit!

Passava hores i més hores al trencall de l'aigua. Era, segurament, la primera figura que el sol, en eixir, descobria sobre les roques o els sorrals de la costa, i la darrera que la seva mirada paternal abandonava en aponentar-se. La lluna també el coneixia bravamant; i la seva llum, que, com enyorosa de companyia, sempre s'acarrera per sobre la mar dret a dret de qualsevol que transiti pels seus ribatges o s'hi estacioni, ¡que sovint l'havia pres, encantadament, per punt d'esguard!

Aquesta vida a sol i serena durant mesos i mesos, frèjol de robes, nu de peus i amb el cap descobert, com ell solia anar, va fortificar-lo i àdhuc engallardir-lo. Igual que aquelles fades que, en visitar la princeseta de la rondalla, li concediren un do cadascuna, els penyalars i les ones, i l'ample cel i l'aire marí, tot afillant-se'l, li atorgaren màgicament llurs dons especials; i, toc-toc, toc-toc, les roques comunicaren a la seva carn quelcom de llur duresa; i, balandrim-balandram, les ones varen inculcar als seus nervis i tendons llur virtut de flexibilitat i lleugeria; i, riu que riu o brama que brama, la mar va insuflar-li de boca a boca l'alè vigoritzador del seu ample pit; i el dia li espolvorejà els rústecs cabells i li alluentà la pell amb sos ruixims d'or, i la nit va banyar-li les parpelles amb una ombra simpàtica. Era

el ver fill de les platges i els roquissers: llur natura l'havia format i acolorit amb substàncies d'ella mateixa, com fa amb els seus aucells i els seus peixos. Nu sobre una roca marina, s'hauria dit que era una escultura tallada de la mateixa roca; i quan, eixint de nedar, s'ajeia sobre l'orla de sorra bruna, planxada per l'onatge, hi semblava una figura rellevada, com aquelles que a pic de martell relleva tal volta un artífex a l'orla d'una safata. Mes, si de part de fora tenia la color cuprosa dels penyalars i de la sorra humida, de part de dins era altra cosa, car l'esperit transparent que s'obirava pels seus ulls blaus era una immensitat atzurada i pura com la del mar i com la del cel en el temps de la més gran serenitat.

Respirava salut, i les seves ocupacions i contemplacions el tenien tan distret que quasi no pensava mai en ningú del món. La idea de la seva mare no constituïa cap obsessió de la seva ment. Més aviat que com una dèria, aquella dona existia dintre la seva ànima com una tendresa, que es despertava amb un glatiment mig dolorós mig dolç quan alguna circumstància li'n feia record. I la veia només de lluny en lluny. Com que molt sovint n'Àuria Maresa dinava a les cases on s'esqueia a treballar, el xaval estava avesat a endegar-se ell mateix la minestra de migdia, i quasi sempre se l'enduia ja preparada, de bon matí, per menjar-la allà on se trobés en caure l'hora de costum. Mare i fill no solien estar junts més que una estoneta al vespre. L'un i l'altra feien algunes passades a la casa durant el dia: l'un a portar-hi peix, i l'altra a mirar si n'hi havia a fi de vendre'l abans que pogués passar-se; però no solien esdevenir-se.

A la vesprada en Temme s'asseia vora la llar, en una cadira baixa, i, recolzat sobre les pròpies cames i amb els queixos entre els palmells de les mans, contemplava amorosament la seva mare, que feinejava per la cuina.

Per a ell, aquella dona, alta i d'amples proporcions, era com si quasi no tingués cos. Feia com la Mare de Déu: tota era cara, esperit. I quina cara més noble i d'un aire més agradós! ¡Quina bondat, quina dolcesa i quina tristot s'hi llegien! En Temme no podia menys de doldre's que els fatigs i les penes la descarnessin i envellissin. Es desolava, verament, en reparar com aquells grossos ulls melangiosos s'enconcaven de dia en dia, i com aquelles galtes, tan amables al bes, s'esllanguien i arrugaven a manera de veles que es buidessin del bon oratge de la vida. ¡Que apenadora, aquella lleu, però constant, tremolor dels llavis, que semblava un vici que haguessin adquirit a causa del respir anhelós que solia moure'ls! ¡Que apenadores, aquelles blancors que es descobrien ací i allà en les dues rosses bandades de cabells que, eixint del mocador del cap, endosseraven el simpàtic front! ¡Ell els havia vistos tan verament auris, aquells cabells!... Eren una joia que s'anava gastant: feien com el rellotge d'argent daurat del senyor rector, que, amb l'ús, anava perdent el bany d'or i blanquejava. Pobra mareta! I, els seus gastaments de vida i de boniquesa, ¿no eren, en bona part, deguts a l'esforç que ell, en Temme, li havia costat? Ell s'havia alimentat, anys i més anys, de les entranyes d'aquella dona generosa, que mai no les hi havia escatimades. Ella no n'hi demanava res, però en cada arruga de la seva cara ell hi llegia el senyal d'un deute sagrat. Pensant aquestes coses, o altres de la mateixa traça, moltes de vegades el xaval s'entendria tant i tant, que fins i tot se li enaiguaven els ulls.

A voltes, en mig del seu entendriment, li entrava un gran desig d'abraçar la seva mare. S'alçava, se li atansava a poquet a poquet, i, enrevoltant-li un braç al cos, s'hi acostava silenciosament.

-I ara, Temme!- feia la dona, estranyada.

El noieta l'esguardava amb sos ulls humitejats, tot somrient d'una manera acaroadora.

-Què et passa? Estàs malalt?...

-No, no, graci-a-Déu... No res... tenia ganes d'abraçar-vos... I... ja està.

El xaval tornava a la seva cadira, i la dona restava un moment astorada. Què era, allò? Amb una fulgor com de llampec en nit obscura, percebia, en tals ocasions, quelcom de la vera naturalesa d'en Temme, i el cor se li atrontollava i se li omplia d'una angúnia estranya: una angúnia com d'un antic pecat no ben conegut, còm d'una error penosa que l'enteniment repugna d'aclarir. Sordes interrogacions, a manera de veus confuses d'ecos llunyans, s'insinuaven en la seva ment. ¿Valdria més en Temme que en Jordi? ¿Hauria ella injustament despullat dels béns del pare l'un fill en benefici de l'altre, i...? No podia acabar, ni tan sols atendre, aquests pensaments. No, en Jordi no seria ingrat. En Jordi era l'esperança. No fallaria, no podia fallar.

II

PROPOSICIÓ.

-Estiu!... Estiu!- Ho proclamen triomfalment a chor, les bandades d'orenetes i falzies que s'escampen per l'espai. -Estiu !... Estiu!- Indirectament ho proclama també pel poble el nunci amb aquella crida que

ja tothom se sap de memòria per repetir-se cada any per la mateixa diada amb els mateixos termes i àdhuc els mateixos tocs de trompeta. -Tuturú! tuturutú! Les dones es banyaran a la part llevantina de la badia, des de sota Sant Antoni fins a l'indret de l'Esperança; i els homes a la part de ponent, des del Carrenyanc a la Pujola.- Banyes!... L'estiu és vingut. Arriben tartanes carregades de forasters. Estiu! Estiu!

És el dia de Sant Cristòfol. El sol vola amb valentia pel mig del cel. Blanes resplendeix alegrement amb ses parets blanques com llenços de bugada i ses teulades grogues com altars de moresc. El mar i el cel són una sola blavor clara sense solució de continuïtat. Les muntanyoles i roques que s'hi banyen tenen l'apariència d'incrustacions d'esmalt sobre un cristall puríssim. Fineses i brillantors per tot arreu... La naturalesa sembla manifestar, en aquell sereníssim paisatge marítim, pompes i gustos d'argenter. S'endevinen riqueses d'or sota les nacrades colors de les roques. Les plantes que hi brollen al damunt ofereixen un estrany caràcter regular i ornamental. Allí les piteres amb llurs grans fulles simètriques i rígides com les d'una gegantina flor de metall inventada per algun artista. Allí les pales ovals de la figuera de moro, que, vistes de lluny, tenen el llustre i la forma de colossals gemmes maragdines. Allí les mates de ginesta, que, en compte de fulles, treuen uns llistonets verds que aguanten joiells d'or. Allí els altíssims llucs d'atzavara, que semblen arbres, convencionals i d'intenció simbòlica; gentils, esvelts, inusitats; les tornejades soques com de bronze brunyit; les branques acompassadament distribuïdes i graduades de major a menor, dues a dues tan iguals i tan elegantment corbades com els muntants d'una lira grega, llises, sense entreforcs ni ramatge, i terminant en unes grapes que es brinden al cel rublertes d'una pelussa àuria, com dient al dia esplèndid: ¡Mira, que belles, les flotes que hem arrapat del teu platge de llum!

El mar és tan pla que no ofereix perspectives. Només, de tant en tant, una gavina o una barca, que s'hi mouen atansant-se o allunyant-se, donen als ulls enganyats una meravelladora sensació de les profunditats del paisatge.

És a prop de mig dia. En Temme, que a la matinada havia estat de mala sort, després d'haver esmorzat a les onze proposant-se no fer cap més àpat fins a quatre hores de la tarda, compareix a la platja amb la seva olla de grumeig i les seves canyes, s'asseu a la sorra, i comença a preparar els seus guarniments. Vol provar la pesca del llobarro; però encara no l'ha començada quan un xivarri inesperat que sona al seu darrera li fa girar el cap. -Què és això? Què hi ha de nou? -¡Sant Cristòfol, home, Sant Cristòfol!

El xicot fins aquell instant no havia hagut esment de la diada. Arreplega els seus estres i va a posar-se en fila amb l'altra gent. Tots plegats, mig despullats, mig vestits, esperen el toc de les dotze. -Nang, nang...- Així que les esperades batallades comencen a caure, ¿en voleu, de bellugadissa de braços i mans estenen per fronts i pits el senyal de la santa creu? I, tot seguit, ¿en voleu, de cossos a la mar? - Ara, ara! ¡S'hora, s'hora!- Alguns es banyen només els peus, altres tot el cos; hi ha qui tot just de Déu toca l'aigua; hi ha qui s'hi rabeja llargament.

En Temme submergí una estona les seves cames nues, preguntant de cor endins a Sant Cristòfol que el rentés de tota sement de dolor reumàtica. Després s'apartà d'aquell paratge avalotat, i atalaià d'ací d'allà a veure si en descobriria algun altre de més tranquil. A on podria dar-la? La banda de llevant estava plena de dones. ¡Quin guirigall hi movien de xerroteigs i de rialles argentines! I ¡quina xiscladissa alçava de tant en tant un escamot de noies, no podent resistir en silenci l'escomesa impressionant i pessigollera de les mateixes ones que desitjaven abraçar! Allò era un mercat de Calaf. Però, encara que no hi hagués regnat aquell traüt, tampoc no calia pensar a acostar-s'hi. Era el lloc de les dones, i en Temme no hauria volgut que cap s'averkonyís de la seva presència. I a ponent? També estava tot ocupat. Ací nedadors que es capbussaven, allí altres, i ací i allà colles d'enjogassats que batallaven esquitxant-se d'aigua a cops de peu, feien els xiquets de Valls a la platja o armaven sardanes dins la mar; i per tot arreu ressonaven crits, rialles, bruels, patacs, xipolleig i altres sorolls indefinibles. I ¿què calia esperar del recó de la Pujola, on s'acoblava tota la canalla del poble? No res: o anar lluny cap a la platja de S'Abanell, o deixar-se córrer la pesca.

Tras, tras... anava caminant indecís. I, ja una mica apartat dels nedadors, s'aturà sorprès de quasi no sentir-los. Llor cridòria i aldarull sonaven com a cosa mínima i ridícula en l'oberta immensitat, i no contorbaven poc ni molt la calma de la mar, que semblava riure-se'n benignament amb el cascadeig acompassat de la seva petita ressaca, de la qual res no era capaç d'alterar el ritme ni el to. -Ara mireu si n'es, de valenta, sa veu de ses ones, àdhuc quan sona més apagada!

Tras, tras... anava caminant indecís.

En arribar als volts de la reconada de ponent, algú va cridar-lo pel seu nom. El dia anterior havia plogut, i els llaguts, gussis i balandres reunits en aquell paratge eixugaven al sol llur velam desplegat o mig desplegat, en tan diverses posicions, que feien l'efecte d'una gran ajocada d'aus que, terrejant i espolvorejant-se com solen, haguessin esbalandrat les ales amb el major desordre, cadascuna al seu

gust. L'apel·lament havia eixit d'allà, i en Temme no va trigar a descobrir qui l'havia proferit. Sota una estesa de blanques veles fresques de mullena, veié vermellejar, com una rosa dins un joc d'ombres i besllums lilials, la cara rodona i xamosa d'un home d'uns quaranta anys, vestit de blau i molt negre de cabells, d'ulls i de celles, el qual, mig ajagut, s'anava incorporant i li signava que s'atansés.

-Ep, Temme, ep! Sóc jo, qui t'ha cridat.

-Vós, Bonosi Ramoneda! I què voleu?

-Ho sabràs si t'atures una mica a escoltar-me, que tot vol temps i paciència, homo de Déu. A on vas, ara?

-Cap a S'Abanell, a veure si trobo unes aigues que dugun més peix que carn.

-Mal pensament. Amb es temps d'anar d'aquí a S'Abanell, ja tota sa carn de cristià que ara està en remull se serà posada en sec, i, sense moure't d'aquí, podràs pescar amb tantes fiances de sort com en altra part qualsevol... i qui sap si amb més i tot, perquè es llard que deixarà a s'aiga tanta de gent, llamp me matu si no ha d'èsser un bon grumeig per as llobarros, que són tan gola-bruts. Atura't, homo. Sant Cristòfol només té una hora seua. Dóna-l'hi, així et gordu de dolor i de baldament!

-Ja- féu en Temme, somrient amb una punteta de malícia. -Sinó que em sembla que, més que es sant, sou vós qui es vol aprofitar de sa meua hora. I cap mal ès: també em plau, de servir-vos. Sa llàstima ès que vós cerqueu qui us acompanyu à fer petar sa claca, i jo, pobre de mi...

-Ets bec-eixut com tota sa gent de mar: no cal que m'ho digus. Vatua ets homos de mar! Ells són qui m'han fet passar per xerraire, essent així que sóc el més reservat des Ramonedes i que mai ningú no m'havia tingut per llenga-llarg fins que vaig empeltar-me de pescador. Ah, Temme! ¿què deus pensar, de mi? I vas errat. Mira: m'agrada dir ses coses amb s'amaniment de paraules que necessiten, però no xerrar per xerrar, i ara! Si t'hai cridat, ès per proposar- te un negoci.

-Un negoci!- exclamà en Temme estranyat. -A mi? Que va de bo?

-I per què no ha d'anar-hi?

-Perquè encara no sóc ningú, jo- va respondre humilment el xaval. -
¿Que no veieu que soc un marrec de dotze anys i mig?

-Un raig així te'n comptava. Però, si ets petit, tens més seny i ets més trebaiador que molts d'homos que s'han d'afaitar ses barbes cada dissabte. Ja thai filat, jo, i... anem! tinc confiança en tu. Apa, seu aquí, a s'ombra des gussi, i parlarem.

En Temme, encuriosit, va convenir-hi. Tots dos interlocutors s'aclofaren a la sorra cara a cara, i l'home va dir al xaval:

-Vui començar per explicar-te es meu cas, Temme. Jo no sóc homo d'aiga. Tots es Ramonedes, de pares a fills, d'ençà que n'hi ha memòria, tots han sigut de s'art de sa terra; i, si sa malastrugança m'ha dut a merinerejar aquests darrers anys, ets meu cor no ès a ses ones, sinó as terrossos. Amb una casa as carrer de Raval, una vinya de quatre quarteres i una bòria afruiturada, que no devien res a ningú com no fos sa contribució, qui més ric i més xalat que en Bonosi? Però va venir sa filoxera, i vet-em aquí per portes. I com que per aquell temps va morir es pare de sa meua dona, que era pescador, i ella heretà aquest gussi, tothom va aconsellar-me que me'n servís i que cerqués a sa mar s'aliment que sa terra em negava. I, res, vaig deixar-m'hi caure. Pero... ca!... a mi sa mar no m'agrada. ¿Què te'n diré?... Hi trebaies i més trebaies, i mai no te'n pots fer teu cap tros ni preparar-hi cap collita: sempre hi vas a sort i ventura, i qualsevol passavolant que s'hi ficu hi té es mateixos drets que tu, que t'hi has envellit, voga que voga, baldament t'enriqueixus. És com es llit d'una lea. No m'il·lusiona, no hi trobo bon jaient: àdhuc m'hi sento feixuc i desmanyotat, i sempre hi estic recelós. Ses ones són traïdores, Temme: Es seu riure no m'entra; i quan, en dies com el d'avui, veig que s'encanten emmirallant-me, me sembla que no ho fan pas sense un desig reconsagrat d'engolir-me. Net: la tinc avorrida, s'aiga. Creuries que encara de vegades m'hi marejo? I vet aquí per què...

En Temme havia anat brandant el cap en senyal de desaprovar els darrers conceptes del seu interlocutor, i aquí el va interrompre.

-No, no i no!- va saltar amb cert desfici. -Que sa terra us tiro més que sa mar, bé: vós us ho sabreu; però que vós i datros surtin que vira que tomba amb això de sa traïdoria de ses ones... no, no i renó! Això són romansos. Per tot arreu n'hi ha, de perills; i... ¿a on anireu, doncs, que no pugueu sospitar-hi traïdories si darrera de cada perill hi suposeu una malavolença que l'empeny? Ai llampus! Repareu-ho: de vegades cau una teula i... clac!... xapa sa closca de l'infeliç que ensopega al seu dessota. Ara bé,

doncs: anem a cercar: ¿qui passaria tranquil per cap carrer si s'afigurés que totes ses teules des ràfeces el sotjaven amb s'intent d'abordar-lo i estabornir-lo? Oidà, i doncs? ¿per què malparlar de ses ones i no de ses teules? Però no: tothom dali que dali amb sa traïdoria de ses ones. Es gran, això! Desenganyeu-vos: Déu ho manifesteja tot, i, si ell vol que us negueu, us negareu, baldament no toqueu més aiga que la de sa gibrella de rentar-vos sa cara. Sa mar ès franca, Bonosi. Veieu? a mi m'enamora més que sa terra precisament per això: perquè no s'entén de partions ni d'heretatges i té es cor igualment obert per a tothom.

-Ben xerrat, marrec!- exclamà en Bonosi rient i pegant amistoses manotades sobre el muscle del xaval. -¡Ui, ui, com t'entusiasmes, tan mosca morta que semblés! Bo, bo! Tu ets homo d'aiga... i perquè ho ets et cerco. Saps què em deia, dies enrera, s'avi Mundet?

-Com ho vaig a sebre, jo?

-Doncs me deia que es pescador més fi de Blanes ets tu, però que ningú no se n'atalaia perquè et trobes en es mateix cas que un music que no pogués sonar sinó amb una guitarra d'una sola corda. Entens, sa comparança? Sa guitarra d'una sola corda ès sa canya de pescar. I deia ell: «Doneu-li un mal tros de gussi o de llanxa, i llavors serà com un music que pot governar una cobla... i ja veureu si farà parlar!»

En Temme va enrojolar-se i no sabia on girar els ulls, plens del goig i la confusió que li causà aquesta lloança; però tot d'un plegat semblà que s'entristís, tombà el cap sobre el pit, esclafí un sospir i mormolà:

-No, Bonosi: si jo fos tan bon pescador, sa meua mare no hauria d'anar tan escarrassada com va.

-Vols dir que no guanyes gaire. Jo et crec bé- saltà en Bonosi. - ¿Que no has enteses ses paraules de s'avi Mundet? Això no ve de culpa des music, sinó de sa guitarra. Doncs bé, Temme: jo tracto de posarte a ses mans sestrument que necessites; et vui protegir... ep! no per sa teva bonica cara, lleig des meu cor, sinó perquè tinc confiança en es teu trebai i en sa teua honradesa i espero més beneficis de tu que d'un atro. Jo parlo clar: pa, pa; vi, vi. Però, sigu com sigu, aquesta confiança que et poso em sembla que ès ben falaguera per a un marrec de dotze anys i crec que tindràs punt a no desmerèixer-la mai de sa vida. Oidà?

-No passem s'arada davant des bous- va respondre en Temme amb aire greu. -Quan sàpiga què voleu de mi, us diré es meu pit. Per ara només us veig venir, però encara no sé ben de cert cap a on penseu tirar. ¿Voleu deixar s'art de sa pesca?

-Sí, Temme: de grat i per força. No puc partir-me a trossos i èsser a s'hora en mar i en terra. Has de sebre que, ara amb jornalers llogats, ara pic pic sa meua dona i sa meua mainada, ara jo a empentes i gavells quan me lleguia de sa mar, hem replantat i empeltat sa meua quintana, i ja sa vinya torna a pintar-hi que ès un gust. Es pàmpols hi canten as vent com una glòria de banderes, i no donaria per set bótes de vi sa collita que s'hi prepara enguany. Es ceps nous lleven més, molt redemés, que es veis; però, això sí, són més senyors que cap hisendat: s'han de menar nets cóm una joia, i cal sulfatar-los i ensofrar-los cop i recop: una mar de feina. I ¿qui l'ha de fer, sinó jo? Oi més, vui arrabassar un bosc que tinc, i també ensarmentar-lo. Oi més, vui pendre a preu cotat d'arrendament uns quants saions de pla. Oi més, sa meua bòria...

-Això són comptes vostres- féu en Temme, interrompent-lo. -Tornem a ses coses de sa mar. Què us proposeu? Heu d'entendre que jo no tinc pas diners. Voleu vendre es gussi?

-Sí i no, Temme. Això de vendre, sempre va llarg. No ixen es compradors en volent-ho, i tots van a sa saga d'aprofitar-se de ses necessitats des proïsme. Jo escamparé veus i... veurem. Però mentrestant, tu i jo podríem fer un tracte.

-Quin?- preguntà el xaval amb emoció.

-Mira: gussi, rems, veles, ruixó, palanqui, palangrons, nanses, garbitànes... anem, tota sa meua andròmina marinera, tu podries emprar-la as teu gust i... tracte net... a mitges de guanys. Què et sembla?

-Mitges!- exclamà en Temme gratant-se el cap. -Us hi heu pensat bé? No ès car, això?

-No et composo, Temme- replicà en Bonosi amb to de gran formalitat; -Posem-nos sa mà as pit. Per a tu es tracte ès una ganga, perquè, per cada peix que ara ages amb ses teues canyes, en pescaràs deu amb es meus ormeigs i bertrols, i, encara que me'n dongus cinc, te'n restaran quatre d'aventatge sobre es teus guanys d'ara. Compta i ho trobaràs. I ès clar que, si escoltes s'ambició, que ès una gola que

sempre fameja, te recarà sa part que m'hauràs de donar i et semblarà fora llei que jo, sense posar-hi gens es coll, m'haju de goldir tant com tu des teu trebai; però pensa que es meu goldiment ès s'assegurança del teu. Perquè... sa cosa ès clara: si estic content de sa renda que em façus, com que no sóc boig, cap comprador podrà temptar-me; mentre que, si no n'estic content, m'afanyaré a vendre barca i barcada així que me n'ofereixun un preu enraonat, i sa teua ganga serà finida, pus, amén Jesus. ¿Ho veus, com a tu mateix et convé, que t'escanyu una mica?

-Això que l'escanyun no ve de gust a ningú- reparà en Temme somrient. -Però vós no en feu pas cara, d'estiracordetes. Si es compte des deu peixos per cada un que ara jo n'agi ès cert, poc que tinc dret a demanar més. Però... ¿voleu dir, que sortirà?

En Bonosi, per tota contestació, es llevà dempeus, i, ventant un patac al muscle del xaval, li va dir: - Aixeca't i mira aquest gussi. Vint-i-un pams. Sa nata per a es teu empre! Un llagut et fóra de mal remolcar, mentres que això ès una paia, i, per atra part, ès prou gran per a dur-hi tot es menester: palangrons, nanses... Veieja una mica; però ès fort, calafatat de fresc, no fa una trista gota d'aiga... El repintarem cada any... a mitges... no res: una capa. Veus? bons escàlams, bons rems... Si s'espalllen els refarem... a mitges, tot a mitges.

Ambdós anaven donant volta a l'embarcació: el xaval contemplant-la embadalit, i l'home amostrant-n'hi les bones qualitats, tot colpejant-la amoixadorament a pla palmell, tal com un marxant sol colpejar l'anca d'un mul o un cavall en ponderar-lo a un pretensor.

Mentrestant, dues persones que venien del poble s'encaminaven vers ells a poc a poc: un cavaller i una dama. El cavaller, alt, eixut de carns, ja madur; d'un negre gris com de llimadures de ferro els arranats cabells; la pell, d'una brunesa groguenca; carallarg, bigotut; vestit amb un tern blanc, i lluint sobre l'armilla una cadena d'or tan gruixuda i sobrera, que resultava un veritable excés com a fermall d'un rellotge. La dama, petitona, molsudeta, joveníssima, molt ben abillada, amb un vestit curt de cos i flàcid i lleuger de falda, una mica escotadet i braument esmanegat, i amb unes arracades i uns collarets de brillants que guspirejaven, com estelada en cel d'alba, sobre el seu cutis tendre i bru, que tirava a color de perla. Caminaven lentament, pas a pas, fent bracet, ella molt repenjada amb aire esllanguit i xerós, ell amb posat greu, decantant el cap a escoltar-la amb una dolça complaença.

-*Sí, sí, quiero, vieguito (1) mío, ¡quiero!... ¡quiero!*- deia ella en un to de tossuderia gemegosa.

-*Está bien, Lili (2): a eso vamos, ya te lo he dicho*- va contestar ell amb veu de baix abemollada.

-*Pero quiero ir cada tarde: prométeme que cada tarde, ¡ea!*- tornà ella en el mateix to d'abans. I, acabat, estampà un petó a la mànega de l'americana del seu acompanyant.

-*Siempre que el tiempo lo permita, Lili.*

-*¡Siempre, siempre! Quiero que el tiempo lo permita siempre, Felipe*- replicà ella amb una mena de rebequeria infantívola.

[Notes de l'autor: (1) Sona així aproximadament la paraula *viejito*, en la boca de molts cubans. Lili, com la generalitat dels cubans, pronunciava les jotes amb una aspiració dolça i simpàtica, semblant a la que donen els castellans vells a les *haes* en paraules com *huevo*, *Huelva*, etc. (2) Carmelita.]

En això eren arribats a les barques, i el cavaller va adreçar-se a en Bonosi, parlant-li en català; i, després d'haver inquirit, pel nom, que era l'home que li havien recomanat, va proposar-li d'acompanyar-los, marit i muller, totes les tardes del mes, a passejar pel mar amb el gussi. En Temme hauria volgut esquitllar-se; però els dos forasters s'havien interposat entre ell i les seves canyes, estintolades l'orla de l'embarcació, i, no atrevint-se a demanar-los pas, romangué mut i capjup, una mica apartadet. En Bonosi es llevà la gorra un instant, tomà a encasquetar-se-la de gairell, escoltà atentament la proposició, i, després d'una estona de silenci, gratant-se el clatell i fent-se el desmenjat, va dir:

-Cert, cert... us han guiat bé. No hi ha un gussi millor que es meu, per a una passejada; però... carau, carau!... em voleu collar massa. Totes ses tardes! i poder?... Totes ses tardes!

-El preu ho mata tot- va respondre el cavaller. -Vós demaneu. Em penso que no renyirem.

-Bé, bé, missenyor: vos parleu bé... prou, sí... ja us entenc; però... ès que vós no us feu compte des perjudicis que això em mena. ¡Totes ses tardes!... Un hom té ses seues hores de calar i de llevar, que lliguen dia i nit, tarda i matí; i perdre ses tardes gairebé ès igual que perdre sa pesca de tota sa diada. I, encara, això... ¡com aquell!, sino fossin ses resultes; perquè... desenganyem-nos... sa parròquia desservida s'esgarria d'ací d'allà, i, després, aneu a aplegar-la de nou!

El cavaller li va entendre la maula i la ganyoneria, i, tot simulant generositat, allargava les seves ofertes amb molta parsimònia, de ral en ral, cada vegada amb un to definitiu i amb l'aire majestuós de qui llença una fortuna. En Bonosi anava brandant el cap amb displicència, però ull-alerta, espiant la cara del seu interlocutor, amatent a donar-se per satisfet així que hi reparés algun senyal d'enuig; i, finalment, havent-hi llucat una expressió que indicava més aviat l'intent d'allargar una puntada de peu que no pas un altre ral, badava ja la boca per acceptar la darrera oferta, que era de quatre pessetes diàries, quan la gentil dameta, que, àdhuc sense haver entès cap paraula, havia caput molt bé l'essència del diàleg, va solucionar de cop i volta la qüestió de la manera més impensada. Tota decidida, va entregar-se, ficà tres dels seus ditets color de rosa dintre la butxaca de l'armilla del seu marit, els en tragué amb un pilot d'isabelines d'or, i, posant-les a la mà d'en Bonosi, va prénguntar, amb graciosa ingenuïtat:

-*Diga, Bunossi: ¿basta para lo que resta de mes? ¿No?*- I, sense esperar resposta, es girà de nou amb els ditets en l'aire, a punt de tornar a pegar falconada a la mateixa butxaca; però el cavaller va protegir-se-la amb un ràpid moviment instintiu, aplacant-hi la mà al damunt i exclamant:

-*¡Sobra, Lili, sobra!*

Aleshores, en Bonosi, que estava content i desitjava evitar engrinyes que poguessin desbaratar-li la bona jugada, s'acuità a fer reverències davant de la dama i a dir-li:

-Basta, missenyora, basta... sobra, basta... maneu, disposeu,...

La dama romangué un moment astorada, indecisa; esguardà el seu marit amb angúnia i ressentiment, amb un espurneig de llàgrimes als ulls: després, adonant-se d'en Bonosi, que continuava fent acataments i repetint les seves paraules de satisfacció, esclafi un sospir, somrigué, i tornà a preguntar-li, amb candorosa admiració:

-*¿Basta? ¿De veras?*

-Sí, misenyora: sobra, sobra maneu, disposeu- féu en Bonosi.

-*¡Bravo!... Pues, entonces... portarse bien y... habrá propina!*

-Sí, misenyora... a bé que això de sa *pamplina* no ho hai pas entès. Però és igual: no us encaparreu: ses vostres accions valen per totes ses paraules- contestà en Bonosi. I, adreçant-se al cavaller, li va dir: -Sa vostra *madama* parla un castellà tan clos i ben xerrat, que ni sa cotorra més ben ensenyada; i em penso que aquí, com no sigu algun aucell, no hi haurà qui li pugu seguir sa conversa to per to. Veieu? vós ja feu un so diferent: es vostro castellà clareja més, i quasi no n'hai perdut un mot.

-*¡Tío gaznápiro!*- borbollejà entre dents el cavaller. -Com que t'he parlat en català *limpio* i corrent!- I, alçant la veu, afegí: -*¿Conque... estem entesos? El esquife, digo, el barquet queda* nostre per totes les tardes del mes?

-Ell i es meus serveis, missenyor. En aquells moments la gentil Lili esclatà en una sèrie d'exclamacions xiscloses, tot giravoltant sobre els seus peus i acabant per tapar-se la cara amb les mans, immobilitzant-se.

Havia reparat que s'atansaven, esmunyint-se ventreaterrats per entre les barques, una colla de marrecs, alguns ja bastant grandots, nus de cap a peus, amb una desaprensió paradisiàca. Escandalitzada, s'hi havia tombat d'esquena; però en anar-se girant, n'havia descoberts més i més per tots els indrets: una munió: caps sobre caps, cossos sobre cossos, formaven piràmides polposes a faisó de mates de bolets rourencs; i tots la miraven llaminerament, i àdhuc alguns l'assenyalaven amb el dit. D'aquí les seves exclamacions d'horror i el seu tapar-se la cara.

-¡No us alarmeu, missenyora! ¡Atureu-vos, missenyors!- va dir en Bonosi, comprenent el cas. -Això no és res... quitxalla... Són es cristofolets de sa diada, que s'han atalaiat de vosatros i vénen a encantar-se amb es vostros bonics. Atureu-vos. Amb quatre crits els esquivaré. Atureu-vos!

Fou inútil. Abans que acabés de parlar, ja els forasters eren lluny. El cavaller havia enrevoltat el seu braç al cos de la dameta per sota les aixelles, i se l'havia enduta, mig a l'envola-vola, per entre les veles.

Aleshores la cara xamosa i vermella d'en Bonosi s'ompli de rialles.

-Bo, ho!- exclamà. -Aquesta madameta s'espanta dets angelets com si li fessin pensar en ses rampetes que li han de costar els que ha de posar as món. Déu beneieixu es seu ventre, amén; perquè jo desitjo que no es perdu mai sa nissaga de s'hereu Escampa. ¿Has vist, Temme, quina plugeta d'or m'és caiguda a sa mà?

-Una mica massa- va respondre el xaval. -M'ha semblat que ell, s'home, es posava a sa raó, i vós tira que tira. No us ho aprovo. Es guanyes de mal jus, aquí o a s'atro món, seran de mal pair.

-I ara!- replicà en Bonosi. -Jo no hai usat d'engany ni violència, Temme. S'avinença de ses voluntats ès sa llei des tractes. ¿I qui has vist mai que tornu cap tros de mercaderia, per bona pesada que li façun? Atrament, aquests dos nuvis d'avui són tan rics, que, sense patir-ne poc ni molt, poden daurar ses mans de tota sa marineria de Blanes. Sé qui són, lleig des meu cor. Ell se diu Felip i ès mataroní, fill d'un drapaire ronyós i gasiva, conegut meu, un tal Bernat Portalons, que va morir de misèria amb una sitja d'unces as peu des llit. Oi quina ànima de càntir! però... pau as difunt! No el recarreguem amb nostres paraules. Deixem que vogu a barca lleugera as port de dalt. Si algun mal pes de pecats no l'enfonsa, sa seua sorrada d'unces no l'enfonsarà pas, perquè va restar en terra. Es seu hereu, aquest manu d'en Felip, que ja era gran i més viu que una mustela, va trobar-la prou. Va embutxacar-se ses monedes, se les va emportar a Amèrica, i sembla que allà, amb sa calor, totes li van pondre i covar. I certus ès que es féu milionari. Ho sé de bona tinta: pots pujar-hi de peus. I mira si no ès veritat, allò que diuen, que es diner crida diner. Un dia va llevar-se amb delit de malgastar, i va i fa sa brutesa de comprar tres o quatre bitllets sencers d'aquells tan cars de sa rifa de Nadal. Doncs bé, caret: arriba sa diada i... cataplum!... li toca sa sort grossa. Ja ho veus: per més que vulgu no es pot desempallegar de sa riquesa. Però no... ep!... ell no vol desempallegar-se'n: al contrari, ès des puny estret. Ja ho deus haver reparat: no pot dissimular-ho: ses seues grandeses poden as resclosit de sa gasiveria des seu pare. Atra cosa ès la seua dona... galant dona!... ¿oi, Temme? Aquesta va néixer en mig des diners com un gos en mig de ses puces, i no pensa sinó en espolsar-se'ls, grata d'ací, grata d'allà. Però no t'espantus: no en farà mai net. És mestressa de tres o quatre *inquènius* i unes hisendes que es perden de vista. Sé qui ès, Temme; en sé tota sa història; perquè, encara que haju nascut a Cuba, ès filla de pare blanenc. Precisament ara, casada de fresc, és vinguda a Blanes amb es seu marit a fi de conèixer sa seua àvia, que encara ès plena de vida. Avui en dia aquesta àvia ès una senyorassa que viu as carrer de Mar, en una casa com un temple, amb tres minyones de servei que li ensumen es desitjos a s'alè; però jo l'hai coneguda pobra. Parlo de trenta anys endarrera, això sí; però jo l'hai coneguda pobra: cert com sa mort. Era una trista botiguera des carrer de Mercaders, i es seu marit era en Vetes-curtes, i de ca seua tothom en deia *can Vetes-curtes*; i anaven tan poc grassos, que sa meua mare els hi va vendre a fiar un sacotell de mongetes i no el va cobrar sinó després d'haver gruat tres mesos. Es món va de tomballons, lleig des meu cor; i a cada tomb un hom veu uns enfilaments i uns daltabaixos que esgarrifen. Jo maldo per aguantar- me. N'he passades de totes amb sa meua femella i sa meua nierada d'aucellons boca-badats, als quals no sempre podia dur becada. Ara tot just començo a surar una mica; i, quan es bon Déu menà a rodolar pes meus volts un parell de potentats d'aquests que de plens que n'estan, no es poden tocar sense que esquitxun cinquenes d'or ¿vols que els hi tornu les que m'han posades a sa grapa?

-No sé què dir-vos-hi- va contestar en Temme. -Ells podien donar i vós rebre; però ses vostres mentides hi eren de massa. No era pas veritat, allò que, perdent ses tardes, haguésseu de perdre sa pesca de tot es dia.

-Parola de negociant, Temme. Això ès de bon jus. Jo deia i ells podien dir. Dos que tracten són com dos gossos que tenen un mateix os entre ses dents: cadascun estira tant com pot, i sa qüestió ès endur-se'n es tros més gros i de més polpa. Ja n'aprendràs, d'anar pes món.

-En vaig aprenent- va fer en Temme amb to adolorat. -Ara veig que, en es nostro negoci des gussi, vós heu estirat tant com heu volgut, i jo no gota.

-Visca, visca!- cridà en Bonosi entre riallades. -Així m'agraden, ets homos! Estira, doncs, parla, desembussa es teus canons i...

-No pas avui- va saltar en Temme trencant-li la verba. -M'hi vui pensar. Ja us diré es meu pit un atro dia, quan pugu parlar amb més coneixement.

-Fins a fi de mes et dono de coll.

Varen acomiadar-se, i el xaval agafà les seves canyes i la seva olla, i s'encaminà cap al mateix paratge d'on l'havia tret, una hora abans, el garbuix de la gent.

Quan va arribar-hi, ja no hi havia cap banyista a la mar, però encara molts s'estaven vestint. Arrenglerats a la platja, no gaire apartats del baterell de les ones, seguts a la sorra, tan tranquils com si fossin a la cambra llur a porta tancada, l'un es posava la camisa disputant-la al vent juguiner, que, abombollant-la, la hi arronçava clatell amunt; l'altre pernejava per ficar-se uns calçotets, que tendien a fugir-li banderejant; aquest, contorsionant-se d'una manera estrafolària, es treia els grans de sorra d'entremig dels dits dels peus; aquell forceguejava per calçar-se unes botes que la humitat havia encongit; i qui no reganyava una natja reganyava una cama, un tros d'esquena, un pitarràs pelut o alguna altra cosa de més mal veure. La grotesca escena, però, respirava innocència i alegria. El costum treia motiu a l'escàndol: ningú no podia mofar-se d'un descotxament al qual ell mateix no s'exposés i les

rialles volaven sense fiblet; cadascú, per altra part, estava prou enfeinat en l'endegament propi per a torbar-se gaire a tafanejar el dels altres.

En canvi, en Temme, arribat de fresc i ben vestit, va sentir-se intrús en mig d'aquell rengle de gent deshonestada. Així és que procurà travessar-lo de pressa, i no gosà escampar la mirada dels seus ulls fins que no tingué al seu davant altre visió que la bella i purificadora de la mar.

S'assegué a la sorra, i, amb les seves canyes entravessades sobre les cuixes i la seva olla al costat, va encantar-se i embadalir-se fins al punt d'oblidar tots els intents que l'havien portat allí. Oh! quin espectacle, que li robava el cor! Havia entrat un eixerit garbí. Molts de llaguts eren estats varats per aprofitar-lo. Blanquejava dins la cala una munió de veles punxegudes i esbadocades a faisó de lliris d'aigua, les quals, recollint el vent, es botien, i s'animaven, i prenien moviment i vol, fent la impressió d'una florida que es convertís màgicament en aucellada. Volaven, fugien cala enfora, enllà, enllà... ¡Qui pogués seguir-les! ¡Qui pogués disposar d'una d'elles, volar amb una d'elles cap a cales llunyanes, cap a descobrir sapes submarines inexplorades encara, cap a espiar el passatge dels bancs de peix viatjadors!... Mai el xaval no havia comprès com ara que un pescador sense barca és un esclau de la terra. Les llunyanies marines el cridaven. Les veles se li enduien l'esperit. Arrupit a la riba, experimentava uns impulsos semblants als de l'oreneta novella, encara no ensenyada a volar, quan des del seu niu d'argila, bastit sota una teula, contempla les profunditats de l'airecel, glatint per palpar-les i estremint-se de goig i de desig en veure les ales braves que hi llampeguegen per dedins. Oh, sí! li convenia un gussi! Li havien suggerit aquella idea, i ja no se la podia treure del cap. Ja la canya li semblava un instrument de misèria; ja la terra, que el retenia, li semblava una presó.

Tothom se n'havia anat, la platja era deserta, i encara el xaval continuava absort en el seu somni. Les hores de Sant Cristòfol eren passades, però la benedicció del sant perdurava en flaire, en llum, en promeses d'un bell estiu, que calia aprofitar. Un gussi! ¡Que era trist, perdre aquell bon temps!

III

DE LA TRAGÈDIA A L'IDIL·LI.

En Temme, per apocament de caràcter i per vici adquirit en la solitud, no s'agradava gaire de comunicar les seves coses: estava acostumat a enraonar-se-les i resoldre-les tot sol; i aquest hàbit, que l'havia adestrat i li proporcionava molts de recursos, constituïa, per altra part, la seva flaca: una flaca que força vegades el portava a estèrils cavil·lacions que hauria pogut estalviar-se amb una senzilla consulta.

Fins després de tres dies de meditar inútilment per trobar una contraproposició enraonada amb què respondre a la proposició d'en Bonosi, no va comprendre que les raons que cercava no podia descobrir-les per manca de dades. Perquè ¿com havia d'endevinar quins beneficis calia esperar d'una barca, no havent-ne manejada mai cap? Així, doncs, per més que li dolgués, havia d'assabentar-se amb algú. I, certament, li dolia: ho repugnaven tots els seus instints d'aranya avesada a filar sempre amb substància pròpia els fils de la seva teranyina, però no hi havia altre remei. De qui servir-se?

Tot seguit va pensar en l'avi Mundet, que tan bellament l'havia elogiat parlant amb en Bonosi, segons aquest mateix havia dit. Sí: aquell home era gat vell en totes les arts marineres, i, si volia, podia ensinistrar-lo millor que ningú. I per què no havia de voler? Ben mirat, un elogi pressuposava simpatia, i la simpatia era prometedora de bon acolliment.

Vacil·lant i més vacil·lant, era ja vespre entrat quan s'encaminà, pel carrer de la Mestrança, a la casa del vell pescador. A l'horitzó marí, el tornassol crepuscular, esmortint-se, moradejava. La lluna hi pintava el seu front calb i vermellós, caparrejant per damunt de la calitja. L'hora fosquejava, perquè ni l'astre ixent ni el crepuscle expirant no irradiaven gaire claror, però l'aire era tan serè, que la vista destriava força bé els objectes i, ja d'un tros lluny, el xaval va adonar-se que el consultor que cercava estava assegut tot sol en un pedrís, sota l'emparrat portaler de casa seva, prenent la fresca de cara al mar i fumant la seva pipa. No podia pas desitjar unes circumstàncies més favorables.

L'avi Mundet era un vell canut, però fort encara. Mariner de tota la vida, havia treballat molt i capejat molts de perills. Segons la seva pròpia expressió, la dalla de la mort l'havia escallimpat tantes vegades a dret fil i a la ziga-zaga, que li havia marcat de sécs tota la cara. A causa de l'esqueixalament, la banda de baix, massa asseguda, li aproximava la barba prominent al nas ganxut, que s'hi corbava quasi al damunt com un bec d'àliga sobre la presa que va a devorar. Un antic xiribec donava al seu front, vast i bonyegut, l'aspecte d'un greny de roques ratllat per un llamp. Tota la seva persona respirava majestat salvatge, i tenia quelcom d'aquelles ruïnes que s'aguanten fermes i crien certa alegria de flors.

Impetuós amb capteniment, groller amb barreigs de finors d'enginy, i dur entre balançades de bondat, havia adquirit un bell prestigi entre els llops de mar. Molts s'hi aconsellaven, i sabia més secrets que ningú del poble. Això, certament, li ocasionava més pèrdues que guanys; però era la seva il·lusió, s'ho estimava com una glòria, i posava més punt a accontentar la seva parròquia de consultaires que a menar a bon terme els propis negocis.

Quan veié que en Temme l'escometia i el saludava humilment, -Hola, hola!- va pensar: -ja sé per què véns.- I, tot cofoi, va preparar-se a entrar de ple en les seves funcions; i, comprenent que el xaval estava encongít, el guaità afablement, procurant encoratjar-lo.

-Vinc a...

-Ben vingut, Temme. Què vols? ¿Què necessites? Demana. Totes ses coses de ca meua estan a sa teua disposició.

-No... no necessito res. Es a dir, res: molt: un consell vostro sobre un cas que...

-Bo, bo! Tira, Temme... tira de sa meua experiència. L'han filada ets anys i es desenganys, i ès llarga, llarga. Hi ha corda per a treure qualsevol barca que vaju de través. Si pot servir-te, tira, tira: jo, content que te n'ajudus. Explica't... sense por!... as gra de dret!

Féu seure al seu costat el minyó, i va escoltar-lo atentament, esguardant-lo amb un sol ull, tot mantenint aclucat l'altre, per davant del qual s'acarrerava el fum de la seva pipa. Acabat, brandant el cap d'ací d'allà en senyal de displicència:

-Ai vatua en Bonosi!- exclamà. Va fumar una estona en actitud pensativa, i, sobtadament, va preguntar al xaval:

-Saps que són, golors?

-Golors?... Uns aucells: oi?

-Oi. Són uns aucells que van sempre a s'aguait de ses gavines; i, quan n'atalaien una que ha fet pesca, l'empaiten i la persegueixen fins que, cansada, amolla es seu peix; i llavors es bergants són amatents a copsar-lo abans que no arribu a s'aigua. Sempre pesquen de sa mateixa manera. Doncs bé, marrec... (para ment en això que et dic)... en Bonosi ès un goler, i vol que tu sigus sa seua gavina. Mai de Déu! Engega'l as botavant!

-Voleu dir?... Ja em semblava a mi que es tracte era estret; però, escolteu, ¿per què no provar-lo? Si resulta dolent, sempre seré a temps de rompre'l.

-A temps de rompre'l?- va fer el vell, aclucant els ulls. -Pse!... sí, tot se pot rompre; però sempre ès un trebai, sempre porta algun mal de cap... i tal volta qüestions i verbals... Oidà! A càrrec de qui van, ses adoballes?

-A mitges.

-Vet aquí un ham, Temme. Si te l'empasses no te'l desclavarás sense raons. Quan en Bonosi veurà que et vols escórrer de sestrop, procurarà collar-te'l, i t'exigirà que li renovus es gussi de cap a cap: que una costella consentida, que una peça des folrat esquerdada, que ses estopes, que es quitrà, que sa pintura... I què porra! ¿Per què entrar-hi, en un tracte que salta a sa vista que ès dolent? ¿Que no ès clar, que aquest homo vol xuclar-te sa sang? Engega'l tot seguit.

-No tan de pressa, s'avi- va respondre el xaval, aferrat a la seva il·lusió. -Demandar no ès vendre. A sa seua proposta jo puc contestar amb una atra.

-Quina?

-Ah!... això em porta a vós: vós, que sou homo de coneixements, me la podeu dictar.

-No pas cap de sa mateixa mena- saltà l'avi Mundet tot arruixat. - No, Temme: no vulgus èsser sa gavina pescadora de ningú. ¡Tu a sa teua! O sol, o patró!

-Es que a mi un gussi em convé com es pa que menjó.

-Vet aquí una veritat com un temple. ¡Ja ho crec, que et convé!... Més que no t'ho figures! Sa canya ès encantada. A sa llarga t'engorroniria. Et convenen es rems, sa vela, sa brega amb es vent i ses ones... Sí, Temme; vas bé: has de comprar un gussi.

-Comprar-lo!- exclamà el xaval. -Oidà!... i diners?

-Tu n'has guanyats, caret- insinuà el vell, observant el xaval a cua d'ull.

-Pocs.

-No tan pocs, per as nostro cas.

-I bé: pocs o molts... ès igual, si han volat.

-I per què han d'haver volat?

-Homo de Déu, perquè sa vida ès cara.

-Doncs... no han volat, Temme!- declarà el vell amb fermesa, després d'una breu vacil·lació. -Parament qui t'ho diu: no han volat.

-Llamps! Això ès saber molt. ¿Que sou bruixot, vós?

-Res de males arts, Temme! Però... amb s'oreia sorda hi sento més fi que s'atra gent amb les dues bones. Ets aucells des cel, entre dos llustres, vénen a contar-me secrets. Res: te dic que es diners no han volat; i, quan ho dic, ho sé.- Aquí l'avi Mundet féu una pausa, i, després, abaixant la veu, afegí: -Es guanyats de sa teua mare basten per as passament de ca vostra, i sa dona no vol tocar es teus. Els posa de banda. Jo sé qui els hi guarda: una persona de tota confiança. Ho sé, Temme. Es muntant no el conec; però, si tu vols podem afinar-lo leri-leri. Ara ho veuràs. ¿Què et sembla que has vingut guanyant, uns dies amb atos d'ençà que pesques amb enteniment?

-No ho sé, llamp me matu... ni d'uns dies amb atos ni de cap dia.

-Doncs jo sí: me sembla que no t'ho erraré de gaire -va fer el vell. I, apuntant-se el broc de la pipa al front, en actitud pensativa afegí: -Sa teua pesca, es dos darrers anys (deixem de banda ets atos), haurà valgut de cinc a sis rals diaris. No en baixa, no; però posem-la a quatre... i comptem. Cada deu dies quatre escuts; cada mes... dotze; en un any... cent quaranta quatre; en dos anys... dos cents vuitanta vuit. Compto pes cap baix... entens? Ha de pujar més, força més. Si la donessis per tres cents escuts, hi perdries.

-Tres cents escuts...- mormolà en Temme. -És força, això? Fan una bella pila?

-Deu pilots de trenta escuts cada un.

-Bah!... no ès cosa- exclamà el xaval, desil·lusionat. -Veieu?... No anem enlloc. Un gussi deu valer trenta o quaranta vegades més: oi?

El vell esclafí una rialleta sense respondre. Es tragué d'una butxaca de la samarreta un paquet de tabac, i, calmudament, es posà a carregar la seva pipa, riu que riu per sota el nas. Després acostà la seva cara a l'orella d'en Temme, i, com de secret, li va preguntar:

-T'agrada, es gussi d'en Bonosi?

-A mi sí; però... alerta!, que no hi entenc res. Què us sembla, a vós?

-Em sembla que a ses teues mans pot durar molts anys. Encara ès a mitja vida, i sa construcció ès bona: roure i estraig... res de ferro. Va bé. Jo, de tu, el compraria.

-Bo!... I bastarà sa mota que heu dit?

-Amb mencos de sa meitat en tindràs prou. Me comprometo a fer-te'l haver per cent vint escuts, amb tot es seu parament i ormeigs de pesca. Deixa sa cosa per a mi... A tu en Bonosi et composaria, mentre que a mi... ell se'n guardarà pla! Li puc dictar sa llei, jo... i ai si no s'hi ajupís! Sé per què ho dic, Temme. No el vui pas atrotinar, ep! Vui sa bona llei i prou. Demana cent vint escuts a sa teua mare, i et responc des tracte.

-A poc a poc- va dir en Temme. -No mogueu res fins que jo us avisu. Sa meua mare podria no tenir es diners, o podria no voler-me'ls donar. Encara que jo els haju guanyats, són ben seus; porque, a casa, ella es senyora i majora, i jo... content que ho sigu!

-Bo, bo! Ès sa bona màxima, Temme. Tant de bo tothom la seguís! Ses teues paraules m'han escaufat com un got de vi ranci. Oi, que sí!, ¡oi que sí! Vatua es marrec! Sí, vas bé: tu proposa, i sa teua mare que disposu. No hi farà puntes, si pensa una mica. Se va envellint força, i ¿què ha de voler sinó que tu prengus gambatge a sa traça que ella el vaju perdent? Però... mira... (sa veiesa sol èsser ganyona): si veus que sorneja i s'arronça, afluixa-li es nu. Tan sols que li pugus desempescar vuitanta escuts, estarem a cames: jo hi posaré ets atos, que te'ls deixaré sobre es mateix gussi, sense rèdits i a tornar-

me'ls quan pugus. Què llamp! m'has entrat per s'ui dret i et vui ajudar. Tira, tira! Es meus diners són aucells que no crien, i sempre tenen una ala fora des niu a punt de volar cap a ses necessitats des proïsme. Estem entesos. Ja has sopat? ¿Oi que no?

-Ara hi aniré. Sa meua mare retira tard de ses seues feines.

-Doncs bé- va fer el vell, aixecantse: -ara mateix, tot sopant o de sobretaula, pots proposar-li sa cosa. No t'adormus: com més aviat millor. Apa! Digues-li que jo t'hai aconsellat. Explica-li sa nostra conversa; però... ep!... no li digus que jo sàpiga qui li guarda es diners. Sobre això.... muixoni! No ès cap mal, i, reportat, en podria fer, perquè podria dur cabòries, i tal vegada raons i engrinyes. Prudència, Temme! Sa prudència ès un vestit que mai no es talla massa llarg, per roba que s'hi posu. Mai no te'n sobrarà. Però també et convé coratge. Sigus homo!

S'acomiadaren; i el xaval ja s'havia girat, anant-se'n, quan el vell l'aturà subjectant-lo per la fímbria del gec. -¡Aquí tens un amic, Temme, un amic de cor! Però para ment en això: si t'ajups a fer de gavina pescadora d'en Bonosi o de ningú més, no tornus a mirar-me sa cara.

Aquest regany afectuós clogué la conversa. En Temme s'allunyà, bon xic preocupat. La nova solució que l'avi Mundet l'instava a temptar li ocasionava cert trastorn. No que no la judiqués bona, ¿Què millor, per a ell, que comprar un gussi, governar-se'l al seu gust, i no haver de partir ganàncies amb ningú? Però... haver de demanar diners a la seva mare! I tants! ¡Qui sap com s'ho pendria, ella, malhumorada com solia estar! Aneu! esquinceu-li, de cop i volta, el vel de les tristeses amb una proposició esveradora com aquella! Convindria, de primer, interessar-la en alguna conversa de coses més lleugeres, portar-la a la intimitat de les paraules que van i vénen, i, després, a poc a poc, insinuar-li la qüestió. A veure: ¿de què podria parlar-li, per assorollar-la una mica?... de què?... No trobava res. Pensem, meditem, com més anava més se li encongia el cor i més confusió hi havia en el seu pensament.

Darda que darda d'ací d'allà, feia estaries per no entrar a casa seva, Per dues vegades arribà al portal i reculà. -Repensem-nos- I, no res, semblava que aleshores se li aturava el cervell. Per fi hagué de decidir-se: ja era massa tard. Va entrar... i que sortís la cosa com Déu volgués. Va saludar, com de costum, la seva mare, i, com de costum, s'assegué en una cadira baixa a prop de la llar apagada.

N'Àuria Maresa feinejava pels fogons al migrat faró d'un llum d'oli, que no estenia la seva resplendor gaire més enllà del vogi de la xemeneia, sota el qual estava penjat. La lluna entrava per una petita finestra teuladera oberta a prop del sostre en la paret de llevant, i, fenent, amb unes llistes com de pols de farina, l'àmbit ombrívol i blavós, es reflectia a la paret de la banda oposada. El xaval ocupava un dels llocs més fosquejants; i això va semblar-li una sort, perquè així no es veuria si estava pàl·lid, com per força ho havia d'estar.

La primera dificultat que se li presentava era la humor taciturna de la seva mare: allò que ja havia previst. La dona estava de mala lluna... aneu! Ès clar que un home llest procuraria eixamorar-la i eixorir-la amb un bell articleig: ho comprenia, i ja abans ho havia comprès molt bé; però se sentia completament negat per a qualsevol plet que s'hagués de guanyar amb la llengua. No sabia què empescar-se. El cor, però, li deia: -Apa, apa; prova, prova.- I va posar-se a parlar sense saber què deia i amb el seny mig esbalaït.

Va parlar a la babalà: de la diada de Sant Cristòfol, de l'alça del peix, de la vinguda de forasters... I, sobtadament, se li acudi una idea que li aclarí tot l'esperit: una bona idea per a interessar la seva mare a la conversa. Fent-se ressò d'una notícia i uns comentaris que havia recollit per atzar a la platja, va criticar els escrúpols d'alguns barcelonins i alguns senyorots de la vila que pretenien alçar barraques de banys per evitar-se la vergonya de vestir-se i despullar-se al ras (¿oi, que delicats?)... i en canvi (ara mireu quin escàndol!)... demanaven que se'ls permetés banyar-se barrejats homes i dones; però això l'Ajuntament no ho concediria.

-I ca!- exclamà tot seguit n'Àuria Maresa rompent el seu ombrós silenci. -Que som moros, aquí? ¿On s'és vist, voler enderrocar ses bones consuetuds amb escarafalls de decència?

I ja la conversa estigué armada.

En Temme la deixà córrer bonament, i, aprofitant-ne amb satraperia un tomb favorable, entrà a relatar el seu articleig amb en Bonosi. Ell mateix no se sabia avenir del seu enginy i de la seva picardia. Mai no s'havia sentit tan obert de potències. Tot manyac manyac, va explicar els tractes que aquell terrassà-pescador li havia proposat, i els aventatges que li havia pintat de la pesca en bot sobre la pesca amb canya: allò dels deu peixos per un. Un disbarat, ès clar! ¡Déu l'en guard, de deixar-se enxarxar en tals tractes, ni de creure en tals aventatges! Però sí que era cert que un pescador, amb una barca, podia acampar-se la vida, i d'altra manera no. I això l'havia preocupat, i, cercant una

conjuminació al negoci i no trobant-la, havia consultat últimament l'avi Mundet... i aquí el consell de compra i el preu.

-Així, estem?- saltà la dona, girant-se, amb posat d'enuig, vers el seu fill.

-No crec...- mormolà el xaval.

-Prou!- féu ella, interrompent-lo. -¡Ni una paraula més! ¡Estarem bé, que els forasters s'hajun de ficar a governar a ca nostra! ¿Qui l'empeny, s'avi Mundet? Tafaner, més que tafaner! Bon cap deu haver-te posat! Però calla-t'ho: no vui saber-ne res, de ses seues conxorxes. ¡Ja li cantaré sa canya, jo, an aquest bo de vei que, de tant treure es comptes de sa bossa dets atros, descuida els de sa seua! Ja em sentirà, si no ès sord!

El xicot, esmaperdut i adolorat, romangué mut una bella estona, esperant que s'esbravés aquell vent de tempesta. Després, sense atrevir-se a alçar el cap, va dir:

-Me sembla que veieu ses coses més negres que no són. No, s'avi Mundet no tenia cap intenció de ficar-se per res amb nosatros: hai sigut jo, qui li ha demanat consell. I, per haver-me'l donat a sa seua manera d'entendre, no mereix pas cap mala cara, sinó moltes de gràcies. I això no vol dir que l'haguem de pendre, es consell. Arreconeu-lo, si no us plau, i doneu-me'n un de vostro, que jo me l'estimaré encara més i redemés. Poseu-vos a redors de ses quimeres, i, escoltant només sa veu des vostro bon seny, digueu-me: ¿ès car o no, es gussi d'en Bonosi, a preu de cent vint escuts? Me convé o no me convé?

-No- va respondre la dona resolutament. -No t'hai criat per a pescador, a tu.

-No? I doncs?...

-No- repetí ella. -Si cadascú es cuidés des seus negocis, no hauries vingut avui amb aquestes cabòries; i, si coneguessis qui et vol bé, no escoltaries atra veu que sa meua. Què se me'n dóna, a mi, que portus o no portus peix? Pesca, diverteix-et... està bé! Però sa nostra fortuna ha de venir d'atros vents. No t'hi capficus. Deixa'm fer a mi.

-Mai no m'h'ai oposat a ses vostres resolucions, mare- replicà en Temme. -Us veig es pensament... i, en bona refè, no voldria pas matar cap de ses il·lusions que estimeu, ans desitjo que Déu les beneieixu i us les tornu flors fruiteres. Trobo de bona llei sa vostra esperança en es meu germà d'Amèrica, i em sembla de raó que ell, arribat es cas, posu sa seua fortuna, i àdhuc sa seua vida, as vostros peus, perquè ni ell ni jo, per més que fem, no podrem mai pagar-vos es deute d'amor que us tenim; però jo hai de pensar d'atra manera que vós. Malaventurat es germà que ha de refiar-se d'un atro! I ¿per què me n'hauria de refiar? No sóc fort? ¿No tinc dos braços, com ell mateix, i bon seny i ganes de trebaiar? I, per atra part, sa obligació, que ell té, d'emparar-vos en podent, no cau sobre meu, també? És clar que hi cau; i m'hi cau bé... oidà!... i l'acomplir-la em fóra un goig, mare. Doncs ¿perquè me n'heu de privar? ¿Per què voleu que m'engorroneixu com un perdut sense vergonya? Ai Crist de Déu! Que no sóc homo, jo? ¿Que no tinc es mateixos drets que es meu germà?

Havia començat el seu parlament amb to humil; però s'havia enardit per graus, i acabà alzinant el cap i afermant la paraula amb un alè de noblesa i fortitud.

N'Àuria Maresa va portar-se les mans a les tempes com si es sentís esbalaïr.

-Drets! drets!- exclamà amb veu sorda. I de sobte, amb un moviment tràgic, tota altiva i traspostada, avançà dues passes vers el minyó, cap al mig de la cuina.

El mocador del cap li havia caigut sobre les espatlles, entorn del coll, i, desentollades, les trenes de sos cabells blanquejants penjaven en desordre, a grans bagues, pel seu clatell i les seves galtes. Sa cara ossosa, de pòmuls i front prominents, dins el raig de la lluna, que en projectava a la paret una ombra agegantada, semblava una pàl·lida calavera amb un flam de resurrecció dintre les profundes conques dels ulls.

-Drets!- repetí. -Està bé! Vols es teus drets!... T'entenc més bé que no et penses, Temme. Darrera ses teues paraules sento totes ses veus des teu cor ingrati. Les sento, oidà! Dintre teu m'acuses d'haver venut sa barca i sa barcada de ton pare, i de no haver-te'n guardat sa part que et pertocava per heretatge. ¡Com si jo no en fos estada mestressa! Fills! fills! Llops, dic jo! Ses deixes des meu marit eren ben meues, per sa seua voluntat i perquè amb ell les havia afanyades. I ¿on són es vestits que me n'hai comprats? on són, ses viandes que n'hai dutes a sa boca? De tot me só despresa per vosatros, i ho hai posat a ses mans des noi gran perquè, a bé d'ell mateix i teu, obrís és camí de sa fortuna. Quina mare fóra estada més generosa? ¡I et queixes! Què t'ha mancat, a tu? ¿No t'hai fet gran amb ses suors des meus dies i es desvetllaments de ses meues nits? I quan t'ho hai retret? No pas mai, llevat d'ara,

que amb una punyalada m'ho foragites des cor. Ès que... ses mares no les donem de comèdia, ses coses, sinó de veritat... i no ens dolen. I, en canvi, tu... que diferent! Has fet alguns guanys, i me'ls has portats com si me'ls donessis; però... què ès cas, de donar! Me creies obligada a guardar-te'ls... i ja et requen... i véns a demanar-me'n compte. Fills! fills! Llops, dic jo! ¿Voleu matar-me, entre l'un i l'atro? L'un amb es seu callament!... l'atro amb ses seues exigències!... I bé, acabeu-me aviat, infeliços!... i... a veure, a veure on trobareu una atra amor com sa meua.

Als darrers mots se li havia trencat la veu; i, deixant-se caure de gairell, mal asseguda, en una cadira, es recolzà en una taula que hi havia al mig de la cuina, i esclatà en un gran plor.

Amb tot això en Temme estava verament consternat. Aquelles injúries tan inesperades, enc que injustes, l'esglaiaven venint d'un ésser tan august i estimat com la seva mare. Més d'una volta havia volgut protestar-ne i obert la boca i allargat els braços amb aquest intent; però no havia trobat paraules, ni manera d'encabir-les entre el davassall de les que el ferien, i havia romàs mut i astorat. Mes, en veure que la dona plorava, l'envaià una tendresa tota dolorida, i, humilment agemolit a la seva cadira, entre sospirs, brandant el cap apesantit, va dir dolçament:

-No m'heu entès, mare... creieume. ¡Jo, passar-vos comptes!... I ara! Quan hai dit tal heretgia?... Anem, dona, no ploreu. No crec pas haver-vos trencat es respecte; però, sigu com vulgu, ja em sap greu d'haver-vos parlat de res. Si m'hagués figurat que sa cosa podia costar-vos una sola llàgrima, hauria callat com un mort. No ploreu, dona, no ploreu. Us hai proposat sa compra d'es gussi d'en Bonosi perquè em sembla un negoci bonic: encara estic a ses mateixes; però, si us desagrada... fora! Façus sa vostra voluntat. I jo, content. De sa vostra boca no pot eixir cap paraula que no miru as meu bé: tan bo n'ès un sí com un no. ¿Que m'hai de pensar que em vulgueu perdre vós? ¿No m'heu servit de seny, quan jo encara no en tenia? ¿No m'heu acampat, quan no em podia valdre de mi mateix? Doncs de qui m'hai de fiar, jo? Anem, no ploreu, dona. Jo estic sempre a ses vostres ordres.

Va callar una estona, i després repetí mantes vegades aquests mateixos conceptes, entre pauses, ara l'un, ara l'altre, esforçant-los i àdhuc embrollant-los de tant voler-los aclarir; i, veient que la seva mare, enc que s'era calmada del plor, romania taciturna, desitjós de desentristir-la, s'hi atansà per abraçar-la i amoixar-la una mica. Però, al primer contacte, ellà l'esquivà amb un moviment esquerp, i, llevant-se dempeus, va dir-li, amb accent gemegós:

-Prou, Temme. No em marejus. Vols fer-me un favor? No em parlus de res més. Deixa'm en pau. Ès tard. Estic llassada. Sopem i... a dormir.

-Com vulgueu- va fer el xaval, desconcertat. -Però... em dol que estigueu ressentida de mi.

-T'hai dit que *prou*, Temme!- contestà la dona amb agror. -Avui tinc es cor ple d'espines. Val més no tocar-lo.

Va posar el sopar a taula, se serví la seva part, i, amb el plat a la mà, va anar-se'n com de costum, cap a la vora dels fogons, on restà drete, girada d'esquena al seu fill, sense dir mot.

En Temme no se sabia avenir d'aquelles escenes. Com més les repassava, més li semblaven fora de to. Ni mai que hagués parlat de res! Maleït fos el gussi! Però ¿qui s'havia de figurar que una proposició tan innocent hagués de causar tan bell disgust!

Quan hagué fet d'esma i sense delit el seu àpat, tragué de l'armari cantoner una bombeta d'oli, l'encengué i, roncejant a posta per la cuina, donà per tres vegades la bona nit, a estudiats intervals, amb el seu accent més afectuós. A la primera obtingué una breu resposta; a la segona, un moviment de cap; a la tercera... res. Era inútil insistir. Va anar-se'n amb el cor oprimat, amb la consciència intranquil·la com si hagués comès un crim. -Haver fet plorar una mare! ¡Maleït sigu es gussi! I, si ara ella s'emmalaltís i morís... Crist de Déu, quin remordiment!

Amb aquesta aprensió dolorosa anava pujant l'escala que menava a la seva cambra. Tots els seus sentits estaven propensos a l'alarma; i, de sobte, brollant d'en mig de la quietud sepulcral de la casa, l'estremí quelcom esglaiador. ¿Una veu sospirosa?... Un gemec profund?... ¿Què era, allò? S'aturà amb els cabells eriçats. ¿No l'haurien enganyat, les orelles? Va escoltar esveradament, retenint l'alè. La seva ànima es dilatà dins un silenci immens i buit com un abisme de nit sense núvols ni estels. Convençut que no sonava cap soroll enlloc, tornà a pendre la marxa escala amunt. Ja era a dalt, quan se li repetí l'esglai. Però ara no s'havia enganyat: n'estava segur. Una veu apagada, com nascuda de les ombres, havia sil·labejat distintament el seu nom: -Temme.- ¿El cridava algú de l'altre món?... ¿I si fos la seva mare, que patís alguna basca i estigués reclamant socors, mig esbalaïda, quasi sense alè?...

Era precís inquirir-ho. Va deixar la bombeta sobre un moble i redavallà ràpidament, procurant no fer soroll, tocant amb prou feines, d'escallimpantes, els graons amb sos voladors peus nus. Estava ple d'inquietuds i de temors; el baticor cuidava ofegar-lo; tots els seus membres tremolaven; però, home de

la solitud, no perdia fàcilment la serva, i, àdhuc en aquells moments de trastorn, sabé capténir-se per no causar immotivades alarmes.

Arribat a baix, es submergí dintre la xomba d'ombres del recó de l'escala, i, des d'allí, vinclant el cos i allargant el coll, sotjà sigil·losament cap a la cuina. Li semblà deserta. Buidors per ací, buidors per allà... El blanquejar feble i vaporós dels raigs de la lluna, estenent vels per l'aire... Al fons, la flameta del llum, petita i groga com una poncella de ginesta, quieta, vetlladora... Vetlladora sobre ningú?... ¿Abandonada a cremar sense profit?... Era estrany!

Un sorollet va orientar-lo. Cercant d'on venia, abaixà l'esguard i... (¡Déu de misericòrdia!)... veié la seva mare gitada en terra, com atuída per la desolació... i, quasi al mateix instant, va sentir-la que gemia i l'invocava apagadament: Temme!... Temme!...

El seu primer impuls fou d'abalançar-se vers ella i respondre-li amb un crit de l'ànima; però, tement espantar-la, refrenà el moviment i ofegà el crit convertint-lo en unes retingudes veus advertidores, que gradualment s'elevaven i aclarien. -Mare... mare... Sóc jo.- I s'hi presentà.

Ella es posà de genollons, i va implorar-lo desficiosament.

-Temme, perdó!... ¡Temme, no puc viure sense es teu perdó!

-Vós, perdó a mi!... I ara!- exclamà el xaval, esfereït d'una santa horror. -¿Que ens hem tornat boigs, a casa?

-Perdó!- tornà la dona. -¡Es perdó o sa mort!... ¡T'hai desheretat, Temme; t'hai despullat! amb sa més bona intenció des món, això sí! Però sigu com vulgu, sóc sa teua desgràcia. Escolta:... t'ho hai de confessar... no te'l puc comprar, es gussi. Era teu! Jo te l'hai robat! ¡Sóc sa teua desgràcia! Ho veig! ho veig! ¡I no puc viure sense es teu perdó!... Temme!...

-Preneu de mi tots es perdons i totes ses benediccions que vulgueu; però... ¡alceu-vos, per s'amor de Déu i des sants!- saltà el minyó, interrompent-la. I provà de sollevar-la i no pogué, perquè ella, en comptes de donar-s'hi aire, s'hi oposava amb tot el seu pes, i era molt alta i corpulenta, enc que eixuta de carns. Aleshores, no trobant altra manera de deshumiliar-la, ell se li agenollà al davant, i, abraçant-la per sobre els muscles, amb suau pressió l'anà ajupint, tot instant-la a seure.

Ambdós s'aclofaren en terra a poc a poc; i la dona, emparant-se de les mans del xaval i retenint-les entre les seves, jup el cap i ombrejada la vista pels esblenats cabells, que hi flotaven pel davant en davassall, va dir, tota humil i anguniosa:

-Escolta'm, Temme, caret meu, escolta'm!... I no em trencus s'enraonament. Me vui confessar amb tu, que ja ets un homo pes seny i sa bondat. Ho necessito. Deixa'm descarregar es cor, per s'amor de Déu!... Féu una pausa, i, abaixant la veu, prosseguí: -Suara t'hai atracallat... i tu parlaves com un sant; però jo, llavors, no ho coneixia. Més tard, sí. I, amb tot i això, com més bones eren ses teues paraules, més em ferien i em revoltaven. Estava tota enfurrunyada... i coneixia que no tenia raó... i m'enfurrunyava més. ¡Ai, Temme!- sospirà profundament. -Sigu com vulgu, quan has acabat de sopar estava a punt de caure as teus peus. Sa vergonya me n'ès aturada... i sa angoixa, sa meua gran angoixa, m'ha escanyada a sa gola sa bona nit cada vegada que volia tornar-te-la. No podia parlar, i t'hai deixat marxar entristit per sa meua mala cara. Però tu no as patit tant com jo... ah! no, Temme t'ho juro!... Així que has estat fora i só restada sola a sa cuina, me só vista negra com una bruixa, dolenta, botxina de sa innocència. ¡Ai, es turment de sa injustícia! ¡Ai, es turment de sa culpa, Temme! No em podia sofrir jo mateixa. Me sentia deixada de sa mà de Déu. M'espantava sa nit, m'espantava sa quietud... Talment sa soledat m'abordava per tots cantons amb una mena de lladrucs sense veu que em glaçaven es cor. ¡Hai patides ses penes eternes!... I aclaparada, endarnegada, boja, me só abatuda en terra, gement, implorant es teu perdó i el de Déu.

Aquí doblegà el cos endavant i es cobrí la cara amb les mans. Hi havia en l'aire quelcom de fatídic. El silenci venia amb un zumzejar sord, com si traís el pols d'algun esperit invisible. En Temme sentí córrer per la seva esquena unes ditadetes fredes i subtils, i s'estremí amb una esgarrifança.

Al cap de breus moments, n'Àuria Maresa es reincorporà, sospirant, i va reprendre el seu parlament.

-No sé com m'has sentit, Temme. Te cridava... i no et cridava. Jo creia que ses meues veus ofegades no podien arribar a ses teues oreies. Però has comparegut... t'hai vist as meu davant... i, per més agre que sigu as respectes d'una mare, no hai pogut mencos d'agenollar-me a ses teues plantes i declarar-te es meu pecat. I te l'hai declarat a ses crués, per sa seua cara més lletja. I això tampoc no ès de raó... perquè, si tinc culpes, també tinc disculpes. Vui que ho sàpigues tot, caret: tot, es bé i es mal. Que, si t'hai atruquejat, ha sigut brandant sota es pes de sa meua creu... perquè ja fa anys, Temme, que la tragino a espatlles macades... i ja no puc més!

-Massa que ho sé!- exclamà en Temme; amb dues llàgrimes cara avall. -¿Què m'heu d'explicar que jo no veju i no ploru, santa dona des meu cor?

-Sí, tu saps alguna cosa, però a ses embastes. Escolta, escolta...- féu ella. I amb uns termes que haurien sigut engelosidors per al xaval si un sentiment d'immensa pietat no l'hagués protegit contra tot altre, pintà les seves antigues il·lusions en el fill gran (despert i garrut, educat en un col·legi, enlletrat i fort de comptes i de dibuix); i contà com s'era despullada de tot per ell; i recordà les alternatives de goig i pena, d'esperances i decepcions, que l'havien tempestejada, després, tota la vida; i va dir:

-Quan li vaig abocar a ses butxaques sa barca i sa barcada de son pare, i es meus mobles i paraments millors, a mans trencades ho vaig fer i sense cap rerepensament de beneficis a esperar-ne. No m'espantava, a mi, sa misèria. Ses mares som aixís. ¡Que ell fos ric i venturós, baldament no es recordés mai més de mi! En girant ets uis cap a tu, fou quan valg començar a basquejar. Perquè vaig veure que t'havia desheretat... i això m'era un clau, caret meu!... I no trobava consol sinó pensant que, de sa fortuna d'en Jordi, havia de pervenir-te'n més bell goldiment que des dret que jo t'hauria pogut guardar. Però... ¿i si sa tal fortuna no venia?... Jo crec que vindrà, Temme. Ho hai de creure per no morir! Però de cert, ben cert, no ho sé. I vet aquí es meus neguits d'anys i anys. Més que no pas sa veiesa, febrades i glaçaments d'ànima m'han emblanquits es cabeis. I ara, darrerament... ¡Aquesta sí que no podràs perdonar-me-la!

I callà brandant el cap tristament.

-Calmeu-vos, calmeu-vos!- suplicà el minyó. -¿Què us hai de perdonar, dona de Déu, si, de totes ses vostres històries, no en trec sinó comptes a favor de ses vostres bondats?

-Sóc sa teua desgràcia, Temme!- exclamà la mare. -Fins ara havia disposat de coses afanyades amb suors meues o des meu marit; però ara, darrerament... Mira: m'havia jurat a mi mateixa que es teus guanys me serien sagrats. Els posava de banda per comprar-te'n una barca. Cert com sa mort, aquest era es meu pensament. Fins i tot, per fugir de sa temptació de tocar-los, els tenia fora de casa, en mans d'una persona de confiança. Doncs bé, Temme... res no hi ha valgut!

-Els heu enviats as meu germà: oi?

-Tot ho fonc de sa mateixa manera- contestà la dona amb un accent de dolorosa seguretat. -Pes darrers de març en Jordi em va escriure que necessitava diners per sortir-se d'un mal pas. Me deia que una quantitat petita podia salvar-lo... cent pesos... si més, millor. Vaig pensar en sa teua mota. Sabia que robava ses teues suors, Temme. Sabia que matava sa tranquil·litat de sa meua consciència, es descans de ses meues nits... Ho sabia! Àdhuc desconfiava d'en Jordi més que atres vegades. Però jo era com es jugador que ha perdut es seus cabals a una carta i vol tombar sa sort, i dobla ses postes, i s'hi juga ço des seu i ço dets atros, i sa vida i s'ànima. Una vegada, a sa taverna, en vaig veure un que va jugar-se es soldat des seu germà i, acabat, va penjar-se a s'obre des seu llagut. I jo sóc així mateix. Estic lligada amb en Jordi fins a sa perdició. Sa seua carta va embogir-me, es cap m'anava en roda, i... no hi va haver remei!... vaig anar a cercar es teus diners. En Ramon de can Sureda, que llavors havia d'embarcar-se de mariner, se'ls va endur cap a s'Havana. I ja mai més no hai tingut repòs. Sa teua barca, Temme! Mata'm!... Eren ses teues suors... ¡Quatre cents escuts!

-Quatre cents escuts!- repetí el xaval amb un to d'admiració i de recança que no pogué dissimular.

-Sa teua barca!...

Ambdós s'esguardaren brandant el cap amb cert aire de bogeria. Els glaçava un alè d'aquella fatalitat divinitzada pels grecs, terrible, matadora de l'albir, dominadora incontrastable en apariència; fúria de la naturalesa orba i encadenada, que només els deixebles de Jesucrist saben combatre i vèncer. En Temme pensà en els xucladors que engoleixen les naus i contra els quals no hi valen rems, ni veles, ni màquines de vapor, ni destresa marinera. I veié la seva mare perduda, irredimible de la seva misèria. Perquè ¿quin guany no resultaria inútil? El xuclador d'Amèrica ho dragaria tot.

Però aquest pessimisme no s'imposà sinó per un moment a la seva amor. L'afflicció de l'única persona que ell havia estimat del món el féu oblidar de si mateix i de qualsevol pensament que no fos el de la urgència d'aconsolar-la; i la tendra pietat filial esvai com amb blancors d'alba totes les fosquedats del seu esperit; i ja no ressonà al seu dedins més que una cantúria d'idees generoses tan espontànies que no li costaren cap esforç, i tan clares i evidentment aconsoladores que l'ompliren de joia. Les paraules vessaren de la seva boca plenes d'efusió i de sinceritat.

-No us afligiu així, santa dona des meu cor. Tot això no és res. Ploreu per falòrnies... creieu-me! Jo no us trobo pas pecat. Es meus diners eren ben vostros, perquè jo us els havia donats. Podíeu esmerçar-los com volguéssiu, i no me n'havíeu de recaptar cap permís. Oidà! Si m'hagués figurat que es goig més gran que podíeu haver-ne era de llençar-los as carrer, jo mateix us hauria obert es balcó i us hauria dit:

«-¡Apa, divertiu-vos! tireu batejada!» Però vós no els heu llençats, sinó què n'heu feta una obra bona. Que no és més bonic, encara, això?

-De veres, Temme?... Tu m'ho aprofites?

-I com heu pogut dubtar-ho un sol moment? Sembla que no em coneixeu, ai coi!... ¿Per què em plau de guanyar-ne, de diners, sinó perquè us alegrun? ¡Que us hajun servit de pena i turment, me dol!

-Ah, Temme!...- exclamà la dona. I s'hagué d'interrompre: una gran onada de consol i d'agraïment l'ennuegà. Després de tantes angoixes, rebre aquella absolució d'àngel, tan ampla, tan completa i tan sense recances! i sentir ensem al cor una mena de ressò de les al·leluies del cel i una frescor de vida nova que se'n puja venes amunt!... Ah, Temme, com m'estimes!

-I doncs?

Ambdós s'inclinaren i varen plorar l'un sobre el muscle de l'altre.

Després n'Àuria Maresa s'apartà els cabells del front i esguardà el seu fill amb embadaliment. Certament no l'havia conegut fins aleshores. ¿Quina mala febre l'havia emboirada? ¿Per què, d'aquell fill de les seves entranyes, ella mateixa se n'havia fet, tant de temps, una càrrega i un remordiment? ¡I tan fort i tan bo i tan assenyat com era! I àdhuc bonic... a malgrat de les parpelles ratades i de la pell gravada de verola... bonic d'una boniquesa resplendent, vinguda dels dintres. I passà per la seva ment una comparació, una percepció ràpida i profunda: en Temme era un humil fanal encès, i en Jordi un pompós salamó apagat; l'un era el fill del seu cos, i l'altre era el fill de la seva ànima. Pobre Temme! Oh el goig de contemplar-lo, d'amar-lo i de sentir-se'n mare! ¡I haver-lo tingut com abandonat!...

-Temme, caret meu! No et dolgu d'haver ajudat es teu germà. Jo encara espero que te'n pervindrà un cent per u. Però no hi hem de pensar en sa seua fortuna. Si ve... millor!; però, vingu o no vingu, tu i jo podem ésser feliços. Comprarem una barqueta. Tu pescaràs. Jo, a casa, endegant ses nostres coses, sempre esperant-te, amatent a servir-te. Alguns dies m'embarcaré amb tu: t'ajudaré a calar i llevar...- I la dona va anar tirant plans i més plans. I en Temme l'escoltava encantat, i només anava aprovant cada frase amb un moviment de cap, amb un somriure, amb una exclamació : -Això! això!

I després, tots dos, aficionats a la saborosa conversa, començaren a retreure records. -¿Te recordes, caret, d'aquell dia que vàrem anar a sa Boadella, i tu pescaves i jo fregia es peix, i...?- I sí! el xaval es recordava de tot, punt per punt; i de quan es girà mal temps i s'hagueren de soplujar dins una barraca de carrabiners, i de quan ell s'adormí a la falda de sa mare. -Oidà! I us recordeu, vós...?

¿Per què seguir-los en aquestes referències interminables? Eren dos instruments sonors i conscients, que s'agradaven de temptar llurs acords i de fruitar una i cent voltes els matisos harmònics de llurs notes unides. N'Àuria Maresa no es cansava mai de provocar aquells acords i d'observar l'efecte de les seves paraules en els ulls del seu fill, ara espurnejants de joia, ara humectats de tendresa, ara somniadors, ara admiratius... I, percaçant-hi aquestes expressions, es perdia dins les puríssimes blavors d'aquells ulls, amb un goig comparable al de l'au desniada de poc que, en llançar-se a l'espai, es meravella de les immensitats que descobreix, de les suavitats i abundàncies d'aire que palpa sota les ales, i de les llums i colors que la solliciten i encanten. S'amarava de l'ànima del seu fill, i mai no se'n sentia prou impregnada; i en Temme tampoc no s'hauria sentit mai prou sadollat dels afulacs d'aquella «santa dona d'un parlar tan entrador». Projectes, records, promeses... una idea en portava una altra, i mare i fill platicaren llargament, embadalits, amb les mans entrelaçades, oblidats del món extern, sense noció de temps ni de lloc.

Últimament ja en Temme no deia res, escoltava bocabadat, i les parpelles, apesantides de son, se li abaixaven fins a mitja nineta. N'Àuria va adonar-se'n, i de cop i volta va tornar a la realitat. -Oidà, caret meu! quina hora deu ésser?- Ambdós miraren a l'entorn, estranyats de trobar-se asseguts en terra sobre les nues rajoles. Tot seguit recordaren la penosa escena, i el front se'ls aombrà i caigueren en certa confusió i rubor; però s'esguardaren, i, rebrollant en llurs ànimes la joia del moment present, esclafiren a riure. -¡Noi, Temme, quina badada! I ¡vaia quina seiedora més fresca ens hem cercat! ¡Sort que és temps d'istiu! No era pas fàcil que caiguéssem daltabaix de ses nostres cadires. Però... ¿a quantes devem ser, de sa matinada? ¡Ni que haguéssem anat a sarau de nit!

El gat, ajagut en actitud d'esfinx sobre un escambell, amb les potes arronçades sota el pit, els esguardava amb una admiració suficient a esbatanar els seus ulls rodons i fosforescents, però no prou forta per a deixar-lo completament del son placèvol en què estava submergit el seu cos cotonós i calentó. La lluna ja no entrava migradament per la petita finestra teuladera, sinó a faldes esteses per la porta balconera del pati, amb una claror que, de tan intensa, arribava a groguitar.

Mare i fill es llevaren dempeus. N'Àuria, esparvillada i eixerida. Avesada a la vetlla de malalts, la son se li esvaïa fàcilment, i, amb l'emoció que sobreexcitava sos nirvis, no hi havia en ella cap sentit que no

estigués més despert que d'ordinari. En Temme, en canvi, embriagat de son i de delícies, estava com estupefacte. La claror l'enlluernava. Les lleixes i el rasteller li feien l'efecte d'una lluminària: pots, xicres, ansats i tupins hi fulguraven amb perles brilladores, i el rest dels plats era un joc d'arestes de llum com aquell amb què els pintors solen nimbar les testes glorioses. I li semblava com si la nit oscil·lés amb un dolç i llarg gronxament: ara una lenta balançada n'atansava el cor i es sentia, més i més perceptible per instants, la llunyana cantúria de rossinyols que hi ressonava; ara una altra balançada l'apartava a poc a poc, i la cantúria s'anava afeblint, afeblint, fins a perdre's en un silenci immaculat.

N'Auria Maresa no s'estranyava, ni tal volta s'adonava, de cap d'aquelles coses. Va endegar els llums. Volgué que de totes passades el xaval prengués un brou de la reina; i encengué el fogonet d'esperit de vi, escalfà aigua, baté dins un vas un rovell d'ou amb sucre... i xerrotejava i reia i es movia delitosament com si es fos rejuvenida. El fet d'haver passat de clar la nit tenia per a ella l'encís d'una calaverada d'amor. ¡Quin alleujament d'ànima! Quina joia! Quan el xaval s'hagué retirat, encara la dona anà rient en la solitud. Rigué amoixant el gat, rigué rentant el vas, rigué penjant el pot a la clavera... i no hauria pas sabut dir per què. Estava plena d'una aura primaveral i d'una ufanor interna, de la qual brollaven flors rioleres que pujaven a esbadellar-se als seus llavis.

No tenia ganes de ficar-se al llit. Reclinà una cadira, de respatller a la paret; s'hi va ajaure ben asseguda, aplanant-hi l'esquena; i a poc a poc s'acodormí, tot fantasiejant un idil·li de pescadora: mars d'atzur, roques daurades, platges fines i coixinoses com els flancs d'una verge... i, dins la bella solitud, una fresca barqueta que arriba amb el fill estimat. S'entrebaltia i es despertava; s'entrebaltia i es despertava... I passava pel seu pensament aquella idea d'abans: en Jordi era el fill del seu cos; en Temme el de la seva ànima. I aquesta idea s'anava reproduint, reproduint, entre els seus sons i dins els seus somnis.

IV

EL COLLARET

La cala de Sa Foranera, situada no gaire lluny de Blanes, és una de les més feréstegues i ombrívols de la costa; però és també, durant les bonances d'estiu, una de les més quietes, més fresques i més plàcides que poden trobar-se. Com que la ceneixen per la banda de terra uns cingles alts i espadats pels quals és perillosa la davallada, quasi no la visita mai ningú, com no sigui anant-hi en bot per la mar: així és que sol romandre solitària dies i dies, i no sembla sinó que, lliures de tot contacte pertorbador, s'afinen més i més la frescor i dolcesa de ses ombres i la puresa cristal·lina de ses aigües, en el bon temps d'estiu. En penetrar-hi, un hom sent com si trenqués quelcom de vírginal i fes estremir cert misteri.

Allí pescava en Temme, una tarda, pocs dies després de la borrascosa escena nocturna amb la seva mare. D'ençà d'aquella escena, la seva mare s'era trasmudada de tal manera que no semblava la mateixa dona. Abans solia estar sorruda i com lassada del treball: ara, en canvi, sempre estava delitosa, i era amable i falaguera, i feia tots els possibles per trobar-se amb el xaval i retenir-lo al seu costat tant com podia; participava dels projectes d'ell, li aplaudia les bones pesques i sospirava pel moment de comprar-li una barca. Àdhuc la seva faç s'era esbandida d'una mena de crepuscle de joventut, que l'animava i entendria. El canvi no podia ésser més satisfactori. En Temme n'estava enartat, i havia reprès amb més il·lusió que mai les seves tasques.

Sospitant que dintre les obscures xombes submarines de Sa Forcanera havien d'amagar-s'hi grossos déntols i congres, havia decidit de parar-hi una canya llarga amb un guarniment també llarg i carregat de plom a faisó d'un llença. ¡Quina alegria causaria a «sa santa dona» si pogués portar-li un peixàs d'un parell de carnisseres!

Amb aquesta il·lusió havia davallat per la cinglera, arrapant-se a les crétues i tavelles de la penya, després d'haver tirat daltabaix de la timba els seus estres entollats amb el gec i d'haver-se penjat a l'esquena l'olla del grumeig, lligada al coll per les anses amb una cordella; i, un cop assolida la pedregosa platja, havia saltat de roca en roca fins a situar-se en una de grossa i assaplanada que es forejava cap a la boca de la cala.

Hi era des de les primeres hores de la tarda. Tenia calada la canya llarga, estrebada al seu costat amb tres pedrasses sobre el saplà on estava assegut, i, tot vigilant-la a cua d'ull de tant en tant, pescava a mà amb la canya curta, que, pel seu guarniment d'hams petits, era un enginy més apropiat per als peixos poc corpulents que més abundaven en aquell recó de la costa. N'havia alçats ja molts: serrans, tords, jodrioles, escórpores, vaques serranes... Formaven ja sobre la roca un munt de joiells vivents, que panteixaven i es retorcién amb un lleu sorollet metàl·lic, projectant a l'entorn, com

espurnes de foc, les escates d'or que se'ls rompien amb la contorsió i el fregadís.

Els braços li dolien i va pendre's un petit repòs: una estoneta de respir i de contemplació. S'hi estava bé, en aquell paratge. I ¡quina solitud!... quina calma!... Ningú enlloc... ni cap altre soroll que el d'un dolç rebotzegament d'aigües, que ara sona part d'ací, ara part d'allà, vingut del fons de balmes i cavernes inconegudes. I quina fresca! L'ombra era allí més profunda que la de cap pou. Les rossors del sol s'obiraven només al lluny, molt en l'aire, cap al cim dels alterosos penyals. Donava bo, de respirar a boca plena. L'aire era saborós i tenia unes flaires especials i agradoses: bravada de les borles i serrells xopejants que les algues i els líquens de les roques arrossegaven sobre el mar; ràncies fortors de voluptuositat que transpiraven de les grans penyes nues, amoixades per les ones; perfums que, decantada sobre l'abisme, exhalava la capçada balsàmica d'algun pi venturer; aroma que difonien unes mates de llor crescudes en una esquerdada enruginada; olors que, totes plegades, en formaven una que en Temme no hauria sabut destriar ni definir, però que li era plaent i el reconfortava. I va somriure amb un goig puríssim, i va beneir el seu ofici de pescador; perquè ¿quin altre proporcionava uns obradors tan esplèndids i ben olents?

L'aigua era tan clara, que, allí on era poc profunda, quasi es podia dubtar de la seva existència. Els grossos còdols que constituïen el fons marí de la part més engolfada de la cala, s'atalaiaven tan netament com si estiguessin a l'aire lliure; i àdhuc a l'aire lliure, no s'haurien presentat tan lluent i vivament acolorits. Una ondulació, com d'una flama verda i diàfana que hi passés per damunt, els comunicava de tant en tant una tremolor vagarosa; i en això es coneixia que estaven submergits. N'hi havia de verdosos, de groguencs, de blavissos, de rosats... Quasi tots eren de formes arrodonides. Alguns semblaven galtuts i criaven unes cabelleres finíssimes, d'un verd tendre, quasi lluminós. Vora la roca on seia en Temme, n'esquenejava un, d'una apariència tan mórbida i d'una color rosada tan suau, que semblava part del cos d'alguna nimfa mal amagada sota una tofa d'herbes. Enllà, destacant sobre l'obscuritat d'una xomba, se n'alçava un de blavís i crestellut que argentava com un elm. I entre els uns i els altres creixien plantes marines; i per damunt, com núvols d'insectes, hi planaven esbarts de peixets multicolors.

Aquesta part clara del paisatge submarí era la que menys atreïa l'atenció d'en Temme. Ell scrutava les aigües profundes de la part més forana de la cala; però, allí, la conca sòlida desapareixia com esfondrada, i sols confusament s'obiraven les sumitats d'alguns penyals sorgint de la fosca, on s'esvaïen llurs bases. Oi més, allí la mar semblava espesseir-se, i això i el miralleig de la superfície destorbaven la visió penetrant. Un ull inexpert no se n'hauria endut més que pampallugues; perquè, a malgrat de la calma, sobre la superfície del mar, plana i oliosa, d'un to de molsa seca, hi belluguejava sense repòs un emmallat de cercles tortuosos de color d'ambre, i tot sovint hi passaven, a ratxades, unes llenques d'un blau fosc i entredaurat com el llom de certs peixos. Però en Temme no es deixava distreure per aquesta pertorbadora fantasmagoria de la llum: enfonsava inflexiblement la seva mirada com una fulla d'acer, i llambregava totes les coses visibles. Sotjava les profunditats cap on queia el guarniment de la seva canya llarga, i anava descobrint- hi un paisatge de somni: quelcom, amb prou feines perceptible, que flotava en la fosca: cimals de muntanyes, cingles, carenes... I va veure eixir d'un escanyall, i desfilant entre boïroses arbredes, una mena de tren nocturn: dos fanals vermells, roents, que corrien ràpidament, seguits d'una ombra llarga i ondulant... Un congre?

Quasi al mateix instant la canya es vinclà, assorollant les pedres que l'estrebaven, i el xaval va precipitar-se a empunyar-la. Havia fet sort: duia un peixàs. I es coneixia que la víctima estava ben clavada. Segurament s'hauria empassat l'ham fins al ventrell. Millor! Així no es desenganxaria. Amb tal que no ho rompés tot...

La canya vibrava de cap a cap, es doblegava del cim i sofria batzegades violentes. Perquè no es trenqués, en Temme la inclinà en el mateix sentit de la resistència, i després va anar-la curtejant i allargant successivament, a poc a poc, a fi que, amb aquell estira i afluixa, el peix exhaurís les seves forces abans de treure'l del mar. Ensenes va anar evolucionant: davallà a intervals, pas a pas, pel declivi de la roca, fins a assolir-ne la vora més baixa, que saplanejava a flor d'aigua.

Un cop allí, va decidir-se: cobrà canya i guarniment a tall de fluixa, i, en tenint el peix a bon punt, l'alçà a plom i, d'una revolada, el llançà roca endins. Allò no era un congre: era una morena colossal, serposa, negra, clapejada ací i allà de taques d'unes blancors llordes i d'unes grogors estridents. Encara estava plena de vigor. En caure sobre l'aspre sòl, debategà amb una horrible ondulació. Després va arronçar-se i botir-se monstruosament, i, desplegant-se de sobte, brollà aires amunt; i, mig arborada, les ganyes panteixants, esteses les aletes, oberta la boca, esquitxant sang i foc pels ulls, corregué de llisquentes com duta a vent pel mateix alè de sa ràbia. En Temme es cregué escomès de net a net, i, obrint-li pas, fugí, esgarriat, per la vorera més apartada; però va revenir-se tot seguit, i, comprenent que anava a perdre el fruit principal de la seva pesca, es girà, decidit al combat si encara hi era a temps.

Sí, encara hi era a temps. La morena no havia pogut arribar al mar. El guarniment, del qual estava clavada a l'ham, havent-se enganxat en un esgardís del roquer, l'havia retinguda, obligant-la a caure allargassada en terra; mes la llinya o el pèl de seda podien segar-se d'un moment a l'altre amb el fregadís i les estrebades: calia evitar-ho. El xaval s'apoderà del seu gec i d'una de les grosses pedres que suara li havien servit per a estrebar la canya, i, armat així, va atansar-se a la llòbrega bèstia ondulosa. En tenia basarda, i en repugnava, sobretot, el contacte directe; però esperava defugir-lo. Ja havia ideat la traça de què s'havia de valer. Va inclinar-se, vacil·lant, sobre el monstre, i, sobtadament, acotxant-lo amb el gec, s'hi precipità al damunt i s'hi abraonà maldant amb totes ses forces per mantenir-lo abrigat i escanyar-lo; però el monstre, onejant com un doll líquid, se li escorria d'entre les grapes i els plecs de roba, i ara treia a fora la cua amb una remor com d'esvoletec, ara alzinava al descobert l'horrible cap silenciós. Amb la brega, el gec va anar-se replegant i apilocant, i a l'últim ja no servia de res. El xaval i la serposa bèstia forceguejaven cos a cos, a la barreja: ell pegant-li grapades a dues mans, procurant subjectar-la i atuir-la; ella fuetejant-lo amb la cua i girant-se enfurestida a mossegar-lo. En Temme, perduda ja la seva primera repugnància, no pensava sinó a defensar-se i atacar. Arpeja que arpeja, a la fi pogué arrapar fortament el monstre pit avall per sota les ganyes, i, samarrejant-lo, el baté i rebaté de cap contra la roca fins a esmortir-lo.

Aleshores es llevà dempeus i cercà la seva pedra. Se n'havia després durant la lluita cos a cos, perquè no li servia sinó de destorb, i ara volia fer-se'n una arma. Però tot seguit compregué que no li calia: la terrible morena jeia amb el cap ben esclafat; no es revifaria mai més; no hi havia necessitat de rematar-la. Encara panteixava de ganyes i es retorcia, però no tenia més esma que el caluix de bruc tendre que es retorç en cremar-se, dintre la llar. Per lletja que fos, era un peix magnífic, de gran rodella; i, si bé, en general, no era tan estimat com el congre, no deixava d'haver-hi qui el preferia per més gras i atipador. A no ésser que el comprés algun hostaler, s'hauria de vendre a trossos, i moltes i moltes de famílies en podrien participar, perquè era d'un pes formidable. «Sa santa dona» n'hauria una bella alegria.

Després que s'hagué fetes aquestes reflexions, s'adonà que tenia els braços i les mans esgardissats i sangonants, i anà a rentar-se'ls a les aigües clares del mar; i, tot rentant-se ajupit al cantell més baix de la roca, sentí cap a l'altra banda un xipollejar com de rems i un articuleig de gaies veus que sonaven molt a prop. S'eixonà de pressa la mullena, es cordà les mànegues de la camisa, i, posant-se dret, va veure tot seguit un gussi tripulat per tres persones: dues vestides de blanc, que eren la dameta Lili i el seu marit, i una altra vestida de blau, que era en Bonosi Ramoneda. Estaven contemplant la seva pila de peix, i la gentil dameta, tota entusiasmada, exclamava amb unes paraules que en Temme no entenia sinó per un cert sentit musical: -*¡Qué hermosura! ¡Qué tesoro! ¡Mira, vieguito mío, mira qué lindos peces! ¡Y se mueven! Sí, los hay que están vivos, todavía. Cómpralos, Felipe... cuesten lo que cuesten. ¡Los quiero!*- Va girar-se, i, esguardant entravessadament en Bonosi, amb un arrufament menyspreador als llaviets va dir-li: -*¡Avergüéncese usted, Bunossi, pescador de pega... bunyol!*

En aquestes va comparèixer en Temme, i, canviades entre ell i els forasters les salutacions de cortesia, en Bonosi sospirà i va dir: -Bunyol! Pescador de pega! ¡Aquesta missenyora no parla clar sinó per bescantar-me.- Tots esclafiren a riure, llevat de la dameta, que preguntà: -*¿Qué ha dicho? ¿Que ha dicho?*

-*Nada*- va respondre el cavaller. -*Que lleva su merecido.*

-Deixeu-me parlar, si us plau- saltà en Bonosi. -Vet aquí es cas, Temme. Aquesta tarda sa missenyora ha trobat as gussi es meu volantí, m'ha preguntat per què servia, i s'ès engrescada a voler que hi pesqués. No teníem esques; però corrien pes banc de popa alguns cargolins escadussers: els hai arreplegats i hai posat ets hams a punt de solfa. Es meu intent era d'anar cap a unes sapes on sé que s'hi crien serrans i jodrioles; i ja hi vogava de dret, quan sa missenyora s'ès adonada d'un núvol de peixots que nedaven sota nostre per ses aigües clares, i veure'ls i figurar-se que no em calia sinó girar-me, arreplegar-los amb es meu ormeig i posâ'ls-hi a ses mans ha sigut tot u. Jo prou li hai dit i redit: «- Això són estudiants: no n'ajarem cap. Això són peixos murrís i escarmentats, que saben tant de menjar amb s'ham com jo amb sa forquilla (que no me l'empasso mai): no n'ajarem cap.» No m'ha escoltat, hai hagut de calar si us plau per força, i... ès clar... ets estudiants ens han polides totes ses esques. I vet-e-la aquí de mala lluna; i d'ençà de llavors no em deixa de *bunyol*, dali que dali que...

En aquest punt, la dameta Lili, que, cansada d'escoltar sense entendre quasi res, s'havia anat despacientant, desplegà de cop el seu elegant ventall de seda embranillat de vori, i, amb un graciós moviment, el tombà sobre la boca del parlaire.

-*Basta, Bunossi! ¡Por favor!... ¡Cierre usted esa puerta de la eternidad!*

Mentrestant en Bonosi havia deixat un moment els rems amb què mantenia el gussi a l'aguant, i la petita embarcació, abandonada al corrent, començava a pendre marxa.

-Aguanta, Bonosi, aguanta!- va cridar-li en Temme. -No convé que es gussi s'escorru cap as planell baix de sa roca. Ara mateix hai pescat un mal animalàs, i tinc por que, si sa missenyora el veu, se n'espantarà.

-Un mal animalàs? -preguntà el cavaller.- I què és?

-Una morena ferotge que m'ha investit de net a net i que bons trebais m'ha donat per a atuir-la -respongué en Temme. I, trossant- se una mànega de la camisa i ensenyant el braç nu, afegí: -Mireu, com m'ha posat.

Amb això tots vareu encuriosir-se, i, preguntes i repreguntes, obligaren el xaval a contar les peripècies de la seva pesca i de la seva brega; i la dameta que compregué que es tractava d'un cas interessant, se'l féu explicar pel seu marit.

-¡Bravo, bravo!- exclamà després. -Este Temba, o como se llame, es un buen pescador y un muchacho valiente. ¡Bravo! Este Temba no es un bunyol: ¿oye usted, Bunossi? Vamos, vamos a ver esa morena. Tú me acompañarás: ¿verdad, vieguito mío? A mí no me da miedo... al contrario: sentiría alejarme de este sitio sin haberla visto de cerca. Vamos: ¿verdad, vieguito? ¿Quieres? Manda atracar y subiremos a la roca. ¿Quieres, corazoncito?- I pegava coparrets a la galta del seu marit amb el palmell de la mà.

El gussi fou atracat, i els dos forasters saltaren efectivament a la roca i, agafats del braç, avançaren desaprensivament, fixa la vista en la morena, que aleshores estava immòbil; però al cap de pocs moments va estremir-se, i ambdós recularen alarmats.

-Que és viva?- preguntà el cavaller.

-No- va respondre en Temme. -Es a dir, no ès viva ni morta: té es cap aixafat, i no pot causar dany ni fugir; però aquestes bèsties porten sa vida arrapada a tot arreu des cos i no se n'escola fàcilment: àdhuc sense cap, belluguen estona llarga; les capoleu, i es trossos se mouen dintre sa panera com si volguessin ajuntar-se. Són es dimoni! Però d'aquesta no n'heu de témer res, llevat de sa basarda.

Després d'aquestes explicacions, que el marit traduï a la muller, els dos forasters, no gosant desdir, tornaren a atansar-se una mica a l'animal, fins a dues passes de distància, i s'aturaren a examinar-lo, inclinant-se endavant. El monstre s'estremia a voltes com si anés a revifar-se, i corria de llarg a llarg del seu cos una ondulació que es perdia al capdavall de la cua. I cada volta la dameta sentia com si aquella ondulació es perllongués per l'aire fins a enfilarse-li cames amunt amb un zigzaguejar esgarrifador. Va tivar-se amb la mà les faldilles a les canyelles, i tornà intensament pàl·lida.

-¿Qué es eso, hijita? ¿Te pones mala?- va dir el cavaller, reparant-ho. *-¡Ánimate! No es la primera morena que vemos. En la recova de Santa Cruz de Tenerife...*

-Aquellas estaban bien muertas. ¡Esta es enorme, horrible!...- féu la dameta, amb veu entelada, apartant la vista i reculant. Va girar els ulls per la llòbrega cala, i, amb la impressió que duia al cervell, a cada balma, a cada esquerdada, a cada forat de la turmentada penyatera, veié mig ombrejar, mig lluentegar, uns fueiteigs serposos, fugitius. Va decantar el cap sobre el muscle del seu marit, i les cames se li segaren. Anava a caure.

Tot just el cavaller fou a temps a sostenir-la. Després, ajupint-se, l'agafà amb un braç per sota les sofrages i amb l'altre pel mig de l'esquena, i va alçar-la en sopols, emportant-se-la cap al gussi, desitjós d'allunyar-la d'aquell paratge funest. Estava completament esbalaïda, pal·lidíssima, els llavis esblanqueïts, les ulleres i el nassiró moradencs... El cap li penjava pesadament.

Entrada a l'embarcació, en asseure-la al banc de popa, es desplomà enrera, tombant d'esquena sobre l'orla, amb el bust enfora; i, de la batzegada, un dels seus preciosos collarets, discordant-se, li va saltar sobre un muscle i, esmunyint-se per un plec de la mànega, va caure al mar com un rajolí gotellós.

-Desgràcia sobre desgràcia! -exclamà el cavaller, adonant-se'n.- *¡Nada menos que el collar de papá Toñico!* Un record de l'avi difunt! M'hauria estimat més perdre dos cents pesos. ¡No n'haurà poc disgust, ella, quan se retorni! Però el cas és retornar-la. Què fem?... Aquí no hi ha cap metge.

-No us apureu- va dir en Bonosi. -Això no ès res: una basca. Aspergis d'aigua de mar i bones fregues per braços i cames... creiu- me. Si jo gosés posar ses meues mans grolleres sobre un bo de cosset tan delicat...

-No, no!- féu el cavaller interrompent-lo. -Això és cosa meva. Vós, mentrestant, vogueu cap a Blanes. En un quart d'hora podem arribar- hi. Apa!

-¿No seria millor que primer provésseu de retornar-la?

-I ¿què podem fer aquí que no puguem fer tot marxant? El que convé és no perdre temps. Apa, de pressa! Vogueu! Via cap a Blanes!

En Temme va romandre llarga estona dret sobre la roca, contemplant com s'allunyava el gussi amb la gentil Lili esbalaïda, erta. Tan joiosa que havia comparegut mitja horeta abans, fresca i alegradora com l'àngel de Pasqua, i... té!... ¿embascada?... morta? Qui sap! Quan els esperits manquen, ningú pot assegurar si tornaran. No seria pas el primer cas de mort sobtada. ¡Era ben trist, allò! I ell, el xaval, ja s'ho havia temut, que una criatura tan noble i tan fina no resistiria sense trastorn la visió d'una bèstia tan llorda i esgarrifosa com una morena. S'ho havia temut i ho havia advertit. ¡Llàstima que no hagués insistit més en la seva advertència! N'estava ben apenat. Pobra dama! Ell no hauria pas volgut ésser-li ocasió de cap mal. Aquell vespre mateix aniria a preguntar d'ella i li regalaria aquells peixets que tant l'havien enamorada. Déu volgués que ja pogués trobar-la refeta i eixorivida.

En perdre de vista el gussi, va recordar-se del preciós collaret que havia caigut al mar. Vet aquí la millor manera d'alegrar la gentil dameta: tornar-li aquell collaret que, segons dita del seu marit, ella tant s'estimava i que, segurament, creuria perdut per a sempre més. I la cosa tal vegada no era pas impossible, per a un bon nedador. Calia considerar-la.

Va anar al lloc mateix on havia atracat el gussi últimament, i va escrutar l'aigua. Era claríssima. La joia havia anat a parar precisament al peu mateix d'aquell gran còdol d'una apariència tan mòrbida i d'una color rosada tan suau, que semblava part de l'esquena d'alguna nimfa mal amagada sota una tofa d'herbes. Àdhuc, a la vora d'allà on el còdol s'arrodonia com un muscle, el xaval llambregà un rest de perles que blanquejaven sobre la verdor de les algues. No calia sinó pegar un salt des de la roca per enfonsar-se a plom en aquell lloc. Amb prou feines que hi hagués dues brases d'aigua. Ell, per passatemp i diversió, havia tret, moltes vegades, fons a profunditats més grosses.

No va pensar-s'hi més. Es llevà les calces i la camisa (l'única roba que duia), es posà una pedra sota l'aixella perquè amb el seu pes l'ajudés a capbussar, va senyar-se, va calcular a ull les distàncies, i, prenent arrencada, pegà bot i s'enfonsà en el mar. Un descens rapidíssim... Una llepissor a les plantes dels peus... Ja era a baix. Va obrir els ulls de bat a bat. La pesantor de l'aigua li pertorbava bon xic la visió; de manera que ara, que hi era a toc, no veia el fons marí tan clarament com quan el contemplava des de dalt de la roca, i, en moure's, se li emboirava i àdhuc se li ofuscava tot. Mes això el bus ja s'ho tenia per sabut. Arribat a baix, va estacionar-se, esguardà serenament i quieta, i tot seguit descobrí el rest de perles. S'ajupí, va posar-hi mà, trobà una mica de resistència, somogué el còdol pròxim, reparà que la resistència cedia... Ja el collaret era seu. Tot això havia sigut obra de pocs segons. Va descarregar-se de la pedra que duia sota l'aixella, i va redreçar-se enèrgicament per enlairar-se; però en aquell mateix instant es sentí asprament travat de l'una de les garres. Què era, allò?... ¿I aquella fortor de mesc?... ¿I aquell birbillejar de gotetes olioses, enterbolint l'aigua?... ¿I el còdol sollevant-se i remonent-se, gitant una negror llimosa, que s'alçava com una fumarada, dintre la qual vogaven, fent tortarols, unes a manera de llargues corretges rossenques?... Un pop?... No podia ésser sinó un pop que, havent-se alarmat, eixia del seu amagatall i, en estirar un del seus múltiples palps, havia aixarpat, per atzar o intencionadament, la cama del nou hoste submarí. Impossible desempallegar-se'n. En Temme ho provà amb totes les seves forces. Impossible!

Va creure que anava a morir, i, resignant-s'hi, encomanà a Déu la seva ànima amb una breu jaculatòria. S'asfixiava, la vida li fugia, àdhuc el seny se li ofuscava... Si va retenir el collaret a la mà en mig dels seus treballs, fou per una idea desvariosa, filla de la mateixa angúnia. Va figurar-se, desficiosament, que cloïa dins el puny els nusos de la seva vida i que si els amollava moriria. Àdhuc experimentava un consol a estrènyer més i més aquells grans.

Mentrestant, d'instint, s'ajupia i alzinava successivament, tot bracejant, com fan els bussos per pendre empenta enlairadora; i vingué un moment en què el pop, eixit del seu cau i completament desaferrat del còdol, no va oposar-se a l'esforç ascensional del nedador, i el nedador i, a remolc d'ell, el mol·lusc flotaren ràpidament en amunt. Tal com un tap de suro, que un hom ha mantingut amb la mà al fons d'una galleda, en ésser soltat puja a la superfície de l'aigua i, amb la força que duu, en sobreix, ultrapassant el seu nivell natural de flotació, així en Temme brollà sobre la mar i va alçar-se'n fins a més avall de mig pit. Aleshores va respirar amplament amb totes les seves forces cop i recop. Però, en cessar l'impuls de l'ascensió, el pes del seu mateix cos massa enlairat el submergí de bell nou, precipitant-lo dintre la revoltura de braços del mollusc, que, amb la força adquirida, anava pujant al seu dessota. Dos d'aquells braços el fregaren, i fregar-lo i adherir-se-li a les carns amb un terrible xuclament fou una mateixa cosa: l'un se li aferrà a l'esquena i, pel capdamunt, se li nuà al coll; l'altre li agarrotà les cames.

Així lligat, i sofrint una tortura que es feia més i més dolorosa, més i més insuportable per instants, l'infeliç, amb un altre esforç, tornà a la superfície de les aigües. Tot just pogué treure la cara a respirar, però se senti capaç d'aguantar-s'hi una estoneta; i, veient a poca distància la roca de la seva pesquera,

nedà desesperadament per atènyer-la. Li era difícil. Travat com estava, els seus moviments eren poc eficaços. Si pegava batzegada amb les cames, l'envoltori vivent que les hi embalumava, obria, amb el seu sacsejar, un remolí que l'atreia i l'obligava a enfonsar-se. Per evitar aquest perill havia de mantenir-se encarcerat de mig cos per avall. Quasi no guanyava camí. Apa, apa, braceja que braceja, quasi sense alè, maurat, xuclat, absorbit... Malda que malda, ja quasi tocava la roca, quan un altre tentacle del pop li lligà al tronc un dels braços. ¡Adéu, llum del cel! ja no podia esperar salvació. Es submergia definitivament. L'ona l'acotxava... l'ombra de l'abisme l'envaïa.

L'única mà que tenia lliure s'enfonsà aleshores en una espessor de borles i serrells que els líquens i les algues de la roca estenien dintre la mar, i el xaval provà d'arrapar-s'hi; però l'infeliç (ja no recordava per què) sabia que li era privat l'obrir el puny... que de cap manera l'havia de descloure. Només li era lícit manejar dos dits... i, en mig del seu desfici, manejà només aquells dos dits. Agafà fortament amb ells un manyoc de plantes marines, i d'una estrebada s'alçà per la falda ramuda i gomosa de la xopejant vegetació. Amunt! lliscant, brandant... i després pogué ajudar-se amb la mà del braç lligat, que arpava ja les herbes. Una forta estrebada... un cop de colze dolorós... i, topant de pit a la roca, hi pegà de cap i perdé el sentit.

El pop seguí lligant-lo i relligant-lo, amb el seus tentacles, pel cap, pels múscles, pel ventre, per tots els membres... estampint-lo a la roca, enxarxant-lo amb l'herbei... xuclant-lo amb ses innumerables ventoses, adherint-se-li, confonent-s'hi. I el temps anà passant. L'onatge era tan manyac que no aixecava cap remor. Tot era calma dins la reclosa cala: una calma que contrastava amb l'expressió de basarda que s'exhalava dels emborrascats penyalars, encara esfereïts dels temporals que els havien combatuts. La tarda queia dolçament. L'ombra s'estenia. La solellada s'havia retirat fins a no ésser sinó una cinta d'or cap a l'horitzó, en la llunyania del mar. Era entrada la bona hora del passeig d'estiu. Tres esveltes figures femenines, vestides de blanc, aparegueren en un penyal llunyà de la costa. L'aire portà els sons d'una música que venia d'alguna platja distant... Més tard sonà un xipollejar de remes, i, eixint d'un freu, arrumbà a la cala un llagut tripulat per l'avi Mundet, dos fills seus i en Bonosi Ramoneda.

Venien precisament pel collaret. La dameta Lili, gràcies als bons auxilis del cavaller i al aïret pur i reconfortant de la mar, s'havia retornat de la seva basca, i ans d'arribar a Blanes estava ja quasi tan refeta i animada com si no hagués tingut res de mal. Plena d'agraïment, estrenyé les mans del seu marit, li besà les mànegues de la planxada americana i l'assegurà una vegada més i de la perdurabilitat infinita de la seva amor; però, havent-se adonat que li mancava el collaret de *papá Toñico*, s'entristí infantívolment i va plorar i botzinar, declarant que no valia la pena d'haver tornat en si per a assabentar-se de tal desgràcia, i que s'estimaria més morir de veres que presentar-se mai més davant de la seva àvia sense aquella joia tan plena de tendres records. Va acusar d'indiferència el cavaller, i li exigí que, en arribant a la vila, telegrafiés a Barcelona demanant que enviessin bussos, amb escafandres i tot, per a regirar de sotsobre les entranyes de la mar, baldament hagués de costar la cosa un dineral. Llavors, en Bonosi, olorant un bon gatge, va comprometre's a trobar hàbils nedadors que aquell dia mateix, o l'endemà, es dediquessin a la recerca del collar; i, una vegada desembarcat, va parlar del cas a l'avi Mundet, que era a la platja amb els seus dos fills, i tots plegats decidiren varar el llagut i anar tot seguit a examinar el lloc de l'accident per fer-se compte de si l'operació seria possible.

Aquesta dèria els portava: L'avi Mundet esperava servir-se de les indicacions d'en Temme, i va cercar-lo amb la vista. -Ai ai!... es estrany!... No el veig enlloc.- En Bonosi cridà: -Temme!... O Temme!...- Cap resposta. Només l'augusta soledat, estremint-se com escandalitzada d'aquells crits, hi contestà amb una mena d'exclamació inarticulada i sorda que va ressonar en ses entranyes. -Ell, es xaval, no pot ésser lluny d'aquí, perquè no hauria deixat es seu peix i ses seues canyes... i mireu-los-reparà en Bonosi. -On serà?- El llagut s'atansà a la roca i, tot vora vora, va anar-la seguint de llarg a llarg. -Ma noi, quina morena!- exclamà un dels fills de l'avi Mundet. -Es tot un peixàs!- féu l'avi. -No crec que n'hi hajun de més grosses.

-Cieu aguantant- ordenà a mitja veu un dels vogadors desarmant el seu rem i llevant-se dempeus.

-Què hi ha?- preguntaren els altres.

-Un pop... allà, en aquell replec de sa roca. Miraré de clavar-lo amb es rem. Acosteu-vos-hi a poc a poc, sense soroll.

El llagut anà marxant a la sorda i, de sobte, tots els tripulants s'alçaren esgarriats. -¡Un homo! -En Temme! -¡Es pop se l'està menjant!

-No, no se'l menja: no ho crec; però pot haver-lo matat- digué l'avi Mundet. -¡Maleïda bèstia! L'hem de pelar. Alerta! Vosatros dos, amb es remes, procureu clavar-li alguna cama a sa roca; jo mentrestant, m'hi faré a grapissos i li giraré sa caputxa. Apa!

La lluita fou breu: una barreja de remes, braços, tentacles. L'avi Mundet pogué girar el sac del

mol·lusc, i, després d'això, l'animal, havent perdut el poder de succió de ses terribles ventoses, enlleït i sense forces, no oposà cap resistència, i el desenrotllaren fàcilment del cos humà on estava aferrat com una xarxa d'eures a la soca d'up arbre. Aleshores, gitat sobre la roca, a cops de rem el remataren; i, després, un dels mariners l'empunyà a ram al capdamunt dels tentacles i, fent-lo giravoltar a tall de mandró, el rebitllà lluny, terra endins, cap al fons de la pedregosa platja. Mentrestant, el cos d'en Temme, deslligat de les corretges vives que el subjectaven al cantell de la roca, varà, esguimbant-se herbatges avall; i anava a submergir-se, quan l'avi Mundet l'engrapà pels cabells i el tragué enfora. El vell i en Bonosi, que acudí a ajudar-lo, pujaren tot seguit, amb els majors miraments, aquell pobre cos a dalt del llagut.

És mort?- preguntaren els dos joves mariners que eren fora de la barca.

-Es cor li bat- contestà l'avi Mundet després d'acotar llarga estona la seva orella sobre el pit de l'inanimat. -Però, certament, estava, i està encara, leri-leri de morir. Si triguem més, no s'escapa. Ara, desempallegat de sa mala bèstia que li xuclava ets esperits de sa pell, confio que es vent el reviscolerà. Vaig a fer-li gitar s'aiga que haju beguda.

El vell havia vist molts casos de negats, i va aplicar al xaval el tractament que s'hi estilava. Va ajaure'l de boca terrosa sobre un banc, amb el cap per avall i les cames per amunt, a dalt de l'orla, i vinga sacsejar-li el costellam perquè manxés, i vinga moure-li els braços, eixona que eixona, perquè les sangs es remoguessen. I, estant en aquesta brega, va adonar-se que, d'un dels punys d'en Temme penjava enfora, formant baga, un enfilall de perles; i això i la nuesa del pescadoret li revelaren de cop i volta, com si la llegís en un llibre obert, la història del present malastre.

-Brau minyó!- exclamà commogut. -Mireu, ell ha pescat es collaret; i aquí veureu si és una ànima fidel fins a sa mort: l'ha pescat... i l'ha servat en mig de ses seues basques... i encara l'aguanta ferm, oïdà!

Dit això, tornà a les seves manipulacions; i, fos per virtut d'elles o per una reacció natural, el cos ert cobrà a poc a poc moviment sota les seves mans com si realment en rebés una empenta cap a la vida. Sospirs, contorsions, gemecs... Al cap de mitja horeta el pacient estava assegut, reclinat d'esquena a la banda: l'havien vestit amb les seves robes, i bevia a petits glops una mica de rom que l'avi Mundet li administrava amb una ampolleta. -Gràcies, gràcies- anava barbollant entre glop i glop, amb llengua rossegadissa.

Tots li endreçaren preguntes, i ell no sabia contestar-ne quasi cap, perquè no es recordava gairebé de res. Finalment, en Bonosi va agafar-li el puny d'on penjava l'enfilall de perles, i va preguntar-li: -Què és, això? ¿ D'on has tret aquest collaret? -Es collaret!- exclamà el xaval. Romangué una estona mut, contemplant la joia, i després va dir: -Sí, jo l'hai pescat... Però no sé com hai pogut servir-lo... Algun àngel me l'ha clos as puny. No ho entenc. Teniu. és de sa vostra mestresseta. Doneu-l'hi.- Parlava amb dificultat i fatic. L'avi Mundet no volgué que el cansessin més. -Prou enraonaments! Aquest xaval està enfebrat. Deixeu-lo en pau... i que dormu, si pot.

El llagut se posà en marxa a rem, xipixap... per una mar oliosa, color de molsa seca. A posta de sol arribaren a Blanes, i trobaren a la platja el cavaller en Felip i la dameta Lili, que els estaven esperant. Així que la roda de proa s'atasconà en el sorral, l'avi Mundet desembarcà; i, mentre els altres seus companys i el paler amb els bous s'ocupaven de treure el llagut, va ajuntar-se als dos forasters i, parlant-hi en el castellà xampurrejat que havia après durant els seus anys de servei a l'armada, els assabentà de la pesca del collar i dels treballs d'en Temme. La dameta hagué una forta impressió del rechte, passant de la sorpresa a l'admiració, de l'admiració a la pietat i de la pietat a l'agraïment, a manera que va anar coneixent els fets. -*¡Qué alegría!...pero ¡qué pena! ¡Señor, haber recobrado el collar!... Pero ¿está fuera de peligro este valiente muchacho? Diga usted, buen anciano. Aconséjeme... Veamos...*

Durant aquesta conversa en Temme havia sigut desembarcat i assegut, a sotavent del llagut, en una samal trabucada, mentre dos homes corrien a cercar un baiard per transportar-lo a casa seva, perquè, inflat i adolorit de cames, no podia donar un pas. I anaven acudint curiosos. La notícia havia corregut al lluny amb exageracions i tergiversacions fantàstiques. Que si el fill de n'Àuria Maresa s'era negat; que si una morena colossal se li havia dragat les cames; que si un pop se l'enduia mar enfora i l'avi Mundet li donava caça amb el seu llagut... Si serà, si no serà, qui havia esment d'aquestes coses acudia al lloc on podia aclarir la veritat. I comparegué també, tota traspostada, una dona alta i escultural, que empentejava tothom a tort i a dret, obrint-se pas entre els badocs. Era la pobra mare, n'Àuria Maresa, que, havent recollit tres o quatre d'aquelles versions esgarrioses, venia desesperada, no sabent quina desitjar que s'averés. ¡Com abraçà el seu fill, com el besà, com el palpà de cap a peus per convèncer-se que estava complet de tots els seus membres! No se sabia avenir de la seva felicitat; i més encara quan el senyor metge, que era un dels circumstants, li va assegurar que el minyó no corria cap perill i que després d'un parell de dies de repòs estaria tan trempat com si cap mal no hagués sofert. Aleshores respirà amb satisfacció, omplint-se d'aire el pit amb tres o quatre amples panteixades; i, a la darrera,

atrontollant-se-li l'alè, va rompre a plorar a mars desfetes. Així s'alleujà de totes les llàgrimes que abans, amb la gran pena, se li eren espalmades; i, en acabat, va agenollar-se al costat del xaval, ben acotadeta i mig abraçada amb ell, i féu que reclinés el cap al seu muscle.

D'aquesta manera estaven mare i fill amarant-se d'una mateixa dolçor amorosa, quan vingueren els homes del baiard, i, al darrera d'ells l'avi Mundet, en Bonosi Ramoneda, el cavaller en Felip i la dameta Lili, qui, avançant-se a tots, es plantà gentilment davant d'en Temme i, allargant-li una claueta, va dir-li, amb veu tremolosa d'emoció:

-Amigo Temba, ¡gracias... gracias!... y dígnese aceptar este recuerdo.

-Què ès, això?- féu en Temme en pendre aquell trosset de ferro.

-Ès sa clau des meu gussi, que ja no ès meu- li explicà enigmàticament en Bonosi.

-Ella l'ha comprat i te'l regala- afegí l'avi Mundet.

-Ah! no, no- féu en Temme. -Un record sí, missenyora; però això... ès massa. Jo no hai pescat es vostro collaret per cap interès des món, sinó pes gust de fer-vos contenta. Aquestes coses no s'han de cobrar. Oi, mare?

-No- va respondre n'Àuria Maresa alzinant-se amb gallardia. -Sa vida es dóna, però no es ven.

El cavaller va girar-se d'esquena i s'apartà tot malhumorat, murmuriejant de cor endins: -¡Pobres i orgullosos! Aneu-li amb flors, al porc! ¡Li està bé, a la Lili. Que aprengui!

Però la dameta romangué immòbil, consternada, quasi plorosa.

-Amigo Temba, ¡no rehuse usted... por favor! No me ha comprendido. Creo haber hablado de un recuerdo, no de un pago. Atienda. El collar que usted me ha devuelto me recuerda un abuelo querido, y desde hoy me recordará también un hermanito... que es usted. ¿Quiere usted que cada vez que vea esta alhaja me entristezca pensando que mi hermanito necesita algo y que no puedo dárselo? ¿Quiere usted reducirme a esta pobreza?... ¡Por Dios! En mi vida he tirado mucho dinero por nada... por capricho... por ligereza... ¿Voy a ser castigada ahora que trato de satisfacer una necesidad del corazón?... ¡Por favor!... ¡Por caridad!...

Va dir les mateixes paraules transcrites: ben castellanés i pronunciades amb l'accent més cubà possible; però (es diria que, quan algú parla el ver llenguatge del tendre Jesús, se renova, com rajant de la seva font natural, el miracle del do de llengües) tothom la va entendre en essència mot per mot, i àdhuc els ulls dels més rústics mariners s'enllagrimaren.

N'Àuria Maresa va besar-li la fímbria del vestit.

-Sí, sí... a ses vostres voluntats! Ats àngels no es refusa res... i vós ne sou un. Ens obligueu a pendre sa felicitat. Som vostros!... Som humils servents vostros!

En Temme brandà el cap en senyal d'aprovació.

IV

FELICITAT

Setembre. Vinyes costaneres. Les pomposes raïmades groguegen amb llustre de mel entre el flamareig dels verds pàmpols. En Bonosi Ramoneda, assegut sota una figuera amb la seva dona i els seus fills, sona un flabiol que acaba de fer-se amb una branca de saüquer desmollada. La xicalla salta i aplaudeix, i la dona i els dos nois grans somriuen. L'ermita de Santa Cristina blanqueja entre les capçades d'un frondós pinar que davalla fins a emmirallar-se en les aigües xarolades d'un mar adormit a redós de la costa, blau i oratjat de dolces brises més enfora. Cap a llevant i cap a ponent, penyals grisos i daurats fins allà d'enllà. Al peu mateix de la vinya, una platja ideal, d'un to tan delicadament rosat, que les nimfes, en eixir del bany, podrien ajeure-s'hi nues i sense temor d'ésser descobertes per cap ull indiscret, perquè la color de llurs cossos gentils es confondria amb la de les fines arenes.

En Bonosi sona que sona. Ell i els seus, a la vetlla dels raïms que s'assaonen, celebren la festa del diumenge amb plàcid descans. Sona que sona alegrement. De sobte fa un gest d'agradosa sorpresa, es fica el flabiol a la butxaca i diu als seus fills:

-Prou musica, per ara! Aneu tots plegats a collir un paneró de raïms ben madurs i ben dolços, que vui fer-ne un present. Aneu!- I, després que ells se n'han anat, indica a la seva dona una vela que va venint.

-Mira allà, Tuietes. Veus, aquella vela? Ès la des meu gussi. ¿Saps, al dedins, qui hi ve? Sa mare i es fill més feliços d'aquest món: n'Àuria Maresa i en Temme. Catorze mesos enrera eren uns pobres: ell pescava a sa canya i ella servia d'escarràs per ses cases: s'última paraula d'ets oficis miserables. Missenyora Lili, s'americana de can Vetes-curtes, regalant-los es meu gussi, els féu gairebé rics. I a fe que no es pot dir «-Mal profit us faça»; que aquest bo de Temme ès tan entès en ses coses de sa mar, que, allà on atos homos amb prou feines traurien per a matar es badais de sa gana, ell sap trobar-hi una fortuneta. ¿On cala ses seues nanses carregades? On es seus palangrons llargs? Poc que ho sap ningú. El certus ès que ell porta més peix a sa plaça que molts patrons que van per sa mar amb una bella tropa de remitgers. I què te'n diré? Ja sa seua mare no fa més feines que les de ca seua. I, fieta des meu cor, ¡quina casa s'han llogada! ¡Nova, neta com un argent, emblanquinada de totes ses parets, amb es seu patiet emparrat i sa seua gran entrada, sempre guarnida d'estres mariners!... Oidà! i en Temme estima tant sa seua mare, que allò ès un goig de tot es veinat. Es diumenges, ell, as matí, a missa tots dosets; ell, a sa tarda, tots dosets a fontades o passeigs. «-Mare: què voleu? Mare: què us agradaria?» I vet aquí una màxima que jo ara t'hai de donar, Tuietes: estima tots es teus fills per un igual i no façus diferències entre ells, perquè, a ses veieses, no sabem de quin ens haurem de refiar. Mira, si no, ses errades de n'Àuria Maresa. Jo ho sé: sa nineta des seus uis era es noi gran, en Jordi; en Temme li semblava un bordissot. Per a en Jordi volgué sa barca i sa barcada des seu marit; per a en Jordi es mobles fins des seu parament i es pocs diners que podia apartar de sa fam d'ella i de s'atro fill. Tot ho fonia per aquell bo de fart. Àdhuc, últimament, es guanyats mateixos d'en Temme li va enviar. I... saps què n'ha resultat? Doncs que, quan en Jordi va rebre aquells diners, era a sa presó per estafes de joc, i en eixir-ne tornà a ses males arts de sempre, i morí as cap de poc temps en una batussa amb perdularis de sa seua casta. Tot s'ès descobert, a sa fi. Veus, quina experiència? El que semblava es rei de sa fortuna i de s'esperança... un turment per a sa pobra mare; es bordissot, mig avorrit... sa salvació i es benestar de sa veiesa. Es cor, ho fa, Tuietes. Deixem-nos de lletres, deixem-nos de talents i boniqueses. Es cor ho fa tot. I ara anem a portar as bon fill i a sa mare feliç es nostro present de raïms.

FI

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PINYA DE ROSA. VOLUME 2, BOOK 4 ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are

a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments

must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.